

Pertinente Beschrijvinge van Guiana. : Gelegen aen de vaste kust van America. Waer in kortelijck verhaelt wordt, het aenmerckelijckste dat in en omtrent het Landt van Guiana valt, als de Limiten, het Klimaet en de stoffen der Landen, de Mineralen, Edele Gesteenten, Vruchten Dieren, ende overvloedigheyt der Vissen, nevens der selver Inwoonderen aldaer. Hier is bygevoeght Der Participanten uytschot ende profijten, die daer uyt te volgen staen. Als oock de Conditien van mijn Heeren de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, voor die gene die nae Guiana begeeren te varen.

<https://hdl.handle.net/20.500.14918/461983>

pamflet 1676-3 4 B 1138

Pertinente Beschrijvinge

Van

M. B. 1138

GUIANA.

Gelegen aen de vaste Kust van

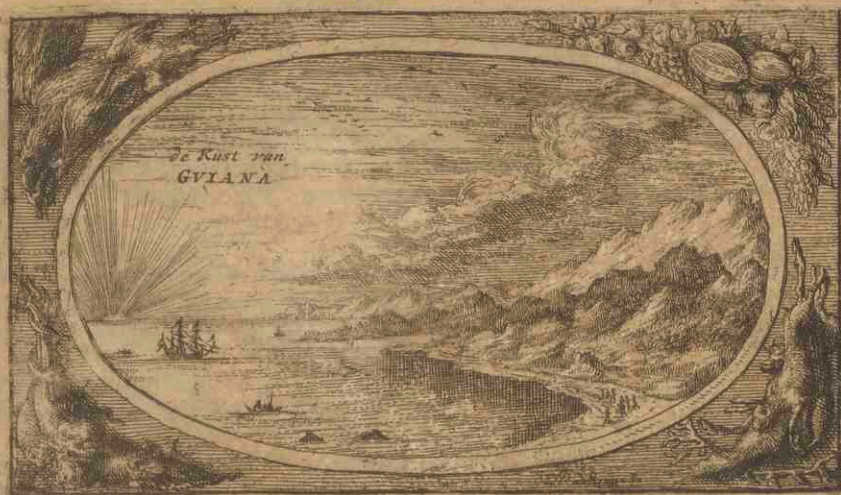
A M E R I C A.

Waar in kortelijck verhaelt woedt / het aenmerckelijckste dat in en om-
rent het Landt van Guiana valt / als de Limiten , het Klimaet en de
stoffen der Landen / de Mineralen, Edele Gesteenten, Vruchten
Dieren, ende overvloedigheyt der Vissen, nevens der selver
Inwoonderen aldaer.

Hier is bygevoeght

Der Participanten uytischot ende profijten, die daer uyt te
volgen staen.

Als oock de Conditien van mijn Heeren de Staten van Hollandt en West-
Vriesslandt, hoor die gene die nae Guiana begeeren te haren.

AMSTERDAM,

By JAN CLAESZ. ten HOORN, Boeckverkooper tegenover
t'Oude Heeren Logement. 1676.

Aen den L E E Z E R.

M M

WAERDE LEESER,

Het heeft ons niet ongeraden gedacht, om in deses tijds gelegentheyte waer te nemen, en den Nieuwgierigen Lezer beknopelyk en in ordre op te stellen, het geen ons so klaer als een helderen Spiegel, van dese Autheuren, als de Laet, Otte Kay, David Pietersz. de Vries, en den Autheur, wiens naem onbekendt is, doch sijn Tractaet, genaemt Nieuwe Colonie, ons voor oogen stelt, dat seer schoone, goudt-rijcke, en vruchtbaere Landt van Guiana, gelegen aen de vaste Kust van America, het welcke dese bovengenoemde Autheuren met een groot genoogen uytdrukken, als de groote vruchtbaerheyt, gezondt klimaat, overvloedt van allerhande gedierten, nevens veele goudtrijcke Mineralen, en allerhande soorte van Vissen, ende de Inwoonderen aldaer, soo is ons geraeden geworden, uyt dese voornoemde Autheuren, een kort verbael by een te stellen, en dat te verdeelen in acht Capittelen, waer van het eerste hebben goetdacht te begripen, waer Guiana gelegen is, hoe ver de limiten strecken, en op wat manier dese Landen bezeelt moeten worden; het tweede Capittel begriipt in sich het Klimaat en Jaer-getijden; het derde de gedaente der Landeryen; het vierde dat sal kunnen gereekent werden het voornaemste doekwit, daer alle oogen op loeren, dat is van de Mineralen, ende de Edle Gesteenten, die in dit Landt gevonden worden; het vijfde Capittel begriipt in sich het Hout-gewas, bestaende in schoone Boomen en Bosschen van Cederen, Ebben, Sackerdanen, en andere kostelycke Boom-gewassen, nevens hun heerlycke Vruchten die aen de selve groeyen, de welke andere Landen te boven gaen; en in het sesste Capittel wordt van de viervoetige Dieren en Gevogelte verbaelt, die op dit Landt met sulcken meenigte zijn, dat het schier ongehooflyk schijnt, als oock sulcken grooten overvloedt van Vissen, wordt ons in het sevende Capittel verbaelt, die daer met sulcken grooten menigte, en soo vet en delicaet zijn, als in eenige Rivieren op den aerdbodem gevonden kan worden; en in het laetste Capittel werdt van de Inwoonderen verbaelt haer Manieren, Zeeden, Godtsdiensten, als oock de verscheide soorten der Natien, hunne verdeelingen van hare Provintien, nevens hun handel en goetdaerdigheyt der selver Inwoonderen.

Soo dat wy in dese acht Capittelen begreepen hebben, alles wat op en van Guiana kan gheseght worden; maer eer ick mijn reeden eyndige, dient aenghemerckt te worden, dat ick den Lezer hier neffens achter dit mijn Tractaet heb bygevoeght een calculatie van de onkosten der Participanten, hun uytstelen van Dienst-booden, en wat sy op een twaelf maendige Reys van nooden hebben, en oock voornamelyk de profijten die de Colonie daer van te verwachten heeft, soo dat dese Stellingen ons niet vreemt en docht om by dit Historisch verhaeltje te voegen; maer voor al, en boven alles moeten aengemerckt worden de Conditien, die ons de Ed. Groot Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt hebben doen presenteeren, voor die geenen die soude mogen lust hebben om naer Guiana te varen, en haer fortuyn en zegen des Heeren

te verwachten, of om een aensienelycke Colonie uyt te setten, waer heenen sy-lieden van haer Ed. Groot Mogende sullen aengewesen worden.

Hier uyt kan den Leser klaerlyck sien en afmeetten van wat Landt wy gesproocken hebben, als wegens haer groote vruchtbaerheyt, ende der selver profijten die daer te verwachten staen, en dat de selve ghegrondvest is op den steunsel van onsen Staet, onder wiens beschermingh, en Godes bestieringh, wy, als onder een Vijgeboom in rust en vrede sitten, dat ons Godt gunne. Waer mede wy ons en U E. heyl en saligheydt toewensche, en altijd

Verblijve U E. Dienst-will.

N. N.

Con-

Conditien , de welcke by de Ed Groot

Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieſſandt, toegeſtaen werden aen een yeder, die genegentheyt mochten hebben om een aenſienelijke Colonie uyt te ſetten op een ſeer bequame ende wel-gelegene plaetſe, op de vaſte Kuſte van America, die daer toe vaſt-geſtelt en aengewenſen ſal worden.

DE voorchreve Colonie ſal uytgeſet worden door hondert principale Hoofden ofte Geïntereſſeerdens: die haer onderlingh ſullen verbinden, dat yeder van de ſelve naer de voorchreve Colonie ſal transporteren ende vervoeren thien klokke weerbare Mannen, ende twee Dienſt-maegden, met behoorlijke Viſtuaillie voor haer ende hare Familien, voorsien voor den tyt van twaelf maenden, met twee Paerden, acht Koe-beeſten ende tſeſſigh Schapen ende Geyten, ende dat oock yeder ſijne voorchreve Dienſt-knechten met behoorlijke Schiet-ende Zijdt-geweer, Kruyt ende Loot, als mede behoorlijke Armature voor ſijn Paerden ſal hebben te voorsien.

Dat de ſelve hondert Geïntereſſeerdens ofte principale Hoofden, ſullen gehouden zijn yeder alle twee Jaren, tot de eerſte thien achter-een-volghende Jaren toe, noch andere thien Dienſt-knechten met haer behoorlijk Schiet-ende Zijdt-geweer, ende twee Dienſt-Meyden te ontbieden, ende over te brengen, om de plaetſe van de geene die vry ſullen werden, tydelijk te ſuppleren, ende dat naer expiratie van de voorchreve thien Jaren, de ſelve ſoo veel Dienſt-knechten ende Dienſt-Meyden in dienſt ſullen houden, als met gemeene bewilliging ende toefſtemminge ſal goet gevonden, ende ten beſten van de Colonie noodigh geoordeelt worden.

Dat alle die gene, die buyten deſe Affociatie haer naer de voorſz. Colonie ſullen willen transporteren, het ſelvige ſullen vermogen te doen; doch dat yemant van de ſelve tot den Land-bouw, ofte andere ſaeken, Negers willende koopen ende gebruycken, gehouden ſal zyn tegens drie Negers die hy komt in te koopen, ende te employeren, van buyten in de Colonie een Dienſt-knecht in te brengen, ende den

felven aen te nemen op de conditien, als de principale Geïntereffeerdens van dese Colonie gehouden zijn, tot soo lange, dat foodanigen Colonier een getal van soo veel Dienst-knechten ende Dienst-maegden in de voorschreve Colonie sal ingebracht hebben, tot het welcke de voorschreve principale Geassocieerdens gehouden zijn, ende dat hy als dan soo veel Negros sal mogen hebben ende ghebruycken, midtsgaders oock soo veel Dienst-knechten ende Dienst-maegden, als by den gemeenen Raedt van de voorschreve Colonie, ten reguarde van de principale Geassocieerde sal goet gevonden worden.

Dat alle de voorschreve Dienst-knechten sullen moeten aengenomen werden, om voor den tijd van vier ofte drie Jaren in dienst verbonden te zijn, ende dat de voorsz. Hoofden, ofte principale Geïntereffeerdens, midtsgaders alle andere Coloniers, ende der selver Dienst-knechten, Slaven, ende alle die gene die in de voorschreve Colonie haer sullen komen te onthouden, als Onderdanen van haer Edelē Groot Mog. sullen geconfidereert ende gehouden werden, ende dat deselve vervolgens alle den Eed van getrouwigheyt aen haer Edelē Groot Mog. ende de Colonie sullen doen, midtsgaders tot de mutuele hulpe, bystandt ende bescherminge van de Colonie ende Coloniers zijn verbonden, ende particulierlijk gehouden sullen zyn, om alle Fortificatien ende Sterckten te bouwen, te maecten ende te onderhouden, die tot gemeyne defensie noodigh geoordeelt sullen worden, en datse haer op de plaetse ende tyden, die daer toe bestemt ofte geordonneert sullen worden, sullen oeffenen en laten oeffenen in de Militaire Exercitie en Discipline, ende als het de noodt vereycht, onder hare respectieve Officieren sullen optrecken, en de Steden, Fortificatien, en het Land helpen beschermen ende defenderen, soo als dan naer gelegentheyt van saecke goet gevonden sal worden.

Dat oock alle ende een yeder, een derde-part van sijne toebehoorige Negers ofte Slaven, met Schiet-ende Zijdt-geweer sal voorsien, ende tot de voorsz. Militaire oeffeninge ende defensie houden, die in het voorgaende Articul neder gestelt zijn.

De hooghste Regeeringe van de Colonie, uyt den name ende van wegen haer Ed. Groot Mog., sal bestaen uyt eenen Hooge Raet van vijf Persoonen, met een Secretaris, die by die gene die de directie alhier

alhier te Lande sal werden aenbevolen, fullen aengestelt werden uyt de voorz. hondert Geïnteresséerdens, ende fullen voorts by aflijvigheyt, ofte soo wanneer de selve van hare Diensten mochten verlaten worden, de plaetsen weder alhier te Lande werden gesuppleert, uyt de voorz. hondert Hooft-geïnteresséerdens, ofte die naderhandt der selver plaetse mochte representeren, die daer toe de bequaemste geoordeelt fullen worden.

Den voorschreven Hoogen Raed sal representeren de Hooge Regeringe in alle saken, de Politie in 't gemeyn, ende de Voor-rechten ende Prerogativen van den Staet, ende oock de Privilegie van de Colonie concernerende, en alle de selve hanthaven en beschermen; ende over alle de selve foodanighe Ordonnantien ende dispositien maecken, ende doen, als ten dienste van het gemeyn, by de selve nodigh gevonden sal worden.

Den voorschreven Hoogen Raedt sal uyt een dubbelt getal, by den gemeynen Raedt van de Colonie te nomineren, eligeren ende aenstellen, Schout, Burgemeesteren ende Schepenen in foodanigen Stadt, als in het eerste gebouwt sal worden, ende soo meerder Steden gebouwt worden, uyt de nominatie van een dubbelt gheral by de Vroetschappen van de selve Steden te doen, gelijk mede den selven Hoogen Raedt sal aenstellen absolutelijcken, sonder eenige nominatie alle foodanige Officieren ende Beampten als tot commando van de Militie, administratie ende invordering van de gerechtigheden van haer Edele Groot Mog. ende der selver goederen fullen ge-employeert worden, indien daer inne by die geene, die de directie alhier aenbevolen is, geen dispositie gedaen en wert, ende voorts de electie hebben van alle verdere Ampten, de Colonie in het gemeen concernerende, daer van de nominatie van een tripel getal aen de voorz. gemeynne Regeringe van de Colonie gelaten wert.

De hondert principale Geïnteresséerdens fullen by ofte van wegen haer Edele Groot Mog. werden gestelt tot een gemeynen Raedt van de Colonie, behoudelijck dat daer inne niet fullen mogen wesen, die tot hooge Raden, der selver Secretaris, ofte Raden van Justitie, der selver Fiscael ende Secretaris aengestelt fullen zijn, soo langh als sy de voorz. functien bekleden, aen welcken gemeynen Raedt gede-

defereert wert de macht onder het Opper-gefagh van haer Edele Groot Mog. by pluraliteyt van ſtemmen alle ſoodanige Wetten ende Reglementen te maecken, die directelĳck de welſtant ende voortplantinge, ende goede ordre van de Colonie concerneren, des ſoo ſullen deſelve Wetten ende Reglementen by den Hoogen Raedt moeten geapprobeert werden, ende dat yemant van den voorſz. gemeynen Raedt komende te overlĳden, ofte anderſints uyt den ſelven Raedt verlaten werdende, des ſelfs plaetſe door den voorſz. gemeynen Raedt ſal geſuppleert werden uyt den genen van des afgestorvens Naerkomelingen, die het grootſte deel van de aengevaerde Landen ſal poſſideren, ende daer toe bequaem ſal zijn, ofte ſoo den Principael alhier te Lande mochte woonachtigh zijn, door den Perſoon die hy ofte ſijns Rechtshebbende, als dan goet ſal vinden in des Overledens plaetſe over de Adminiſtratie van ſijn Landen ende Goederen te ſtellen.

Den voorſz. gemeynen Raedt van de Colonie ſal met gemeyne toeftemminge van alle de hondert Hoofden, geene uytgeſondert, verdeelinge doen van ſoodanige Landen, als aen de ſelve in het gemeyn, ende yder van dien in 't particulier, in redelĳckheyt ende billickheyt ſoude behooren toegewefen te werden, ende in het doen van die verdeelinge, voor al ſorge hebben te dragen, dat met alle omſichtigheyt werde geprocedeert, ten eynde die gene die nakomen, oock goede ende bequame Landen, ſoo in, als naer by de Stadt, ende verder vinden mogen, om in poſſeſſie genomen te werden, ende dat oock de Indianen in hare Plantagien niet en werden gemoleſteert ofte benadeelt, ende dat die voorſz. verdeelinge zijnde gedaen, by den Hoogen Raedt ſal moeten geapprobeert, ende yder 't ſijne by het lot toegewefen wordet, ende dat een yder, het gene hem by lotinge toegewefen is, eeuwigh ende erffelĳck voor hem ende ſijne Nakomelingen in vollen ende vryen eygendom ſal beſitten, ende dat daer van 't ſijnen behoeve in den naeme van haer Edele Groot Mog. behoortlike Brieven ende Inſtrumenten by den Hoogen Raedt ſullen verleent werden, des dat iemand in gebreecken blijvende, de conditie van de gemeene aſſociatie te voldoen, des ſelfs aengeveerde Landen naer proportie van het gene hy in gebreken gebleven is, wederom ſullen
komen

komen ter dispositie van den voorschreven gemeynen Raed, om de selve, op approbatie als vooren, aen anderen te komen uytdeelen, gelijk mede op de selve approbatie door den voorschreven gemeynen Raedt aen alle andere aenkomende Coloniers, de bequame Landen aangewesen sullen worden.

De Regeeringe van de Stadt ofte Steden particulier aldaer te bouwen, sal geformeert worden op de selve wyse ende forme, als de Steden hier te Lande geregeert worden.

De Justitie, soo in Crimineel als Civil, sal in de Stadt ofte Steden, by Schout ende Schepenen werden berecht ende gheadministreert, ende voorts een Hof van Justitie ofte Appel opgerecht werden, bestaende uyt vijf Raden, zynde van de hondert Hooft-geïnteressceerdens, welke een Fiscael en een Secretaris mede uyt de hondert Hooft-geïnteressceerdens sal worden toegevoegt, alle na de eerste constitutie by den gemeynen Raedt tot een tripel getal te nomineren, ende by den Hoogen Raed te eligeren, welck Hof by provocatie in alle Criminele ende Civile saecken, die naer Rechten, de Wetten ende Costumen deser Landen appellabel zyn, by Arrest sal sententieren soodanigh, dat van der selver Sententien geen verder provocatie sal vallen, maer alleen Revisie werden verleent, ende de Reviseurs by den Hoogen Raedt uyt de gemeyne Raedt, ofte uyt andere daer toe bequaem zynde, werden gestelt.

Haer Ed. Groot Mog. nemen aen tot beter bescherminge van de Colonie, en uytvoeringe van alle Politijcque Beveelen, te besorgen, en oock te onderhouden een Compagnie Soldaten van hondert koppen, met der selver Officieren, ofte oock meerder, indien het haer Ed. Groot Mog. noodigh bevinden, welke sullen staen ter dispositie van den Hoogen Raed, die tot uytvoeringe van de saecken, den gemeynen Raed concenterende, ende tot weeringe van alle disordres deselve, des versocht zynde, mede sullen employeren, ende sullen haer Ed. Groot Mog. voorts noch twee Constapels, en vyfen twintigh Boschieters besorgen en onderhouden als vooren.

Gelijk oock de voorschreve Colonie sal voorsien werden door haer Ed. Groot Mog. van soo veel stucken Geschut, met haer Affeyuten, Kruyt, Scherp, Lont, ende andere Ammunitien van Oorlog en Krijgs-behoeften, als tot bescherminge van de Colonie sal werden ge-

requireert, ende dat voorts dese Colonie geinvadeert ofte aengetast werdende, den Staet, na advijs van de Regeringe aldaer, de selve spoedigh, ende soo krachtigh sal seconderen, als na gelegenthey van den noot sal vereyscht worden.

Haer Ed. Groot Mog. sullen tot transport van de voorsz. principale Hoofden en der selver eerste thien Dienst-knechten, en twee Dienst-meyden, Vivres, Materialen, Behoeften ende Bestialen en andersins bestellen, en ter bestemder tyt gereet hebben, de Schepen die daer toe gerequireert sullen worden, tot ses en twintigh toe, de eene door den anderen gerekent tot hondert en veertigh a hondert en vijftigh Lasten, ende de selve daer mede vry over voeren, mits dat de voorsz. Hoofden ofte principale Geïnteresseerdens, haer Volck met noodige Vivres, ende de Beesten met Water en Voeder voorsien.

Dat verder, tot Regeringe van de voorsz. Colonie, ende waerneming van alle andere noodelijke diensten voor eerst aengestelt, ende by haer Ed. Groot Mog., boven die gene, die alreede hier vooren zijn gemelt, gesalarieert sullen worden dese volgende Persoonen:

Vijf Hooge Raden, een Secretaris, vijf Raden van Justitie, een Secretaris, een Fiscael, drie Predicanten, vier Schoolmeesters ende Voorlesers, twee Doctoren, vier Chirurgijs.

Ende dat haer Edele Groot Mog. by toeneming van de voorsz. Colonie de selve van soo veele bequame Predicanten, Schoolmeesters ende Voorlesers, Doctoren ende Chirurgijs sullen voorsien, als van nooden sal zijn.

Dat voor de eerste thien jaren, alle Viſtuaille, Beesten, Materialen ende andere Waren, die tot dienst van dese Colonie hier van daen sullen uytgevoert worden, als mede alle Waren die uyt dese Colonie van haer eygen Gewasch zijnde alhier ingebracht sullen worden, vry sullen zijn van alle 's Landts inkomende ende uytgaende Gerechtigheydt; ende dat naer de voorsz. thien jaren, de Schepen van hier derwaerts gaende, ende van daer herwaerts komende, sullen betalen thien guldens per Last, als vijf guldens uytgaende, ende vijf guldens t'huys komende, ende voorts alle de voorsz. Waren naer de voorsz. thien jaren niet meer sullen werden belast, als andere dese Staets Colonien in de selve gelegenthey ende conditie, als dese Colonie zijnde,

de, sullen belast worden, ende dat de selve Soorten ende Waren uyt vreemde Colonien komende, met eenige meerder last als dese sullen worden beswaert; des dat oock alle de Vaert op, ende van de voorfz. Colonie sal moeten geschieden, uyt ende naer dese Landen, sonder dat de Materialen, Waren ofte Koopmanschappen, aldaer gerequireert, van elders als uyt dese Landen derwaerts sullen mogen gevoert worden, ofte oock de Gewassen ende andere Waren, aldaer vallende, elders als herwaerts naer dese Landen sullen mogen werden gebracht, alles directelyck noch indirectelyck, ten ware eenige Persoonen uyt andere Landen aldaer haer wilden komen neder-setten, in welcken gevalle de selve van de voorschreve Landen, met hare noodigh hebbende behoeften, haer naer de voorschreve Colonie sullen mogen begeven, ende soo de selve uyt eenige Colonien komen, van daer af te halen alle het gene de selve aldaer gehadt sullen hebben.

Dat tot verval van de onkosten de hoogh-gemelte Heeren Staten tot oprechtinge, ende conservatie van dese Colonie, volgens de tegenwoordige conditien sullen komen te doen tot laste van de voorfz. Colonie; sullen geheven, ende by desen betaelt werden de volgende Rechten ende Gerechtigheden.

I. De Thienden van alle Aenwasschen van Koeyen, Paerden, Schapen, Geyten ende Verckens.

II. Voor Hooft-geldt, op alle Paerden ofte Koe-beesten die bruyckbaer zyn, dertigh pondt Tabacq jaerlijcks op yder hooft.

III. Voor yder volwasschen Koe, die geslacht sal werden, vyf en twintigh pondt Tabacq.

Voor yder Kalf, volwassene Schaep, Geyt ofte Vercken die geslacht sullen worden, vyf pondt Tabacq.

Voor yder Lam ofte Bigge twee pondt Tabacq.

IV. Voor yder volwassene Neger ofte Negerinne, boven de seftien Jaren oudt, die by yemant van de principale Hoofden deser Colonie, ofte hare Nasaten ofte Dienst-boden sal ingekocht worden, sal, geduyrende de eerste thien Jaren, betaalt worden veertigh pont Tabacq voor Hooft-geldt, ende boven de acht tot seftien Jaren oudt zijnde, alleen thien pont Taback, ende na de thien jaren, voor yder Neger ofte Negerinne boven de seftien jaren out zijnde, tseventigh pont Taback, ende van een Jongetje ofte Meysje, boven de acht ja-

ren, twintigh pont Taback, maer die gene die haer voorfz. Dienst-knechten en Dienst-maeghden niet fullen overgebracht hebben, gelijk oock alle andere buyten dese associatie zijnde, fullen voor yeder volwassen Neger ofte Negerinne ter ouderdom als vooren, jaerlijcks betalen hondert pondt Tabacq, ende voor een Jongen ofte Meysjen, ter ouderdom als vooren, dertigh pondt Tabacq.

V. Naer de expiratie van de eerste thien jaren, sal yder volwassene blancke Persoon over de selthien jaren oudt zijnde, betalen dertigh pondt Taback.

VI. Voor yder Acker Landt naer het eerste jaer dat het gecultiveert sal worden, ende so lange als het in culture sal gehouden worden, sal betaelt worden twee pont Taback.

VII. Voor het visiteren, wegen ende inladinge van alle Waren, sal men betalen twee per cento.

Dat na de eerste thien jaren den Impost op de Wijnen ende Bieren, sal werden betaelt op yder half Oxhooft Wijn ofte Brandewijn, naer advenant van vier gulden, en op yder Oxhooft Bier mede vier guldens.

Dat alle dese voorfz. Rechten fullen mogen werden betaelt in Taback, by die gene die Taback maecken, in Suycker die Suycker maecken, ende in Indigo by die gene die Indigo maecken, een pondt Indigo tegens soo veel pondt Taback, als den selven Indigo meer waerd sal werden bevonden.

Ende datter geen andere lasten op de Inwoonderen van dese Colonie fullen gheleghet worden, ten zy de noot van de voorfz. Colonie, ende de defensie ende protectie van de selve, het mochten komen te vereyschen, ofte ten ware dat metter tijdt ondervonden wiert, dat de voorfz. lasten niet sufficient waren om de ordinaris jaerlijcksche onkosten by de hoogh-gemelte Heeren Staten te doen, te vervallen, ende daer en boven noch yets jaerlijcks op te werpen tot remboursement van de onkosten die tot de uytsettinge van dese Colonie werden gedaen, in welcken gevalle de selve sodanigh, ende in sulcker wijse fullen werden vermeerderd, als by den voorfz. gemeynen raedt van de Colonie, by pluraliteyt van stemmen toegestaen sal worden; Ende dat haer Ed. Groot Mog. remboursement van de gedane onkosten hebbende ontfangen, de eene helfte van het gene uyt de voorfz. Mid-delen boven de ordinaris lasten sal komen over te schieten, in de Colonie sal verblijven, om tot bescherminge ende voortsettinge van de selve ge-employeert te werden.

Dat eyntelijck haer Ed. Groot Mog. alle de voorfz. lasten op haer fullen nemen, op praesuppoost, dat de voorschreve associatie sal worden voltrocken, ende de Conditie van de selve associatie fullen worden geadimpleert, ofte dat anders de selve de opgenomen lasten sodanigh by veranderinge fullen reguleren, als naer de Inkomste van de voorschreve Colonie, ende naer advenant 't gene by dese associatie minder sal zyn gedaen, als aengenomen is te doen, in redelickheyt ende billickheyt sal behooren.

Aldus ghedaen ende gearresteert op den twintighften July selthien hondert vyfen tventigh.

Onder frondt,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Ende was geteekent,

Simon van Beaumont,

Per-

Pertinente Beschrijvinge VAN GUIANA,

Gelegen aen de Vaste Kust

VAN
AMERICA.

HET I. CAPITTEL.

Waer Guiana gelegen is, hoe ver de limiten strecken, en op wat manier dese Landen bezeylt worden.

Guiana, by sommige Viana, ofte de wilde Kusten ghenoemt / wiens Zee-kust leght tusschen de 8 graden / tot 1 graedt en 50 minuten benoorden de Linie / soo als de Itaczen ons aentwisen / nemende de Caep ofte den upthoeck / daer de Rivier Amara Caura in Zee bliet (een arm zijnde van de Rivier Oronoco) het begin van de Zee grens-palen naer het noord-westen; ende C. de noord de Zee grens-plaetsen naer het zuyd-oosten; maer in het landt inwaerts / naer het noord-westen de grens-palen der bezmaerde Rivier Oronoco, de welcke eenige hondert mijlen naer het noord-westen sich streckt / die men bezmeynt van Nuevo Rio de Granada sijn oorspronck te hebben: de grens-palen in't landt inwaerts naer het zuyd-oosten toe / is met de tot noch toe albezmaerste Rivier des werelts / die aen ons Europieers bekend is / de Amazonis genoemd / afgescheyden / die men bezmeynt (soo als Francisco de Orellano geruyght) 1800 mijlen de honte en de hoect ghereeckent / haer lenghte soude wesen. Dit zijn alsoo de grens-palen van het Landt Guiana ten noord-oosten / noord-westen en zuyd-oosten: en wat aengaet de grens-paelen nae 't zuyd-westen / men houdt 't daer boor den Equinoctiaal te wesen / die door het Parimelack loopt / alhoewel dit onseker is te bepaelen / door dien dit landt inwaerts niet boven de vijftigh mijlen besocht is / ende houden deele het daer boor / dat het geheel tot Peru, ende tot de Walpe de Neyva, in Nuevo Rio de Granada sich uytbrejdt / een landtszceck zuydwest van Surinama, gereekent tot de drie hondert vijftigh mijlen bewoont / ende wie weet van hoe veel

millioenen menschen / en wat wonder der dingen booz ons Europeers noch onbekent zijn. Wat aengaet het oorzdeel dat men daer van geest / naer de getuygens der Boeken die daer bekend zijn / soo bezontwen dat de limiten naer het zuidwesten geheel anders zijn gelijck gescheben is / ende die meez beloven als men wel bezmoedt / de welcke sy naer het rapoort der Wilden genomen hebben.

Wat aengaet de bozdere eygenschap / tot dit Capittel behoovende / soo rakende de particuliere grens-paelen aen de Zee als landwaerts / de welcke tot bezdeelingen van Provincien konnen strecken / soo heeft mede dese Landstrecken / na min ofte meez / ovez de honderz upwateringen ; bestaende soo in Rivieren en Beeken ; en daer en boven noch vaste ofte bestandige inlandische limiten / als rijgen van bergen / valsepen en lachen. Onder de valsepen sullen de vezmaerste zijn / die naer het seggen der Wilden geen (bestaende diens eynde aen haer noch niet bekent) eynde en hebben. Het andere om de hoorszeyt des tijds / ende om datse wat dypster beschreven zijn / laet men hier na.

De maniere om dit landt aen te doen / geschiedt / eerst van hier gereekent aen de Canarische Eylanden, en van daer tot de Zoute ofte Caepe Verde Eylanden, met een noozd-oostelijche passade / ende van daer zuid-westelijch / nae de tijden des Jaers / tot onder de diepten van het landt / ofte van de Riebies Amazonis, alwaer men in sterke stroomen sal bezvallen (alhoewel veel mijten van de wal) die nae 't westen loopt / soo als David Pieterz. de Vries ghetuyght / ende dat op de diepten van 70 wit en swart sandt / tot op 55 badem / sal men de stroom noozdoost hebben / en op 3 graden 56 minuten / sal der 43 badem sandt-grondt wesen. Daer in 't generael schrijft hy dusdantigh om dese plaets te bezeplen / die men bezmeyndt te Coloneren: Die Wiopoko wil aenboen / moet loopen op de hooghte van 3 graden / en zeplen als dan noch west zuid west aen / men sal blacke grondt bevinden ; en omtrent 25 mijlen van Wiapoko sal men 70 badem hebben : ende ghelijck desen / en Lourens Caymas getuyght / soo zijn onder dit landt meest ooste winden / 't welck om het schoon opdrogen van de diepten van dese kusten / men soude seggen wepnigh perijckel te zijn om die te behaeren.

Wat aengaet de ordinair tijdt die der is besteedt gelworzen op de wegh nae dit Landt Guiana, is nae David Pieters de Vries Voyagie ons nagelaten / upt Cerel ghezept den 10 July 1634 / hy geraeckte den 5. Septembes des selven Jaers het landt / omtrent de Riebies Cayana gelegen / in 't gesicht.

Lourens Caymas zeilde upt Doorzlandt in 't Jaer 1596 / den 26 Januarj / en hy bequande diepten van dit landt van Guiana, den 12 Maert des selven jaers.

Anno 1627 zijn upt Zeland gebaren van Wissingen den 22 Januarj drie Scheepen / de welcke krezen den 3. Maert in 't gesicht het legelandt van het Noozder Doorzlandt van de vezmaerde Riebies Amazonas.

Tot bozder onderrechtinghe hoe de winden onder dit landt Guiana waepen / het welcke tot nu der Stuezlinden mochten komen / soo sullen wy alleenigh die upt de Voyagie van David Pieterz. de Vries, soo die ons nagelaten is / tot slot van dit Capittel aenboegen.

Anno 1634 den 3 Septembes / de hooghte van 3 graden 56 minuten / de diepten van het landt hebbende / was de wind oost.

Den 5 dito de wind zuidelijch op 5 en 3 graed hooghte.

Den 7 dito onder de Duyvelsche Eplanden was de wind upt de Zee.

Den

- Den 9. dito onder Caiana was de wind upt het land.
 Den 10. dito op de selve plaets weseude / had men een lustige hoelte. pag. 123.
 Den 11. en 12. dito by 't bezlooren kind / was de wind langs de wal daer na
 zuydoost met een lustige hoelte.
 Den 13. 's morgens een landwind 's namiddaghs upter Zee. pag. 124.
 Desen Auteur verhaelt dat in de oostelycke deelen van Guiana, na de Zuyd-
 zee geweldige winden in February zijn.
 Den 10. October woep de wind oostelyck by de Dupbels Eplanden.
 Den 17. dito / beweften de Riebez Sanimaria, was de wind langs de wal. pag. 132.
 Den 18. dito was de wind langs de wal / tusschen de Riebez Amama en Mar-
 riwy.
 Den 23. dito / beweften de Riebez / was de wind langs de wal. pag. 133.
 Den 24. dito langhs de Riebez Surinama, was de windt oost.
 Den 28. dito by de Riebez Suriname, was de windt langhs de wal.
 Den 1. November / aen de Riebez Berbeysei, was de wind langs de wal. pag. 134.
 Den 7. dito aen de Riebez Timmerarea was de windt oost nooyd oost. pag. 135.
 Den 11. dito by de Barbados was de windt oost: de selve Auteur seyd dat
 dese gantsche kust van Guiana, doorgaens upt de zee bewaepd woerdt van een
 nooyd-oosten windt. Otte Key

HET II. CAPITTEL,

Van het Klimaet, bestaende in de Temperaturen des luchts,
 ende de Jaer-getijden.

David Pietersz. de Vries verhaelt in sijn Wopagie / dat hy in het Jaer
 1634 / tusschen den 3. en 4. September / op 5 graden 30. minuten / moop
 weez en stilte / maer des nachts met een harte hoelte upt den zuyden /
 passeerde de Riebiere Wiapoko: des morgens den 9. dito wiezdt het seer
 stil: den 10. 's morgens met hoelte / namiddagh ten 3. uren / wiezpen ons an-
 kiez een half mijl van de Riebez Caiana: den 13. dito wiezpen wy ons anchiez by
 het bezlooren kindt / zijnde de westkust van het Eplandt Mecoria, daer de Ri-
 bez Caiana by langhs in zee loopt: dit Eplandt leydt tusschen de Riebez van
 Caiana en de Riebez Wia.

Den 8. November wiezdt het seer ongestadigh weez / met regen en windt.
 De sapsenen van 't Jaer op dese kusten zijn diverse: want in de oostelycke
 deelen van Guiana nae de Zuyd-zee / begint het droogh weez / welck wy soo-
 mez noemen / in Augusty; ende de geweldighe winden ende reegenen / welck
 wy haer winter reechenen / beginnen in February; maer in de westelycke de-
 len / nae den Orenoque toe / begint het droogh weez in October / de regen en
 de winter in Wytil / daer is weynigh onderzcheydt van hitte en koude / leggen-
 de dese Landen soo nae aen den Equinoctiael, daer de dagen en nachten meest
 eben langh zijn / gelijck ick bevonden hebbe op Barabia, doch dese sapsenen
 verscheelen somtijds een maendt / ende oock soo reegent het 't eene Jaer meer
 als het ander.

D. P. de
 Vries, pag.
 124.

De qualteyt van de Landen zijn bezcherpen / van dit quaztez aen de Zee-
kant is het landt leegh / ende de hitte soude daer seer bejement zijn / ten ware
die getempezt wizen by bezsche ende hoele bupen of oostelijche winden / die
op de meeste hitte van den dagh seer seerch daer op waepen ; op de bergen is de
lucht hout / doch gesondt en bzychbaer : de Vries bezhaelt / dat op de Hebiez
Amana, het begin van de regen maenden in November is.

pag. 124.

Linschoo-
ten pag.
467.Otto Kay
pag. 7.

Doorzwaert van de Hebiez Apuruaka, omtrent ses mijlen in Zee / lepd een
Eplandt / welke eenige Oncaarie, andere Hocayari noemen / alwaer het dooz-
gaens seer buyl ende regenachtigh weder maecht / uytgenomen in Soltitio Hye-
mali, ende omtrent die tijdt / naer dat eenige het hebben bevonden.

Albus is de lucht aldaer / gelijck als in Brasil, dat op een en die selve bzeedte
des aerdrichs / doch bezuyden den Equator lepd / niet alleene seer bezdraege-
lijck / maer dat meer is / seer gesondt / aengenaem / lieffelijck / soet en bobert-
maten bezmaeckelijck : en om de gedurige naebpheyt des Sons / soo en isseer
gantsch geen onderfchepdt in de tijden des Jaers ; maer zijn de selve altijd eben
ghelijck / behalven dat het de eene tijdt meerder regent als de andere / sonder
nochtans dat het aen de wazinte / die aldaer gestadigh is / eenige merckelijche
bezanderinge toebzenght / maer welke de bzychbaerheyt grootelijcks bezmeer-
dert.

Alfoo is het Jaer aldaer te lande / een gedurigen soomez / en geen winter /
het heele Jaer dooz groepen aldaer de boomen / noopt en bezlefsen haer loof te
gelijck / maer als het eene blaetje af valt / spuyt stracks weder een ander boort /
soo dat men het bezwiffelen der bladeren / niet aen de boomen / maer alleen
aen het afvallende lof / dat onder de boomen lepd / bemercken kan. Het ge-
heele Jaer dooz groepen aldaer de bzychten / het zo wat men plant ofte zaeyt /
en het Dee teelt het geheele Jaer dooz / zijnde een bezmenighbuldinge en obez-
bloedt van alles.

De gantsche kust leght onder een seer gesondt en getempezt Climaet / alfoo
goedt als dat van Brasil ; tot noch toe gehouden booz het gesondste landt van
gants America ; ja ick segge van de gantsche werelt.

Doch soo word die gantsche kust uyt de zee doorgaens bewaeyt van een
noorden en noordwesten windt / maeckende de zee-winden in die Gewesten /
tusschen hepen Tropicus gelegen / de gesondste landen.

Gelijck van het Rijk van Guiana uytmuntende is in heerlijckheyt van oude
sehoone tzeffelijche Landepen / de welke in aengenaemheyt van een seer gesond
en bzychbaer Climaet bestaet.

De Heer Otto Keye bezhaelt / dat het landt van Guiana is gelegen onder
soodanigh Climaet / daer een gedurigen soomez heerfcht / met uytstupting van
de melanchelijche en bezdrerige winter.

De lucht van dat Landt is seer sijn / supbez ende delicaet / bezrist de her-
ten van de mensch / en neemt al hun bestwaeringh wegh : in somma / de
lucht is aldaer seer getempezt / en bobert maeten seer gesond / ja als een eenig
landt dat op den Aerdbodem gebonden kan worden / sulcks dat het Aerdr-
rijk op Guiana seer bzychbaer is / en een groote oezbloedt van alles boort-
bzenght ; soo dat daer niet en manqueert / als dat het van Christenen be-
woont / en Godes heptige woort den hepdenen bezhonbicht weydt.

De bezanderingen der tijden bestaet daer in / dat het op de eene tijdt van
het

Het Jaer meez regentdt als op anderen/ de welcke regen maenden genoeemt woorden; 't welck by haer winter is: doch beneemt geenints de somez / of aengenaeme waarnite: desen regen doordringht het Wezdrich / wegens hun waarnite des somezs / dat het niet als tot bzuhtbaerheyt beztreckt / en aen het Landt niet schadelich / maer dienstigh en voozdeelich is: hiez dooz bezquicht het doztich Wezdrich soodanigh / dat alle bzuhten daer dooz bezquicken en te betez groepsaem zijn / en bzenght geen bezdziet aen de menscl/ als alhie te Lande wel gebeurt.

De regen tijdt is op die kust niet op eene en de selve tijdt; want in de oostelijcke deelen van Guiana, nae de Amazonas toe / daer begint het droogh weez in Augusto / ende de regen tijdt in Febuario; maer in het westelijcke deel na den Oronoque toe / begint het droogh sapsoen in October / ende den regen tijdt in April: oock regent het in die quazieren het eene Jaer meez als het ander / doch soo bezschillen dese sapsoenen dichts wijs een maendt van malhanderen.

De getempertheyt van dat Landt kan tweefins aengemezcht wezden: Ten eersten / ten aensien van de menschen: ten tweeden / ten aensien van het Wezdrich.

Dat de hitten aldaer te Lande vooz de menschen bezdzagelijch is / sonder eenige beswaernisse / daer van zijn dese reden:

Ten eersten / dat men de Son aldaer geduerich hoben sijn hooft heeft / sulcks dat sp met haer straelen het gesicht van tez sijden niet en kan bereyken / waer dooz sp anders in die gewesten / wel de meeste swarigheyt de menscl aen bzenght.

Ten tweeden / dat men aldaer des daeghs continuuel / en doozgaens bezhoelende winden heeft / 't welck de hitten der Sonne soodanigh matigen / ende des menschen lichaem doet verzfissen / dat alle beswaringe daer dooz benomen wezdt; want met het reysen der Sonne / reysen de winden / 't welck dooz ufanti is bevonden; de Landen onder Tropicos gelegen zijn soo niet; soo dat de somez tijden in die Landen / te weten onder Tropicos ghelegghen / in de somez / en vooznamelijch in de hondts-dagen / vooz de menschen seer onrustigh en beswaerlijch vale / alsoo de Son in die gewesten van tez sijde komt / en dan een gestaedige kalmte sonder windt is / dat de hitten in de Landen tusschen beyden Tropicos by aengename is / als die / de welcke byten de selve geleggen zijn; soo dat ick gaen wil bekenen / dat sonder die geluckige winden / daer mede Godes wijsheyt die Landen bysonderlijch heeft begenadicht / dat het onmogelijch soude zijn die te konnen bewoonen.

Ten derden / dat de gestaedige eenparige waarnite / sonder de minste bezanderingh van tusschen komende koude / oock seer veel doet tot de bezdzagelijchheyt / en d'aengenaemheyt van die hitte; want zijnde de lichamen in een wepningh tijds daer toe gewent / en blijven voozts in die selve constitutie / sonder opt veranderingh te hebben: geschiet het / dat sp daer dooz minde beswaernisse gevoelen / dan sp wel andersints soude doen.

Soo by aldien het in die Landen ware gelegen / als het wel alhie in dese Landen dichts wijs gebeurt / en dat in 't midden van de soomer / als wanneer men beztijds groote en schielicke veranderingh van de Lucht gevoeldt; de welcke nu en dan bzie a bier / en meezmalen seer heet is / en dan weder haestigh

houdt/ by bezanderinge/ of opheffinge van betwinden woordt bezult/ dat allengs-
kens de constitutie van de selve moet bezanderen/ waer door die altijd meze-
lielike bezdietsaemheyt mede hzenght: dese eenparigheyt van de Lucht /
is oock wel een van de voornaemste reden/ van de sondezinge gesondtheyt van
dese Landen/ waer van by nu besich zijn te handelen/ gemezcht dat alle me-
nighbuldige en haestige bezanderingen in de Lucht/ bezoozsaecken sijnzighe
qualiteyten/ of upweezkingen der Elementen; welke altijd periculeus en
schadelijk zijn/ en altydt eenige bezanderinge den lichame toe hzengen.

Dit selve is oock de oorzsaek/ dat de Lucht aldaer te Lande/ altydt soo
sijn/ supbez en delicact is/ als de welke door veele en haestige bezanderingen
(gelijk geseght is) noyt en woordt ontroeydt; en dienvolgens niet ontfceeken
door eenige quade dampen/ 't welck maecht dat aldaer noyt pestilentie/ of
pestilentielle koozzen of besmettelijche kranckheden ontfceen; maer daer van
die Landen geheel by en gesupbez zijn/ het welck een notoir bewijs is van
een goet ende gesondt Climaet.

Dit is de reden/ door soo veel aengaet de liefelijcke aengenaemheyt/ en
bezdraegelijckheyt van de gestaedige waznute/ ten opsicht van de menschen/
daer door die de selve landen konnen bewoonen

Wat belanght/ de getempezhheyt van dat Climaet/ ten aensien van 't
Wzdrich/ en des selfs oorzsaek/ wegens hun groote hzuchtbaezheyt; daer
kunnen dese redenen van gegeven worden.

Ten eersten/ dat de dagen en nachten/ by kans het geheele Jaer door eben
langh zijn; sulcks/ wat de Sonne des daeghs bezijt/ des nachts weder bez-
koelt/ en dusdanigh getempezt woerd.

Ten tweeden/ dat alle nachten een seer swaren dauw het Wzdrich beboch-
tigh/ soo dat het 's mozgens schijnt als of het 's nachts geregent heeft/ het
welcke aen 't Wzdrich een seer groote bezkoelingh toebzenght.

Ten derden/ is 't dat de regen tyt/ die gemeenlijck ses maenden duert/ het Wzdr-
rich soodanigh bebochtigh/ en door nadt gemaecht/ dat het met hulpe van
den dauw/ bochtighheyt genoegh geeft/ om in den dzoogen tijdt/ alle hzuch-
ten na bezepfch te konnen doen groepen ende booztzen.

Nemant mocht seggen/ of bzagen: wel regendt het dan die ses maenden
gestadigh door? en dat sonder ophouden/ soo moet het seer ongemackelijck
door de Inwoonders aldaer zijn om te woonen.

Soo diendt dit tot ondezrehtinge aen de nientwsgierigen lese/ of bzage/ /
dat die regen tijden/ die de ses maenden duert/ dan soodanigh zijn; by wijlen
regent het een/ twee/ en sointijds drie dagen wel achter een/ en dan houdt
het weder op: oock wel een uer of twee op een dagh/ oock wel minder/ oock
wel meerder; soo dat het regendt en ophoudt dese ses maenden door/ en dat
tusschen die regen dagen oock dzooge dagen passeren/ daerom den Landt-bouw
geensints hinderlijck/ en aen de Landt-bouwerp niet ondienstigh is; welck
het Landt wegens sijn hzuchtbaezheyt/ ten aensien van de dzooghre des so-
mers/ om het Wzdrich getempezt te houden/ groot boozdeel geeft/ en een
groote hzuchtbaezheyt aenbzenght.

Hier mede heb ick genoegh bewesen/ dat de oorzsaek/ de welke de wazn-
te die Landen so aengenaem/ en dat gantsch Climaet soo getempezt maecht/
dat het den mensch geensints moepelijck/ of onlustigh valt; niet tegenstaende
die

die Landen/ onder den heeten of verbranden Riem, en soo na aen de Sonne gelegen zijn: sulchs dat oock selbez die gewesten/ ober hare gesonde lucht en vruchtbaerhejdt der gronden boven alle andere Landen begenadigt zijn/ overvloeyende van menschen/ en alderhande bee/ ghebogelte/ visschen/ en wat op 't Mezdrift groeyt/ &c. Ende dit tegens de meeningh van alle oude/ en onder die/ tegens het gevoelen van de wijsse en geleerste selbe.

Soo lieflijck en aengenaem als de lucht in die Landen is/ soo gesondt is de selbe mede; sulchs dat weynigh Landen bekendt zijn/ welke daer in soo sonderlingh van Godt begenadigt zijn/ als wel Brasil en Guiana doen.

Ich heb booren verhaelt/ hoe dat dooz onderbindinge is bekendt geworzen/ dat de Landen tusschen bejden Tropicos gelegen/ seer gesondt zijn: soo wanneer de Zee-winden/ die haer bewaepen upt den oosten of noozden/ vooyt kommen/ gelijk die van Brasil en Guiana hebben.

De qualiteyten van de Landen van dit quaztier zijn dizeys: aen de Zee-kant is het landt leegh/ ende de hitte soude daer soo belement zijn/ ten waere die niet getempezt weyde by bezesse en hoele buyen van de oostelijche winden/ die op de meeste hitte van den dagh daer seer sterck op waeyen: in veel plaetsen is dit laeghe landt ongesondt en weynigh bewoont/ upt oosaecke van het overvloeyen der waeteren; maer booz het meeste deel heeft het schoone uibieren en een vruchtbare grondt/ en veel volcks/ is een gesonde wooning/ van een seer gesonde en welgetempezte plaessierige lucht/ 't is altydt somez/ noyt soo kout/ dat men van nooden soude hebben sijn kleederen te bezanderen/ of byez te gewuycken/ noyt soo heet/ of men kan altydt reysen/ jagen/ en alderhande werck doen sonder bezriet/ noyt soo heet als 't hier te lande dickwils is in soomez maenden/ wanneer men ewentwel de alderwaerzste overdeydt op 't belst moet doen.

De Laet verhaelt in sijn Jaerlijchs verhael/ dat sy Anno 1627. den bezden Maert/ in 't gesicht kregen het laege Landt van het noozder Woorlandt van de Ribiere de Amazonas, hadden veel regens en windt/ alsoo het daer nu de rechte winter was: 's anderen daeghs hielden 't langhs de wal noozd noozdwest aen/ met swaren donder en regen.

De gelegenthejdt van het Landt/ omtrent de Zee/ weydt booz ongesondt gehouden.

De anse/ die noch booz die tijdt op dese Ribiere hebben gehandelt/ oghetuygen/ dat dese plaetsen eez gesondt is dan ongesondt/ booz dien dat de siecken van elders komende/ hier seer haest genesen.

Maragan leydt op twee graden/ daer van seght de Historie: men soude geen schoonder ende helderder weez konnen wenschen/ als men ordinaerlijck heeft in dit geweste; want men heeft geen groote koude of drooghie/ geen miste of schadelijcke dampen.

De Sonne/ heerende van de Tropicus Cancrī toe/ stueret gemeenelijck in alle dese gewesten/ de reghen booz haer upt/ ende als de selbe verzecht naez den Tropicus Capricornī, soo bezwecht sy de winden/ de welke reysen met de Sonne op/ hoe de Sonne hooger komt op de middagh/ hoe dese winden haer meest bezheffen. Dooz dese middelen wordt de groote hitte van dit Climaet seer gebroochen; want in dit Eplandt/ ende de aengelegen Landen/ en waeyt geen andere wind/ als den oosten windt/ welke wel de ghesondste windt is van

van alle / door dien dit Eylant so nae onder de Linie legh / soo heeft men het meest comparigh weder sonder groote veranderinge; soo dat het een heel sjaep ende ghewent quazier is voor de gesondtheydt van 's menschen lichaem; dit verhaelt de Laer in sijn Beschrypingh van West-Indien/ lib. 15. pag. 557.

Ovellana, van de landen binnen de Riviere de Amazonas onder de Linie / seght / dat sy hier sonderzlingh acht namen op de gestalte van 't Landt / het welck schein seer getempeert en vruchtbaer te weesen.

Nieuwe
Colonie
pag. 59.

In 't Jaer 1627 den derden Maert / sijnder eenige Schepen gearriveert in het gesicht van het lage landt van het Noordez Door-landt des vermaerden Riviers Amalons, alwaer se veel regen ende windt hadden / vermits het doen in de windt was / des anderdaegs hadden se zwaren donder met regen.

Dito
Colonie
pag. 64.

Desen Haer-kont verhaelt verder / dat hy de Provincie van Coos Heberij hadde bevonden te wesen een seer gesondt ende schoon Landt: het sapsen van 't Jaer op dese kuste ende dit Climaet, sijn diverse / want in de oostelike deelen van Gujana, nae de Amazonas toe / begint het drooge weder / welke wy hier Somez noemen / in Augusto: ende de geweldige winden ende regen / welke wy hier Winter noemen / in February / daer is weynigh onderzcheydt van hitte noch koude / leggende dese Landen soo nae aen den Equinoctiael, soo dat de dagen en Nachten meest even langh sijn: doch verscheelen dese sapsenen sonthdts een maendt; oock soo regent het eene Jaer meer als het andere.

Wy hebben dus het aenmerckelijckste verhaelt aengaende het Climaet / bestaende in de temperature ende vruchtbaerheyt deses Landts / soo veel als ons Nutheuren tez handt gekomen sijn.

HET III. CAPITTEL.

Van de gedaente ende stoffe der Landeryen.

De Vries
in sijn
voyagie,
122.
pag. 122.

In de Riviere Coronova omtrent een mijl van de mondt af / is een black veldt / daer werden Rotsen gevonden.

pag. 123.
pag. 124.

Het Landt van Marquijo heeft vier hooge Berzen aen de Zeekant. Men de Riviere van Cajana heeft men kleme Berzen: daer is oock een Bergh / daer een oudt verfallen Frostjen op leydt.

pag. 126

Men de selve Riviere / is een middelmatige en seer sjaepen Bergh / daer een schoone Daleyde by leydt / dienstigh om Verven, Caroenen, Bomen en Taback te planten. De qualiteyten van de Landen sijn verscheiden: aen de Zeekant is het Landt leegh: op veel plaetsen is dit leeghe Landt seer ongesondt / en weynigh bewoont / wyt oorsaecke van het overbloepen van de wateren: daer is oock een middelsoort van Landt / welck is van een middelbaere hoogte / ende seer gheteempeert / ghesondt en vruchtbaer / ende al meest bewoont; is overbloedigh van Wapen en playsante stroomen en wateren / nevens sjaepe Woschagien / en genoegelijcke blacken / tot

tot proffyt / playfiet / en een fter groote gancghe van de miffch.

Maer bevoelen de Riviere Cajana is het al leegh Landt van de Zee / tot aen de Riviere Senamaria, en hiez en daer een Bergh ; maer aen de Riviere Senamaria is het meefte deel klipachtigh / is mede wit boetsandt.

In de Rivier Amara is het al leeg land / daer zijn anders niet dan bomen / sonder bezgen / en is daer gemelbigh vlack : bevesten Mauwijnen na Surinamen toe / is al leegh landt ; de Rivier Surinama heeft aen de mond leeg land ; opwaerts valt het wat boefchachtigh.

Otte Kaye verhaelt / dat het landt van Guiana doorgaens laeghachtigh landt is / en veel fims gebroeken / doozlopende van goede Rivieren : op wepnigh plaetsen van die kufft vindt men voer aen de ftrandt hoogh landt / ofte gebergte ; veel mylen landwaerts in / vertoon en haer de bezgen van Carmoury, Capoury en Maftoure ; en het bygelegen landt Commaribo, dat de ftrandt laeghs niet dan gebergte is / van ghelijcken van Pawiery, en wat hooger de Rivier op / het gebergte van Moperwacque.

Het Landt tuffchen Rio Cauwo, ende Rio Wia, is oock aen de Zee-kant hoogh en berghachtigh landt / dat gebergte word genaeint Ouraram : op het Eylandt Marowy : tuffchen Rio Wia en Caiana, leydt het gebergte Meriri ; oock is dat Eylandt doorgaens hoogh landt : voorts is de gantsche kufft vlack en laegh land / en eenige mylen innelwaerts met kzeupelboefch bewaffen / foo dat alle toegangh upt de Zee doer het felve benoomen wordt / en daer geen aankomen is van doer de Rivieren / het welck die kufft upt die natuer fter fterk maecht.

De Eylanden in de Rivier de las Amazonas gelegen / zijn laege landen / en zijn van een fchoone vruchtbare grondt / als eenigh landt van Godt in de werelt gewenft mach worden / bequaem om allezhande vruchten voert te brengen.

De Eylanden / leggende in die voerfepde Riviere / zijn te faemen onghe-lijck groter als gantsch Engelandt, Schotlandt ende Yrlandt, niet al haer omleggende Eylanden zijn.

Het Eylandt Guiana is doorgaens heen met dicke boeffchen van alderley fwaer hout bewaffen / 't welck by de Portugiefen voer een goede landtsbouwte wordt geacht / waer van haer fpreckwoort konit : Hoe een landt upt de natuer fja felve kan kleeden, hoe dat het oock beter vermach andere te kleeden.

In de Rivier Wiapoko is hoogh / droogh en gefandt landt / aen beyde zijden van de Bay ; aen de Zee-kant / en dicht aen de Haven leydt een fchoonen Bergh / fter wel gelegen om een Stadt daer op te bouwen.

Voer de Rivier Caribote is het hoogh landt voer de Haven.

Twalf mylen boven Comaribo, acht boven Caribote, en omtrent vier boven Apotery, voerts met een goeden grondt / ende niet foo nadeeligh als Apotery, en oock met wepnigh boomen befet.

Daer het Doyp Carip leydt / is een klipachtige Bergh / daer niet wel op te komen is / wegens hun dicke boeffchagien / als alleen op eenige fmalle weegen.

Aen de Rivier Wiapoko is het landt daer omtrent berghachtigh / en de grondt harde roode aerde ; daer is noch het gebergte Commaribo, welck

heez grondt seer excellent is / om te planten Taback / Mays / Catoen- en
 Moete-boomen / Wijngeezden ende eenige andere Plantagien.

Nieuwe
 Coloni. 61. Daer het noozden en noozd-westen van de Rzeerch Wainary, leydt een rye van
 seer hoogh gebezghte / streckende nae de Rribiez van Aperwaca, welckez gront
 is goet en vruchtbare / daer groent de beste soort van Taback / en de beste suplichez
 Rieden die men aldaer te Lande binden magh.

De Rribiere Hiapoka oploopende bindt men hoogh Landt / en bozbez in die
 Rribiez heeft men een sandtban.

pag. 64. In de Probitie van Cooslebery is het meest effen grondt; bezien met bez-
 schepde schoone velden / vruchtbare weyden / en fraeye bosschen / nevens eenige
 heubelen en dalen.

In de Zupdt-Rribiez / omtrent elf mijlen van de Zee / is noch een andere
 Rribiez / met fraey laegh landt en weynigh hzeupelbos begroeyt / meest wey-
 land.

pag. 65. Men de quaztieren van Wiapoko worden de Landen dibeys bebonden / en
 aen de Zeelant is het Landt meest laegh: daer is oock een middelsoort van
 Landt / van een middelbaere hooghte / overbloedigh van weyden / playsan-
 te stroomen en wateren / meest met fraeye bosschagien / en geneuchelycke lan-
 derpen bezien.

De Laet
 pag. 464. Omtrent 50 mijlen landwaerts van de Rribiez Wiapoka, is een hooge Bezg
 Cowob genaemt.

pag. 467. In de Rribiez Wiapoko, een Rribiez in dito Rribiez / is aen beyden zijden fraey
 leegh landt / met weynigh hzeupelbosch / en veel weyden bezien.

pag. 468. Het Eplandt / gelegen tusschen de Rribieren Wia en Caiana, heeft seer hoogh
 pag. 469. landt / bequaem om de selbe haben te defenderen.

Op het booznoemde Eplandt / bezhaelt mede Haerkourt, dat seer veel schoo-
 ne velden en weyden zijn / nevens eenige boomen: de selve Haerkourt bezhaelt
 pag. 470. oock / dat het landt van Guiana een middelbaere hooghte van landten heeft /

pag. 471. zijnde vruchtbare / en meest bewoont / heeft overbloedt van weyden en plays-
 tante waterstroomen / nevens plaisante bosschagen / en geneuchelycke blac-

pag. 474. ke landten / tot groot plaaisiez der inwoonderen.

Boven in de Rribiez Marewine, is een Bezg Saparou ghenoemt; daer heeft
 men het hooge gebezghte Mataweri, Mopanana, by na 40 mijlen de Rribiez op-
 waerts.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Mineralen en edele Gestcenten, als mede aerde ende
 steenen, die aldaer gevonden worden.

De Vries
 pag. 146. **W**ij sullen dit Capittel weder beginnen met David Pieterfz. de Vries, die
 bezhaelt aldus: doorgaens is het Landt vol Mineralen en Mijnen
 van dibeysche Metalen / en geeft soo veel als eenige plaetsen van Oost-
 of West-Indien / beyde van de beste en sleetste soorten der selbez / en op
 het meest van 't gebezghte.

Daer

Daez is oock een middelfoort van landt / 't welck is van een taernelycke
hooghte / zijnde niet onboozien van Mineralen / daez is grooten oerbloed van
honing / zijnde wilbt van aezd / wordt gebonden in de boomen en kuylen onder
de aezde; de selbe zijn soo goed als eenige tez wereld / daez goede meece van ge-
maecht kan worden. De aezde geeft Boles Arminus; daez zijn oock veel rijcke
Mijnen / die noch niet wel onderzocht zijn. pag. 127.

Otte Kay bezhaelt / dat daez gebonden werd geel Amber, ende Gomma Lem-
nia; daez wordt oock gebonden een Gomme Calimman, ofte Cariman, is een
foorte van Bituman, swart van koleur / gelijk als pitch; de selbe op het vyer ge-
lepdt / geeft van haer een seer goeden en aengenaemen reuck / en opghesneeden
zijnde / is seer goetd vooz sincklingh in het hooft: die Gomma komt voort
in seckere plaetsen daez deel Fonteyn-aderen zijn / en werd bezgader / en bez-
menght met aezde / onder seckere stammen van boomen / en dat onder groen
moos; die Gomme valt aldaer in sulcken oerbloedt / dat de Indianen de sel-
be ghebruycken om haere Canoes / of Scheepjens mede te bepecken. Wezde
bezhaelt desen Nuthen / dat in dit landt gebonden word / en alreede bekend
is Bolum Armenum, en Terra Lemnia: hy bezhaelt oock vezde / dat in de hol-
le boomen / en in de holle aezde foodanige Gomme gebonden word. pag. 61.
pag. 63.

Voort bezhaelt den Nuthen / datte ontzent het ontdekken van dit land / en het
onderzoeken van eenige Landen / in gantsch America, voornamelyck by de
Spangiaerden, en andere narien / meerdeer blijft en moepte aengelwent / meerdeer gelt
en menschen gespiet; dan wel alleenigh is gedaen om het rijck van Guiana,
of de wilde Kuste binnenwaerts te keimen / ende te ontdekken / en dat op het
geruchte der Gout en Silber mynen / die in dat selve Landt zijn: en vooz-
naemelyck / om upt te vinden dat goudrijcke Eld'Orado, dat soo veel bez-
maezde rusteloofse soeckers heeft gehad / sonder dat het opt recht uptgebon-
den is geweest: dat die eenighsints bezgeleeken mogen worden / by die gee-
ne / dewelcke na den Lapus Philosophorum soecken / eyndelyck bezmoept /
haer leven met haer middelen te samen hebben ge-eyndicht. pag. 87.

De principaelste oude Onderzoekers / na de Goudt-bergen, of Fatale El
d'Orado, wiezde onder de Spangiaerden bebonden te wesen een Don Diego
d'Ordas, welcke is geweest een van de Capiteyns van Cortez, in 't innemen
van Mexico; desen heeft gezocht Guiana t'ontdecken in 't Jaer 1531. Na
hem heeft het onderstaen eenen Juan Cortez, en na die Gaspar de Sylva en Juan
Gonzales: desen heeft veel wonderen van den rijckdom van dit Landt weten te
bezhalen / en om de proeven die sy mede brachten / hebben die geene / die dat
selve Landt namaels hebben onderzocht / sijne voerftappen onbezmoept nae
gevolght; als daer sijn geweest Philippo d'Uren, Pedro de Lijmpias, Jero-
nimo d'Ortal, Ximenez, zoeder van Don Ximenez de Guefida, Pedro d'Of-
suma, de Manuel Sala, die eenige aezde van goude mede bracht: daez na zijn noch
ettelijcke Spangiaerden gevolght / om de schatten van Guiana te onderzoec-
ken; daez zijn oock Engelschen mede geweest / als een met namen Walter
Raleach, om te soeken na de schatten / en die de selve oock ghebonden heeft;
maez dooz hun doot zijn achter gebleven.

Dat de Spangiaerden / na haer de Engelschen het opsoeken van het vooz-
noemde Eld'Orado, (soo het anders immer in wesen is) ofte in 't onderzoec-
ken der voorsz. Kusten / vele en bezschepde mislagen hebben begaen.

Niet nagevolgt de rechte wegh die daer toe nodigh was / dewijlse op onbequaeme plaatsen gestimmet hadden / op welke manieren vooz haer geen goeden upstlagh te wachten stonde / gelijck genoegh upt haer eygen relaetfen te sien is.

Dat de hooge Landen van Guiana binnewaerts vol van Mineralen zijn / daer aen is niet reden niet te twijffelen ; gemerckt / dat het selve Landt leydt onder een ende het selve Climaet / daer onder dat gelegen zijn de Goudt en Silber-rijckste Landen van gantsch America ; daer en boben wezdt bevonden / dat de Artz van de gebezghen van dat Landt / doorgaens zijn van een ende de selfde coleur / niet die geene / dewelcke van de selve Natten in de andere Landen gebonden worden / ende goudt ende silber voortbrengen.

Daez sy konit noch / dat t'allen tijden dat Landt heeft uptgekreten / dat het vooz het albezgoudt-rijckste Landt dat in gantsch America te vinden is / gehouden wiezdt : daer van veel Spangiaerden geruygen geben na de blijcken die spluyden daer van hebben : oock soo souden soo veel gaenbre en doozdrapte Spangiaerden / op bloote geruchten / soo veel missepen en koften niet aengelwent hebben / ten waere spluyden daer niet klaezlijck van bezseckert en waren.

Oock dat haer aenlagen na haer wensch niet gesuceerdeert en hebben / daer van zijn sy selve oorzach geweest.

Eerstelijck / wegens haer noyt gehoorde tyrannye / die de Spangiaerden in America, en alwaer sy quamen pleeghe ; welcke haer heeft doen missepen de bezhozgen rijckdommen / de welcke dooz vrientfchap niet de inwoonderen diende aengehangen te worden / sonder welcken tot de selve niet te geraecken en is ; anderdeels oock dooz haer quaet belijdt / en directie van hare saecken.

Het Mineral, dooz eenigen tijt van die kuste gheleet / dooz eenige contracten van Zeelandt / met den Heer Fridbe Balthasar Baron d'Ovily, op des selfs aenwijfen / ende volgens d'onderrechtinge by hem Baron gekregen / dooz secker Spangiaerd / waer van beele en bezscherpen proeben zijn genomen : anderen die daer geweest zijn / dewelcke gerendeert hebben upt honderdt en twintigh ponden Mineral / vijf loot sijn goudt / nebens twee loot silber / en de andere nae advenant ; de een soort wat meerder silber / de andere soort wat minder goudt / soo dat van die soort noyt proeben en zijn genomen / of daer is goudt en silber in gebonden ; daerentoben waren dese Mineralen maer van de bobenste schorsen / of buptreijste aerde van de steynen ; zijnde de graevens geen linie diep in de grondt geweest / gelijck ick heb bezstaen upt de mondt van eenen Hendrick Harmenz., de welcke aldaer toez plaetse is geweest / zijnde een Commandeur van de soldaten.

Oock soo hadden die luyden niet gezagen op de rechte plaetsen daer den Baron vooznoemt sijn aengelwesen had ; soo dat metter tijdt ontdeckt en gebonden sullen worden onepdelijcke schatten en rijckdommen / en dat alsoo wel / als in eenige plaetsen van America, soo wanneer maer die voorsz. kust eezt wel wordt bevolckt / soo sullen de Mineralen, dooz de azbeert en maezstigherdt van de menschen opgesocht / en ontdeckt konnen worden.

Oock gaer den Antheil bezder / en seyd : dat het aldaer te Lande aen geen stoffen ontbreect om goeden steen te bachen / en halck te bzanden ; maer ovezbloedigh te bekomen is.

Woven dat alles / soo is het ontwijfelbaer / dat het rijck van Guiana op bezscherpen

fchepden plaetsen seer rijk is van aldezhande Mineralen / soo van goudt / silber / als anderzins.

Dezen Dersoon bezhaelt / dat hy daer heeft behouden te wesen steen om te bouwen / en oock haelt te maken.

De Laet bezhaelt / dat daer Mineralen en gesteenten gebonden worden: oock soo seght hy / dat Harkourt den tijdt doe hy in Wiapoko was / dooz de konde- schap die hy hadde van 't Landt / dat daer eenige gesteenten souden ghebonden worden / welcke men vermoeden / dat daer Diamanten moeste wesen / soo sount hy synen Cosijn / Capiteyn Visscher om dat te ondersoeken / en eenighe steenen te halen: en aen de plaets gekomen wesende / wel hy de vijftigh mijlen zuidwaerts binnen 't Landt / bevont hy dat dese steenen geen Diamanten waren / maer wel Topasen, welcke wel gesneden en geset zijnde / sulcken fraets- jen lustez (seght hy) hadden / als eenige Diamanten souden doen / en gaben goede hoope / dat men hier naer noch beter Gesteenten souden konnen vinden / so wel als in Oost-Indien / daer dese Topasen worden gebonden / daer bind men oock de meeste Diamanten: oock seght hy / dat het gheberghre doorgaens vol Mineralen is / als mijnen van diverse Metalen / en geeft daer selbez soo veel / als op eenige plaetsen van Oost- en West-Indien doen. Daer is oock een middelfoort van landt / dat niet onbesien is van Mineralen.

Daer wezdt oock in abundantie hooning gebonden / als in de holten van de boomen en kuylen der aerden.

Wijders wezdt oock gebonden geel Amber, als mede een Gomme Colliman genaemt / is swaet en breecht licht / gelijck in aensien het gemeen pick; een weynigh daer van op hooien gelept / verhuylt de plaetsen met een seer soeten en aen- genamen reuk: Oock geeft de aerde hoozt Bolum Arminum ende Terra Lem- nia; daer ballen mede kostelijche steenen / Jaspis, Porphy, &c. daer is mede aparentie van seckere rijcke Mijnen / doch de selve en zijn noch niet wel on- dersocht hy die geen die daer geweeft zijn.

HET V. CAPITTEL,

Van het Hout; waer onder verstaen worden Boomen ende Riet-gewassen, nevens Aerdt-vruchten, Wortelen, Ver- wen, Gomme, en Medicinalen, &c.

DAVID Pietersz. de Vries, bezhaelt in sijn Wopagie / dat daer een middel- daer landt is / met fraepe Bosschagien / en geneuchelijche blachten. Oock seght hy / dat op de Rivier Surinama met sijn Sloop in een bosch boezt / welck bosch in 't water groepde.

In de Rivier Timmeraria sal men mede bosschagie vinden.

Otto Kaye bezhaelt / dat de gantsche Lust van Guiana meestendeel black en leegh landt is / en doorgaens tot eenige mijlen te landwaerts in / met lizeupel- bosch begroepd is; want se zijn dooz malkander op soodanigen wijze betwassen / dat de selve onbeganchelijck zijn.

pag. 40.

Het selbe landt van Guiana, is doorgaens heen met dicke Boschen van alderhande swaer hout bewassen.

Nieuwe
Colon. 6

pag. 60.

Op eenige klippige bezen / in de Rivier Wiapoko, daer het Dorp der Indianen Caripo op is / heeft men dicke Boschagien.

In de Probieintie van Cosheberi, bezhaelt Harcourdt, datter fraeye Boschagien zijn: in de Zuidt-Rivier; omtrent elf mylen van de Zee / wascht wepigh kreupel bosch.

pag. 65.

In Guiana, daer het middelfoort van landt heeft / daer zijn vermaeckelijcke Boschagien.

De Vries
pag. 126

David Pieterfz. de Vries seyd / dat Guiana een middelfoort van landt heeft / waer in overvloedt van weyden zijn.

pag. 122.

In de Rivier Corvo of Coronove, een mijl opwaerts / is een black veldt / en daer op stont gras dat tot een mans middel toe quam.

Otto Kay bezhaelt / dat daer oock Landen zijn seer droogh en gesont / dienstigh om schapen op te weyden.

Nieuwe
Colon. 64.

pag. 65.

Harkourt bezhaelt / dat in de Probieintie Cospefeeri vruchtbare weyden zijn; als mede datter in de Zuidt-Rivier van Wiapoko komt te vallen / is noch een ander Rivierken / waer veel weyden zijn / alwaer Guiana een middelfoort van Landt heeft: is seer overvloedigh van weyden.

Oock bezhaelt J. P. A. P. datter schoone velden zijn.

De Vries
pag. 122.
pag. 130.

David Pieterfz. de Vries bezhaelt / dat in de Rivier Coro of Coronove eenigh letterhout gebonden wort: en bezhaelt boorde / dat dese boomen van root ghespichelt hout zijn / welcke seer schoon is voor listmaeckers / om te verweyken: dese boomen groepen recht op / en hebben geen bladen / van op de kruyn / zijn met een witte schoor schleet.

pag. 132.

Op de Rivier van Amana bezhaelt hy / datter letterhoudt ende root houdt te bekoomen is / als men in de regen maenden daer komt om te handelen.

pag. 133.

Den voorszeyden Nuthen bezhaelt / dat in de Riviere Maruwyna, een mijl van de Zee van de Indianen beloofd wierde / dat se haer op het volgende jaer een geheele scheepsladingh met letterhoudt haer beschicken souden.

pag. 134.

Hy bezhaelt oock / dat op de Riviere Comawien 15 a 16 lasten letterhoudt in het schip geladen was.

pag. 42.

Van het selbe letterhoudt bezhaelt Otto Kay, dat in Guiana mede te vinden is.

Nieuwe
Colonie
pag. 46.De Laet
pag. 473.

Desen Nuthen bezhaelt / datter grooten overvloedt van geboomte is: die alderbeste ende bequaemste is tot alderley soorten van timmerhout en schijnwercken.

De Laet bezhaelt / datter mede van het selbe letterhoudt te vinden is / de Wilden noemen Piratinimere, van welck letterhout hy op pag. 473. mede gewaght maecht.

Otte Kay
pag. 42.

Otto Kay bezhaelt / dat de Franschen daer hout gebonden hebben dat root van fileu is / schijnende of het Brasilien hout wilde zijn.

De Laet
pag. 467.

De Laet bezhaelt / dat Harkourt op de Riviere Aperwako beeztrigh Engelsche mijlen opwaerts gebaren zijnde / vondt aen de boert van eenen Wezgh / soo veel Brasilien hout / dat hy daer soo veel kappen als hy in sijn boot konde laden: en voorts bezhaelt hy / dat de Wilden presenteerden aen Lourens Kaymes, een soorte van hout / dat sy noemden Orapo; en de Engelsche seggen / dat het Brasilien hout is.

Otte

Otte Kay verhaelt / dat het Landt van Guiana is ghelijck alle andere nicu- Otte Kay
Pag. 42.
en wepnigh beboutde Landen / seer boschachtigh ; en het hout in de selve
is beelbezhanden / en onder de selve groepdt seer schoon en kostelijck hout / als
Sederen, Ebben, Sackerdanen, Filette, Palifante, root Sandel hout, Sitroen ende
Roose-boomen houdt : hebbende bykans meede de selve reuck en coleur / het
welcke bequaem is om alle schoone wezchen van te maecten / tot stroffering
en sonderlinge bezieringe van kiezchen / Dalepsen en ghemeene Mupfen / als
anderzins.

Doorts schijft hy / dat omtrent de Rivieren Wiapoko, Astrawacke, Wia
en Caiana, seer goet Alue hout te vinden is / na het getupgenis van Jan Mo-
quet, 't welck hy de Indianen woerdt genoemt Auparibou, en dat het selve hout
in Branchrijck verhoecht is voer 10 / 15 a 20 stupbez het pondt.

In de Rivier Maruwyen, ende daer omtrent / heeft Haerkourt een secker De Laet
Pag. 474.
kleyn boomken ofte Seester beznomen / welcke hy dusdanigh heeft bebonden /
als soo heeft men een van de bladen aentaste / soo schroepden 't bladt by mal-
haer / en hanghde als of het dootd was ; en soo men een van de bladen met een
schaeztjen affneet / soo schroepden alle de andere binnen een half uur toe / en een
half uur weer daer nae / warense als voer heen.

Desen Antheuz verhaelt seer duydelijck / dat op de Eylanden / gelegen in de Otte Kay
Pag. 51.
Las Amaysons, omtrent die comzepe groepen wilde nooten muscaten ; als me-
de wilden caneel / hebde van tanelijcke bracht en smaech. De Wilden maec-
ken flambeauwen en sackels / ingeset door seckere gomme / vol van dese musca-
ten : dese brandende / geven een heerlijcken en aengenamen reuck van haer :
men siet dickwils tegen den abontt eenige honderden / ja duysenden ontfec-
ken ; het welcke de Lucht met een seer aengenamen reuck bezult : oock maec-
ken sy van de Caneel / pijpen daer sy taback wt suppen : ontfeccken zijnde /
hebben soo wel de reuck van de Caneel als den Taback.

Oock wezdt verhaelt / dat Lauwrens Caymas in de Riviere Abrauawaco, 40 De Laet
pag. 467.
Engelsche mijlen opwaerts gebaren was ; alwaer hy vondt een boom / wel-
kers schozsen scheen wilde Caneel te wesen / welckers soorte beel in de Straet
Magellanes groepen.

Hy wezdt onlanghs beztoont een secker dun bastjen, zijnde lanchtwezpigh /
ende in een gerolt / gelijck een stichjen pijp-caneel ; het was van coleur gelijck
de nagelen van Oost-Indien zijn. De persoon die mijn dat gaf om te proeben /
bzaeghde mijn wat ich daer van mocht oozdeelen ? ich antwoorde dat het van
reuck en smaech seer goede nagelen waren ; niet bezschillende met die / die in
Oost-Indien zijn : ich bezfondt wt hem / dat hy dat tot Wintezdam had be-
komen / en dat het met een Schip van de Wilde Lust was ober gebzacht ; en
dat het selve op sommige plaersen op die Lust in goede quantiteyt te bekomen
was : en dat in aez een kleyn Carhesoentje van het selve was overgesonden tot
een proefien / of het hier te Lande iets weezdt mocht geoordeelt worden. Oock
wiezdt het hy bezscherpe Herbaristen en Medicijn-meesters geprobeert / van
welcken geoordeelt wiezde / dat het alle de epgenschappen en deughden hadt /
welcke in de Oost-Indische nagelen gebonden worden ; soo behondt sich dit
bastjen of nagel-pijpen : hier wt is af te meten / dat in dit Landt noch beel
heerlijcke bezbozgen brachten konnen gebonden worden.

Alfoo oock den Cocos-boom, (daer van hy de Portugeesen voer soo goet als
hier

hier te Lande een Hooft geacht wordet) draeght het heele Jaer door zijn vruchten / en is noot sonder nooten : het nat van de selve gebrouwen is seer goet en ghesondt ; gort / rijst / geest / ende diergelijche spijs daer mede gekookt / maect deselve seer aengenaem / en delicate / als ofse in soete melch gekookt wiert : het pidt ofte de heyne van die noot / is mede seer soet ende aengenaem gegeten / als hier te lande eenige hase-noten moghen doen : dese pidt wordet oock veel geraapt / om by eenigh nat ghehoocht te worden. Oock kan upt dese pidt seer geseden en delicaten olve gepeest worden.

Oire Kay
pag. 43.

Derde groeydt daer een boom / die Palmyboom genoemt wordet ; welcke lie de weltsmaeckelijche Palm-wijn ; als oock die medicinale olve de Palma geeft ; welcke olve mede seer bequaem is om te branden in lampen of glaesen : deselve geeft een seer goeden reuch van hem ; desen oly bezet wesen / is oock dienstigh om iets mede te koochen. De tacken met de bladeren die seer lanc zijn / zijn seer gedienstigh om huysen mede te decken ; welcke dach seer ciezylich door de Wilden onder malhandet wordet gheblorhten / soo dat sulchs een saep respect en aensien geeft / het welcke ongelijck veel ciezylicher en netter staet / als hier te lande de Boere wooningen doen / die met riet- of stroo-dach ghedeckt worden ; soo dat aen die niet en is / of het heeft en geeft sijn nuttigheyt aen den mensch.

pag. 49.

Oock wordet daer gebonden den Cacou, ofte Cacao boom, die op dese kust oock groeyt / gelijck in Nova Hispania, Venezuela, ende ontzent den Oronogue doet : den Boom / daer aen het Cacao wascht / is van grootte als een Oranje Appel-boom / en als de grootste slag van Olijf-boomen ; heeft veel groene middelmatige bladen : desen boom is seer willigh in 't groeyen ; als hy bequaemelijck sijn vruchten sal voortbrengen / soo moet hy geplant worden in vochtige plaatsen / in laege landen en goede aerde.

Seben jaer heeft hy van nooden sal hy bequaeme vruchten voortbrengen ; soo hy eerde vruchten voortbrenght / in de selve en is geen hacht ; maer tot sijn tijdt gekooimen zijnde / geeft hy alle maanden bloeyen en vruchten ; hy bezet oock / dat eenen anderen grooten boom / ontzent die a vier boeten hy hem geplant wordet / welcke doeder van Cacao genaemt wordet / die desen Boom schaduwte toebrenght / en daer door de hacht van de Sonne heneemt / alsoo de selve gantsch teer valt. De vruchten die desen Boom geeft / is een appel / van grootte als een Cirzoen / eyndigende met een dunne en scherpe punt / heeft eenige streepen of ribben / en tusschen beyden leggen de glijnen / van welcke 't Cacao omcिंगelt is / met een witte Gomme, upt welcke den appel / die dun is / gebroochen zijnde / soo wordet het Cacao daer upt genomen ; een dagh twee a drie in de Son gebrooght / kan langh duren en goet blijven.

Het Cacao, is een vrucht / wat slepender / doch die het van d'Amandelen ; deselven gebroeden / zijn seer smaekelijck : is houdt en hol op de tongh : dese vrucht is by de Indianen seer geacht / als oock by de Spangraeyden / soo dat dit in Nova Hispania een van de rijckste handel geeft : daer wordet van 't Cacao een dranch gemaect / die Chocheate genoemt wordet ; dese dranch wordet op verscheide manieren / en met sonderlinge temperatuere bereydt en toeghemact : te koken / heet / houdt / ende getempeert ; daer onder menghende supcher ende andere specerijen ; nebens beele Chilos : daer worden oock kochijens van gemaect / van die die den dranch bereydt. Sp wordet dusdanigh bereydt en

en toegemaecht; men neemt in een schoone aezde pot / boben wel toegebedekt / met een deksel / daer boben een lepelsteel deuz kan; goet fonteyn ofte regentwater / daer in schyapen of raspen die hoedjens / op het vpeze geset / en gestadigh geroert / tot dat het een goeden tijdt gehoocht heeft / en dichachtigh begint te worden / neemt men het van 't vpeze af / en mengt het met supcheze / en soo wazin gedroncken als men kan. Dese branch en brucht is seer gefondt / beneemt swaeremoedigherdt / obeitollige slaep / sterckt de mage / verbrjft melancholijche humeuren / ende verbrjlicht de geesten / opent de borst / en verbrjft de hoest.

Van desgelijcke getupght desen Nutheuz / dat dien selven boom in Guiana te binden is.

Alfoo getupght oock J. P. A. P. A. zijnde een Nutheuz die daer selbez gewoont heeft. Desen Nutheuz verhaelt / dat op het Eplandt Guiana groepen Orangie Appelen, Citroenen, Limoenen, soet / suet / ende wijnsuet / welke boomen het geheele Jaer dooz haer bruchten geben / soo dat men van haer magh seggen / datse drie hondert vijf en tsestigh mael des Jaers / mildelijch den menschen hare bruchten schenckt; want die selve voeden veeldehande bruchten te gelijcke / ende dat met graden ofte tzappen van reynighepdt: hebben dooz eers even staagh haer bloepsel / en dan bruchten die eben geset zijnde / daer het bloepsel afgeballen is; dan weez wat groote / ende soo vervolgens / half rijp / wat meerder geheel rijp: sulchs dat die bruchten de menschen dagelijchs in de mond wassen. Hoe hooghelijcken wordt Spangien, Italien, Portugael, en andere Landen geroemt / bezmits sy hunne bruchten aldaer tweemaal des jaers konnen genieten; wat lof sal dan waerdigh zijn soo een landt / daer alle dagen / het geheele jaer dooz / de bruchten rijp zijn.

De Vries verhaelt / dat daer oock Buzum-boomen ghebonden worden met haer bruchten; J. P. A. P. A. verhaelt oock soo.

De voorsz. Nutheuren seggen dat daer oock Misspelen gebonden worden.

Dorbez schrijbense / datteze diverse soorten van Nooten ghebonden worden / van vzeemde fatsoenen.

Doozse seght de Vries, datteze een Boom wascht / soo groot als een Gra-naet-appel boom / met bleecke groene wollige bladen / witte bloemkens; doch van beele bladeren en van geen reuck / upt welck bloemken voortkomt van fatsoen een grote boon, in fatsoen gelijk een nieze van een Konijn / daer een brucht upt groept / in de gedaente van een Peeze. Dese brucht hanght onder aen de boom / en daer is een pit in gelijk een Hasenoot van sinaeck / en tusschen de schil in is Olp die goet is dooz buerighepdt in 't aengesicht.

Otte Kay verhaelt / dat daer mede den Catoen-boom wascht / die op dusdangien wijs geplant wordt.

Desen Boom wordt van een zaedt geplant; men maecht putjens met een stocken in de aezde / ende daer in wordt het zaedt gesmeeten / en dan weez toegedeckt; soo het niet en regent op sijn tijdt / dan wordt de aezde begooten / groept schentigh op / omtrent de hooghte van een mans lenghte; dan wordese boben afgesneden / om des te betere haer tacken upt te spzeen; aen de tacken wascht het vol knopjens / die dan rijp zijnde / open bazzen / en het Catoen daer upt genomen wordt.

Dese brucht ghentet men tweemaal des Jaers / eens dooz sijn natuerlijcke boch:

Nieuwe Colon, 15.

Otte Kay pag. 52 en I. P. A. P. A.

De Vries pag. 129.

De Laet

pag. 472.

De Vries

pag. 129.

pag. 112.

Otte Kay pag. 47.

De Vries
pag. 122.
129.

De Laet
pag. 463.
466.

Nieuwe
Colonie
pag. 15 en
I.A.P.A.P.
Otte Kay
pag. 50.
pag. 53 en
I.A.P.A.P.

vochtigherdt / en eens dooz dat men het aerdtrijck bevochticht.

David Pieterz. de Vries bezhaelt / dat op de Rivier Cornova Catoenen was-
schen.

De Laet bezhaelt / dat op de Rivier de las Amazonas, in de Rivier Wiapoko,
en by de Rivier Caiana, insgelijcks Catoen-boomen groeyen.

Otte Kay bezhaelt / dat daer den Cazion- of Accazion-boom groeyt / en geeft
een heerlijcke vrucht / zijnde een Appel / als hier te lande een Libbelingh is :
dooz aen die Appel wascht een uitermaten delicate Castanie / die de Castanien
in Europa van smaech bezre te hoben gaen / is droogh en soet van smaech / en
geensins bestmaezelijck / gelijk als de Spaense of Franse Castanien doen ; maez
zijn van smaech als Mandelen.

Den Appel / die op desen boom groeyt / wordt Accazion-appel genoemd / is
seer sponsseus ; doch is met een welmaeckende wijn verbult ; soo men de sel-
ve bijt / is het als of men in een tros druypen bijt / springende de Wijn aen alle
kanten de mond uit : oock wordt uit dese appel overbloedige wijn geperst.
Dese wijn versck zijnde / is die van smaech als delicate Most / kan oock re-
delijck langh duren ; maez ondt gheworden zijnde / wordtse sterck / en moet
met sucker getempeert worden. Hy kan oock alsoo wel iemandt droncken ma-
ken als eenigen Wijn die in Europa valt. Nocht heeft desen Wijn die deucht /
als iemandt hem droncken gedroncken heeft / en nuchteren gheworden / van
geen hoofd-pijn en weet / noch enige ontsietenis van 't lichaem. Dese Ap-
pelen zijn oock seer dienstigh om by de kost te stooben / geeft een seer aangena-
me smaech.

Desen Appel sijn zop is wijnaechtigh / soetachtigh / zarp / lieflijck / dat / soo
men die gebuycht / althit aangenaem is / gelijk meest alle andere vruchten van
dat landt zijn / het welcke een sonderlingen zegen van Godt is. Den Wijn van
desen Appel is seer Medicinael dooz die geene die in Venus boogaert ghespeelt
hebben / en eenige vruchten daer van gehouden heeft. Desen Wijn van ghe-
droncken / maecht sulcken supbering in 's menschen lichaem / dat alle quade
humeuren daer van doen bezuyren ; want desen wijn is soo van aerdt / datse
geen buytigherdt en kan laeten in delichamen van die geenen diese veel ghe-
buycht.

Otte Kay
pag. 55.

Daer zijn oock boomen / dragende vruchten / gelijckende als se rijp zijn
bezrotte Appelen / van een redelijcke grootte ; de Basilianen noemense Rot-
appels, en de Indianen Gene pappe ; uit welckez vrucht mede een Wijn
gepast wordt / is root van coleur ; en als die ondt wordt isse seer sterck / by
hang als brandewijn. De vrucht / als oock de wijn / is seer goet dooz de roode
loop. Desen appel is redelijck van smaech / en heeft een sonderlinge eysenschap
by haer. Soo wanneer hem iemandt met desen appel / als die noch groen en
onrijp is / komt te besnycken / wordt in weynigh tijds pich swart / de Ne-
gros seer gelijck. Dit swart is niet af te wijgen / als na den negenden dagh ;
schoon dat men noch soo veel insoeyten daer toe aenwendt.

Den Papaye-boom geeft mede een redelijcke vrucht / die bequaem is om
met alderley vleesch en andere pottasie gestoof te worden ; en is seer gedien-
stigh om Caerten mede te bakken.

Daer wordt oock een boom gebonden / die vruchten draecht / een slag van
grootte nooten gelijck ; soo men die opent / hoemen daer bezschepde haznen of
pitten

pitten uyt / die wel soo soet als Mandelen zijn.

Daer groept oock een seer liefelijcken boom / die vruchten draeght / daer binnen in een seer vochtige substantie is / welcke vochtigheyt van kolen / en smaech is als hier te Lande de Rroom doet / die wel niet supcher doormenght is.

Den Mangauis-boom draeght mede geensints van de slechste / maer een van de smaechelijcke vruchten / die een mensch niet monden eeten magh. Dese vrucht is gesondt en delicaet / valt een weynigh amper soet van smaech / is een vrucht wat groter als d'Abriosen ; is dun van schil / en geelachtigh van coleur / met roode blachfens / en van binnen heeft hy eenige steentjens gelijk in Wasselen zijn. Daer groepen geheele bossen van soodanige vruchten aen dese boomen / die alle seer voldragende zijn.

De Baccouis is mede een heerlijcke vrucht / welcke boom noyt meer dan eenmaal vrucht en draeght / en dat aen eenen grooten tros ; die rijp zijnde / wordt den boom afgehouden : onder tusschen zijn van te zijden al meer andere jonge uytgesproote boomen / daer van ettelijcke al groot geworden zijnde / weder vruchten geven / al weder afgehouden andere te zijden spruyten / en haer vrucht geven : en so groept desen boom niet sijn vrucht gestadigh voort / en dat in grooten overvloet. Voorts is dese vrucht omtrent anderhalve vinger lanc / driekantigh / in manier van dicke als een kleyne komkommer : daer zijn somtijds hondert / hondert en vijftigh / oock wel twee hondert aen eenen tros : de boom is redelijck dick / met lange breedte blaederen / sonder eenige tacken : uyt het midden van desen boom groept de tros / hangende aen een steel die midden uyt die boom spruyt / soo dick als een rottingh : desen boom is in sijn selven sponsieus / en omtrent soo dick als een gemeen man om sijn dye : daer valt een wonderlijcke speculatie waer te nemen / omtrent de vrucht van desen boom : soo wanneer als dese vrucht rijp is / en de buytenste schillen afgetrocken zijn / en dan de vrucht aen kleyne schijffes gesneden / gelijk men de appelen of peren doet : dan beziet men hem elck schijff / en dat aen beyde zijden de gedaente of ghelijckenis van een mensch / uytgestreckt hangende aen een lippe ; en soo volkommentelijck en pezzinent / als oyt eenigen schilde met sijn penfel sou konnen verbeteren / schoon dat hy het na't leven soude kunnen doen. De Portugeesen / die hier superstitieus zijn / die sien niet gaeren dat men dese vrucht niet een mes snijdt / het welck inde daer een wonderlijcke saek is : dese vrucht is seer lecker / hoersaem / mals en aengenaem / om uyt de handt gegeten te worden ; is oock seer delicaet om tot de keucken gebuycht te worden in alle kost / het zy tot backen / of hy andere kost om te stoven en koochen / etc. De Banantes zijn de Baccoves seer gelijk / doch dese vallen langer en drooger / en zijn soo mildt van smaech niet.

Voorts wasschen in Guiana Granaet-appelen die seer schoon en delicaet zijn.

De Guayaus of Granaet-peeren , is een seer goede vrucht / en bequaem om uyt de handt gegeten te worden / heeft veel kleyne kintjens gelijk de vijgen ; doch wel soo groot. Dese vrucht is delicaet om hy kost gestooft te worden / gelijck men hier te Lande de peren doet ; want sy is amper van smaech.

De Marquizia Azzou is een trefelijcke welsmaeckende vrucht / waer aen dunne boomen / gelijk een wijnrank ; wiens ranchen men lijdten kan / gelijk een

wijngaeyt : men kan daer geheele galderpen van maechen ; het loopt hoogt als den Klim-op doet / welckeys galderpen dan hangende soo vol appelen / als heele risten ajunp ; van gedaente als een ey / of kleyne lamoenen / wat hadt van schil ; als men die doorszijdt / is geweldigh vol sop / met kleyne koxveltjens / als hiez te Landen de kuypsbesien zijn ; is van een heerlijken wijnachtighen smaech / en een aengenaemen geur ; welcke geur aengenaem is als eenige Muskus of Civer. Dese appel wezdt booz soo voersaem gehouden als een ey.

De Marquiziaez ofte Rank-appelen, zijn dese in alles seer gelijk / soo van boom als substantie / maez deselve zijn kleynder en ronder / doch de smaech van de Marquiziaez Azzous is wel so goet en aengenaem / doch zijn dese ook niet te bezachten. Den Vijgeboom groeyt alhier te Lande seer schoon / en geeft upstecckende vruchten in overbloet.

Daer zijn noch maez en bezcheperde vruchtdragende boomen / welcke ick om koxthejds halven booz by gae ; maez alleenlijck soo moet alhier gedacht worden / te verhandelen van de beste boom des wereltes / welcken is de heerlijke Wijnstock , die de mensch veel vzeughde en aengenaemhejdt des heeten toebringt : dese Wijnstock ofte Wijnrancken zijn op Guiana soo vruchtbaz / en geben in sulcken overbloet gestadelijck hare vruchten / dat in plaets van des jaers eens overbloedigh / ziemael / ja wel seben mael in de twee jaeren / gemakelijck rijpe druypen vzaeght : dese druypen zijn soo groot / datse voor de Spaensche druypen niet en behoeven te wijcken ; oock zijns soo delicaet van geur / en oock lieflijck van smaech / al of ghy gesupchevde wijn / die met muskus gegeurt was / komt te drincken / die de mensch een groote verheugingh en veranderingh toebrenght.

Soo by aldien men meenichte van Wijnstocken wilde planten / en selckens op sijn tijdt snijden / by nae alle dagen / het geheele Jaer booz / soude men konnen vruchten plucken ; alwaer / segge ick / van alle dagen van het geheele Jaer / den heerlijcken Wijn-ooght medebrenght. Boozwaer een gezegendt en overbloedigh geluckigh Landt / is dat Landt Guiana, waer van getuygh secke oudt en welbedaeght Man / de welcke by nae de meeste deelen van America, in sijn jonge dagen / met den vermaerden Zee-held / Sr. Walter Raleigh, en andere / heeft doozsen / en op de kust van Guiana seften jaeren langh gewoont heeft / die met suchten hiez aldus van sprack : Godt heeft merckelijck met blindhejt geslagen / veel Christenen Princken ende groote Potentaten / die om een stuck ondegendt Landes / dagelijcks veel Christen bloedt bezgieten / ja de werelt in roeren stelden / daer noch soo veel heerlijke Landen en Koninkrijcken booz haer open en ledigh legghen ; waer van een boec landes betet is / als hondert van die gene / daer soo veel bloedts om vergooten wort / om die niet onrecht te mogen besitten. Seer wel sprack dien Man : en het is oock ten hooghten te beklaegen / dat van sulcke schoone en heerlijke Landen / by vele Staten soo weynigh mercks wort ghemaecht / om daer nae te zachten om die te besitten. Maez dese plaegh is berlen gemeen / dat niet veel geacht e i wort / dat met geringe of kleyne moeyten gekregen wort ; maez soo haest als dat selve dan / by andere / booz waerhejdt is ingenomen en beseten / dan wil men tezondt met den degen in de buyst / van eens anders azebeydt / de vruchten plucken / en het gene men selve bezwaerloos heeft / niet geweld eem ander ontnemen ; boozwaer een beklaegelijcke saech (segg ick /) dat men nae den raedt van

van een aanbiedingh niet en wil trachten eenigh gehooz te geben / laet staen om so een woerck van gewichte in acht te nemen. Maez hiez genoeg van: ick heez weder tot mijn matzie. Wie sal hiez aen twijffelen / of in soo een landt sal mede Zijde konnen gewonnen worden / en dat alsoo goet als ezens elbez in de werelt magh gewonnen worden / dewijl de Moerbefie-boomen aldaer in grooten ovez bloet groept / maez van de bladeren het voetsel der Zp-wormen is ; oock en heeft men niet te twijffelen / of daez groept dien heerlijcken Olijf-boom , en dat alsoo wel als in Europa en Africa ; het is genoegh bekent dat daez den Amandel-boon groept / als mede den Dadel-boom , nevens veel Spaensche , Italiaensche , als oock hiez te lande boomen en vruchten ; doch de welcke meez tot plaesie als tot psoijt sicken.

Otte Kay
pag. 63.

Uyt het voorverhaelde blijkt van genoegh / de sonderlinge gezegende vruchtbaerheyt van die Landtsbouw ; en dat in korte jaren dat selve landt kan gebracht en ghemaect worden tot een aerds Paradijs / alsoo daez alles waerht en groepen wil / wat daez geplant en gezeepd woert / soo dat het maez alleen gelegen is aen een goede culture van die Landen / en dat met een behoorzijche naestighheyt en onbezorgtsamen azebeyd / alles woert by de handt genomen en bezorgd.

De Suycker-Rieden , ghelijck David Pieterz. de Vries getuyghet / groepen op het Eylandt Caiana meest in het wilde / de Rieden waren / seyd hy / meest van een azim dach.

De Vries
pag. 123.

De Laet verhaelt mede van het Suycker-riedt , dat die op de Ribiez Amazonis gebonden worden. Doozts verhaelt hy / dat aen de Ribiez Wiapoko , op het geberghe Gomeribo genoemt / dat daez de alderbeste Suycker-Rieden was selen / die men aldaer te lande vindt ; en in 't generael seyd hy / dat de principaelste commoditeyten van dit landt zijn de Suycker-Rieden , van de welcke in de quazieren omtrent Caiana groote meenichte is. De grondt is daez toe soo bequaem als in eenige andere deelen des werelts / de selve groepen in een korten tijdt seer groot : de planten en het bouwen / geben daez seer bequame plaetsen / om het Suycker-riedt daez uyt te trecken / en geeft een groote accommoditeyt.

De Laet
pag. 463.
pag. 466.

Die verdez hiez van gelieft te weten / leese dese Wuthuren / als Otto Kay , op pag. 8. en 44. en Colon. pag. 15. 49. als midden in het bel J. P. A. P. A. &c.

David Pieterz. de Vries verhaelt / dat in dit selve landt gebonden woert een soort van Hennip ofte Was / van groot gebuyck by nae soo fijn als zijde / gelijk het ghebuyck kan worden / en is seer exellent om Lijnwaet van te maken.

De Vries
pag. 129.

Otte Kay verhaelt mede / dat daez oock woert gebonden een sekeren stonck / hooger ende veel dicker als alhie te lande de boere kool-stoncken zijn / heeft langhachtige blaeden / de selve zijn doornachtich ofte steeckenbe / gelijk distelen / en woert genoemt Carranatta , die afgesneden zijnde / op de manier van Hennip gehandelt / gerot / ende gebroocken woert / geeft de ergen hoedanigheyt als de hennip hiez te lande doet ; doch veel fijnder en stercker / seer bequaem om touwreck van te maeken / is seer exellent van deucht om garen van te spinnen / en netten van te maeken : is by experientie bebonden / dat de netten wel eens soo durabel vallen / als die netten die in Brasil van de hennip gemaect worden / die aldaer groept / soo staet te ghelooben / dat aldaer te lande de hennip alsoo wel sal groepen als hiez ofte elbez : oock is dit secker / en woert

Otte Kay
pag. 44.

niet getwijffelt / dat / bezmits de warmte en getempeerde lucht / dese vrucht wel twee a driemaet des Jaers konnen verbouwt worden : seckerz vlyendt / die op Guiana gewoont heeft / verhaelt dat hy daer Lijn-zaed geplant hadt / 't welck in weynigh weeten seer schoon stont / en was uytzemat en heerlijck om aen te sien / waer uyt ich een beslyt maecte / dat / soo het Blas / dat minder hitte dan den Hennip verbragen kan / aldaer groeyen wil / dat den Hennip niet minder en sal doen.

Gelyck dan uyt den verbou van de Hennip een meckelijck boordeel staet te tzecken / soo salder noch ongelijck meerder uyt het Blas te vermaeten zijn / bezmits dit in een ghekenperde grondt / ende in de warme Landen alderbest groeydt / ende oock veel sijnder als ergens gebonden kan worden.

Daer wast oock seer ovezbloedigh het Jorgelijck-saet , en is betez als dat in Alicanten groeyt : 't is een zaedren / hphang als het Lijnzaet is / dat ghehaent / is het van sinaeck als d'Amandelen : het geeft een delicaet olp / soo slaer als roselwater : is delicaet om by allezhande spijzen gebruyck te worden als den Olijf-olie. Dit zaetjen word op bezchepe manieren niet supker gepareert / en is seer aengenaem en liefelijck om te gebruycken.

De Laet pag. 463. De Laet verhaelt / datte een gewas word gebonden / Pita genoemt / welcke alfoo goet / ofte betez is als Hennip , dienstigh om netten / touwen / en haels van te maeken. Oock verhaelt hy / datte omtrent de gewesten van Cajana een soorte van hennip ofte blas gebonden word / van groot gebruyck / by na soo sijn als zijde / waer booz het gebruyck kan worden / en is seer excelent om sijn Lijnwaet van te maeken / dat soo sacht te handelen valt / als of men schiet sijde aenbatte ; waer uyt af te meeten is / dat het een seer vruchtbare Landt moet wesen / daer de vruchten soo heerlijck booz den dagh komen.

De Vries pag. 123. De Vries seght / dat het gewas / genaemt Pina ofte Annasles , is een schoone vrucht om te eeten / ja sy zijn van deught soo goet als die van Oost-Indien / en zijn seer groot ; want men soude geen betez vrucht konnen binden / en is van sinaeck als Aerdtbesen ; welcke vrucht dien selven Nutheuz in die gewesten omtrent Cajana gebonden heeft.

De Laet pag. 472. De Laet verhaelt den selve in dusdaniger hoegen / de excelentheydt van de Pina is groot / en men soude geen betez vrucht konnen binden als die : deselve is van sinaeck als Aerdtbesen met wijn en supker gemenght.

Otte Kay pag. 64. Otte Kay seght van dese vrucht / dat die heerlijck in reuck en sinaeck / en van een onbegrijpelijckhe vrucht is : desen Annas ofte Annanas , dat die ongelijck veel grooter is als in andere gewesten ; ja als in Brasil ghebonden kan worden : de Wilden ofte Indianen pressen die vrucht / en maeken daer een seer trefelijcken en welsinaeckenden wijn af ; het welcke een van haer beste en gezondste dranch is / als wanneer die wel gekoocht is.

David Pieterz. de Vries verhaelt / dat in de Rebiere van Cajana , een vrucht / Banandelen genoemt / groeyt / die tot verbringe / door de Indianen aen boort gebracht worden.

Oock verhaelt hy van de vrucht Plantana genoemt / daer de Laet oock mentione van maect.

De eygenschap van dese vrucht word ons door dese booznoemde Nutheuren niet bekent gemact.

David

David Pieterfz. de Vries verhaelt ons van een foort van peper / die men Gu- De Vries.
nae. Peper noemt / die omtrent Cajana fees obezbloedigh soude wassen : is een Pag. 127.
erelente en gefonde bzucht : en boozts verhaelt hy / dat in de Riebiere Senama- Pag. 139.
ria veel Aggie ofte lange Peper groept.

De Laet verhaelt / datte omtrent de kusten ofte gewesten van Guiana, Peper De Laet
soude te binden wesen : en boozts schijft hy datte Peper omtrent die selve ge- Pag. 468.
westen / en op Guiana gebonden word. Pag. 471.

David Pieterfz. de Vries verhaelt van den Taback / die hy door zijn plantiezs De Vries
in 't Jaer 1634. dede planten op het Eylandt Cajana door zijne Coloniezs / Pag. 131.
was elck plant een gewicht van een half pont swaer.

De Laet seght hiez van / dat in de Riebiere d'Amafons de boozschreebe Ta- De Laet
bach mede gebonden word. / en dat op het gebezghte Gomaribo, omtrent Wia- Pag. 436.
poko gelegen / den besten Taback van dat quazie gebonden word.

Otto Kay getuyghet hiez mede van.

Radien desen Nuteuz op dese pag. gementioneer heeft / dat dese bzucht daez
waft : soo verhaelt hy wyders van de plantinge van dien in dese boegen. Men
moet het Landt tegen de regen maenden gereet hebben / ende in het begin van
dien verzorght zijn van goet zaedt / en bezchepde ende welgelegene bedden van
goede aezde en mist toemaecten ; en moet beschezt worden booz de nieren /
booz de hitte van de Son / met eenige matten van riet of biesen daez toe gemaecht /
als van het zaedt met de eerste goede regen in de aezde te zaepen ; en als de planten
de groote van een ducaet / of wat grootez zijn / soo moet mense tegen den abont /
of smozgens broegh / in / of nae den regen / upt de bedden tzecken / en in het belt
planten : die men 's mozgens plandt / moet men met eenige bladen 2 a 3 dae-
gen bedecken booz de hitte van de Son.

Als sy beginnen op te wassen / moet mense van onkzuwt schoon houden ; en-
de waamez sy beginnen wat hoogh te groepen / moet men de ondesse bladeren / en
alle schooten / die tusschen de bladeren wassen (die men supchez heet) af plucken :
ende als ieder plant omtrent tien ofte beezien bladeren aen heeft / soo moet men
de top ofte opperste eynden van dien / daez het zaedt aenwast / afbrecken / op
dat de gelatene blaederen soo veel dickez mogen worden ; ende als de bladeren dick
en wat na het blaetwe van coleuz geworzen zijn / soo moet men de geheele plaet
(de stonck met de bladeren daez aen) dicht aen de grondt afsnijden ; en dat in
den mozgen / in een dzoogh en Sonneschijn webez ; en afgesneden zynde / moet-
mense den geheelen dagh in de Sonne laeten leggen ; deselbe altemet omkeeren-
de / op dat de bladeren weech worden / des abonds in een huys gebracht / op
datse booz de Son en dauw betwaert magh zijn / als ocht booz dampen ofte
mist.

Men bindt een goeden handt bol met een dzaet ofte bast van boomen samen /
en hanght het ordentelick aen latten / daez toe ghemaecht / op / soo bezte van
een / datse malkanderen niet en raeken / en laetense daez dzoogen / tot dat de
bladeren wat doncke geel van buyten / en bzwinde van binnen zijn : en dan /
naez de gelegentheidt / neemt mense af / en tzecht de bladen van de steelen / en
maechtse tot rollen / om te bezenden of bezhoopen.

Men laet ondertusschen de wortel in de aezde staen / die booz de tweede mael
redelijcke goede bladeren geven / daez tarmelijcke goeden Taback van gemaecht
wordt / die men als booren moet bereyden. Eenige tzecken ocht wel het bez-
de

Otte Kay.
pag. 8: 44.
Nieuwe
Colonijs.
pag. 31.

de gewas / maer dient alleen tot gebroepch voor de dienst-knechten of *Pegeers*.

Men set de planten d'eene wegh twee voet / ende de andere wegh drie voeten van malkander / om bequaemer daer tusschen voor te gaen / om schoon te maken ; eenige plantens op alle weegen drie voet van den anderen : als men op alle weegen drie voet van den ander plant / soo kan men in een morgen-landt 6534. of 6666 $\frac{2}{3}$: of 673 $\frac{1}{3}$: Planten planten / ende als men de planten plant twee voet van den anderen / de anderen wegh / soo kan men in een morgen-landts 9900 of 10000 : of 10100 planten planten : als dan pedez persoon twee morgenlandts / ja een anderhalf schoon en gereet sal hebben tegens de tijdt van 't Jaer / niet planten / omse alsoo te planten / ende als hy die kan planten ende schoon houden / soo sal hy veel meer als drie duysent pondt Taback konnen planten ende bereyden.

De Vries
pag. 127.

David Pieterz. de Vries verhaelt van de Mays ofte *Turcksche Tarwe* / dat die daer soo groot gebonden wordt / als in de *Perzies* / welckes graen een sonderlinge probitie is voor dit landt *Gujana* , en vermeenighvuldichtse tot duysentd ofte vijftien-honderd voor een / ende dickwils meer / geeft seer goede *Blom* ende meel tot broodt / en is oock seer goedt tot mont / om biez te brouwen / ofte tot den dranch diemen in *Engelandt* *Eale* noemt / en dient tot dierste noodthuyft tot des menschen onderhoudt / en van de *Cassawi* broodt / ende van dese *Indiaensche Tarwe* maken de *Wilden* een Dranch / die sy *Passion* noemen / welke Dranch in vier ofte vijf dagen moet gebesicht worden / vermits niet langh duuren en magh. De Laet verhaelt dit mede.

De Laet
pag. 471.

Otte Kay
pag. 45.

J. P. A. P. A. verhaelt hiez mede van. Dese *Turcksche Tarw'* ofte *Milie* , schryft desen *Autheur* / dat die niet alleenigh in dit landt gebonden wordt / maer datse aldaer in veertigh dagen nae het planten konnen genutticht worden ende ryp zijn.

Nieuwe
Colonie
pag. 15.

Otte Kay
pag. 44.

I. P. A. P.
Otte Kay
pag. 45.
I. P. A. P.

Dat den Gember daer wast / en kan niet aen getwijffelt worden / overmits dese *Autheuren* daer van getuygen.

De *Poponen* die hiez te lande wassen / sijn seer heerlijck / dewijl de selve aldaer sos droogh / soet en welsmakende vallen / als hiez te lande geen geele ofte witte wortelen en doen ; soo dat deselve seer bequaem sijn om by allezlep verze en gesouten vleesch ofte speck gekookt te konnen worden / sijn oock seer delicate / als men deselve braedt. Dese *Drucht* is seer soet / droogh / ende mals / en wordt by veelen voor een delicateffe gehouden. Gelyck het in dez daedt oock een delicate *Drucht* is.

Otte Kay
pag. 46.

De *Meloenen* sijn aldaer uytermaten soet en droogh / dat die na lust gegeten worden ; de *Planters* getuygen / dat dese *Drucht* / als die staet te groeyen / soo een aengename reuck van haer geven / als of men een heerlijcken welrueckenden *Blom* voor hem hadde.

Soo sijn de *Komkommers* aldaer mede seer excellent / en ongelyck betet / alse hiez te lande vallen.

De *Balancijns* ofte *Water-Meloenen* sijn mede seer goet en aengenaem / is een goede verzeyssingh.

De *Caworden* ofte *Calbassen* , soet en suet / groeyen daer in overbloedt / welckes schillen bequaem sijn tot kannen / en schootels / om spijs en dranch in te doen.

Daer wast oock die heerlijcke *Drucht* *Anas* , ofte *Ananas* . die in reuck en smacck

smaeck alle andere vruchten te boven gaet / jaе is grooter en delicatez als in Brasil : de Wilden of de Indiaenen persen daer een trefelijchen welsmaeckenden wijn upt / het welcke een van haren besten vranch is / ende gesondt / wanneerz die eerst wel gehoorcht wordt.

Daer groeyen hoofts alle hier-landse vruchten / als mede van moes en thuyt-huydt / als knollen, peen, karoten, boesse-koolen, kappers, Savoyen ende andere gemeene kool, asperlie, artje-sjocken, bete, kervel, peterselie, saly, roosmarijn, andyvie, latuwe, steckers, suykeray, venckel, furingh, dille, spinagie, ajuyn, biesloock, lavendel, mariolijn, confilie de greyn, dragon : het mostaert-zaedt groeydt daer in 't wildt / oock groeyt daer radijs, ramelas, en noch meer diezgelijcke thuyt vruchten / te langh om alles by mal-landeren te halen.

Otte Kay
pag. 46.

Den Rijs wordt in dit Landt mede gebonden / die desen Nuthenz bezhaelt / dat die nae beeztigh daegen aldaer te Lande nae de plantinge konnen genuttigt worden / ende rijp zijn. En eyndelijck bezhaelt desen laetsten Nuthenz als dat al onse graenen in dit Landt oezbloedigez hoozsetten / en hoogez rijp worden als hier tez plaatsen.

Otte Kay
pag. 41.

De Fabes en de Boonen die daer te Lande wassen zijn van diverse soozten / de welcke nae den beeztighsten dagh der plantinge konnen genuttigt worden ende rijp zijn.

Otte Kay.
pag. 45.

Desen Nuthenz bezhaelt / dat de Erwitten en Aerdaeckers daer mede wel wassen willen / maer wat aengaet het gewas dat men Inhamas noemt / wordt niet van hem gementioneert / hoe sijn eygenschap ende natuer is / doch alleenigh dit / dat hy schijft datse goet ende voetsaem is / ende datse onge- looflijck hoozt teelt.

L.P.A.P.A.

Hier wordt bezhaelt van een gewas / dat men Nappi noemt / welcke de Oostersehe Reuben niet ongelijck en is / welck gewas / by alden men die tot een toespys gebuyckat als men pruymen eet / soo bezoozsaechense geen loop die in die Landen seer dangereus is.

De Vries
pag. 129.

De Patatos schijft hy / sijn seer wel bekent / soo de Laet het oock pag. 472. mede bezhaelt : en behalven dat J. P. A. P. A. bezhaelt datse seer lecker zijn / soo schijft de nieuwe Colonie van die selve vrucht in dese maniez / als dat het is een seer upnemende wortel / alle de onse bezre te boven gaende / seer aengenaem van smaeck / is seer gesondt en voetsaem ; men hoocht desen Patatos meest met vleesch / oock wel sonder vleesch / men haedt of bachtse / of men eerste oock wel upt de handt : men maecht daer oock seer excellente bieren van / dat seer schoon van kleur / geur en smaeck is / men kan dat soo sterck maechen als het beste bier dat in Hollandt gebrouwen wordt / het welck aldus gemaecht wordt / men hoocht een goede quantiteyt in een groote pot of ketel / met weynigh of geen watez / de pot of ketel heel dicht toe gestopt / en als het gehoocht is / breecht men het met de handt / dan doet men het in een vat met watez / nae acht en beeztigh uren sal 't watez firmenteren als nieuwt Bier / als het gefirmenteert heeft / stopt men het dicht toe / het selve is van geur en smaeck als het beste Wottel-bier.

Nieuwe
Colon. 16.

Dese Patatos wassen seer oezbloedigh in hooge gesonde vruchtbare Landen / konnen niet wel modderigh of nat landt bezdragen ; men plantse aldus : het landt schoon zijnde / soo maecht men klepne booren een half voet diep / en

een

een half boer of wat meer van malkander / en legt de ranchen van de Papatos versich geplucht / langhs de booren heen / ende dectse van toe met aezde / laetende de blaederen ende de epnden van de ranchen effen boven de aezde ; of men neemt de Papatos , en sijdtse in stukken / laetende de schijl op pdez stuck blijven / en legtse soo in de aezde ; of men maecht hoopjens / en legt de ranchen in ronde kranzen daer in met de bladen / en epnden de ranchen eben boven de aezde ; of men legt de stukken van de Papatos boorzeydt daer in / houdt dese drie maenden schoon van onkruydt / en in de tijdt van acht Maenden sal de aezde met de groene blaederen soo bedeckt zijn / dat men geen grondt in de aezde en sal konnen bekennen / en de selve soo groot van ghewas als een buyst of kinder hoeft opgescrooten zijn / het geeft een groot boedtsel. Een morgen lands van desen Papatos , is genoegh boor een familie van tsebentigh peersoonen / of meer / een heel daer tot spijs / of niet vleesch of andere kost gebuycht te werden / als oock tot dranck. Daer en boven gaet hier niet van bezooeren ; want de wortelen / ranchen en asbal / en den dzoefem van den dranck / daer mest men Dreckens / Hoenders en Kalkoenen mede / die van dit af val gheweldigh groeyen / aenqueecken en bet worden.

Orte Kay
pag. 45.

I. F. A. P. A.

De Vries.
pag. 127.

De Manietquus , die daer te lande gebonden worden / alwaer de Forinna en de Casavi van ghemaecht wordt / worden daer te lande boor broodt gebuycht / is seer smaechtelijck ende boedtsaem.

Desen Nucheuz verhaelt / dat niet alleen den Casavi daer gebonden wordt ende wast / maer dat men oock een upnemende goeden Appel-dranck daer van maecht / als Maerz / Bredaers / ofte brym Biez hier te lande is.

Desen Nucheuz verhaelt insgelijcks / dat de Casavie omtrent de gewesten van Caiana groeyt / ende dat de Indianen die tot broodt gebuychten op de volgende maniez : Sy breeken dese wortel op een steen / en wzingen het sap daer uyt / welcke rauw zijnde / senijng is ; desen Nucheuz verhaelt / dat hpleen hond een brocken toefmeert / die aenstonts daer van stierf ; maer gesoden zijnde met Gunae Peper / daer sy den overbloedt van hebben / geeft een excellente en gesonde Sausse ; dan drogen sy den gebroocken wortel / en bakense op eenen steen / als men de Habez-hoecken doet / en worden gebakten een bingerdick / de Indianen maken daer mede een dranck van / die sy noemen Pernou , ofte Pervenou . het welke sy hoochen in groote potten / en zieden het gelijck men het biez in Hollandt doet / en gest mede / is goet ende sterck / gelijck Bremer Biez / maer smaecht wat brandigh / is mede soo hoogh van kolen / en kan daer te lande thien dagen goet zijn.

De Laet
pag. 466.
pag. 471.

Pag 475.
Nieuwe
Colonie 17.

In de Zuyd-Rivier van de Rivier Wiapoko , verhaelt desen Nucheuz / datte doen Arowakos woonden / die haer geneezden met Casavie te maken : en wijders verhaelt hy / dat omtrent Caiana desen wortel groeyt / en dat de Wilden de selve maniez gebuychten om broodt van te baken / en biez te brouwen / gelijck te booren van David Pieterz. de Vries aengheroert is. Desen wortel / schijft hy / dat aen de Rivier Elecebi , in groote menighte gebonden wordt.

Desen Nucheuz verhaelt niet alleenigh / dat dit gewas daer groeyt / maer hy schijft op dese maniere / hoe men desen brucht kan boorzplanten / in plaats van zaed ; men plant de stamme van de Cassavie of Mandioca , de stochten omtrent een boer langh / soo maecht men klepne hoopjens van aezde / die te booren hier toe bereydt worden.

De middelste printen van de hoopen staen drie boert van den anderen / en men steecht drie stockjens in 't midden van ieder hoopjen / op een drie sprough / een half boert of hiez dupin van malkanderen ; houdt dit schoon van onkzuydt : in de spatie van hondezt boert in 't vierkant / of hondezt roeden / kan men 1111¹/₂ of 1178¹/₂ hoopjens planten / dat is / in een morgen landts 6733¹/₂ of 6666¹/₂ hoopjens / en als de wortel bollwassen is / is ieder thien hoopjens / d'een dooz den anderen zijnde een alquere, ende een alquere is 22. Hollandse hannen / (De Laet bezhaelt pag. 22. fol. 461.) of een schiepel Faringa maecten / en 1089. hoopjens maecten 108. Alqueros, en ieder Alqueros kan een mans pezsoon spijfgen met brood en kost ses weechen lang / en negen Alqueros kunnen een man een jaer spijfgen / en 108 Alqueros (dat soo veel is als men upt hondezt boert in 't vierkant kan tzecken)ullen twaelf pezsoonen een geheel jaer spijfgen ; en 648 Aliqueros, zijnde soo veel als men upt een morgen Landt kan tzecken /ullen 72. pezsoonen een geheel jaer spijfgen ; en tusschen de hoopjens Mandioca kan men Mulho, (dat is Turckse Tarwe) ende Flyaens (dit is een exelente soorte van Erweten) of andere graenen of Taback planten / sonder de Cassavie of Mandioca te beschadigen / om dat die dingen rijp worden in een korten tijdt / eez hun de tacken van de Cassavie of Mandioca sich bezpzeppen. De Cassavie kan in de tijdt van 6 a 8 maenden bequaem zijn om te gebzupchen / maer in 12 maenden is het volkomen rijp / doch kan in de aeze blijven staen / en grootelijcks bezmeezderen / ja goet blijven drie achtez een volgende jaeren / soo het sandt hoogh en gesondt is ; men tzeckse niet eez op / dan als men se gebzupchen wil : men behoeft daer soo veel moepten niet toe te gebzupchen / als men wel tot de Tarwe hiez te Lande moet doen. Van de Cassavie of Mandioca maecht men seex exelent broodt / dat liefstich / boedtsaem en seex gesondt is / sae als eenigh broodt tez wereldt mach wesen ; oock wezdt daer blom van gemaecht / daer delicaten pap of deegh van gemaecht woerdt / seex exelent om Pastey van te bachen ; is oock seex goet om Stijffel van te maecten met kleyne moepten : soo men daer broodt van bachen wil / sal men de wortel upt tzecken / die schraepen of raspen / en dan pazen / daer na sisten / en bachtse op een plaet / op de wijs van groote of breede koecken ; oock soo dzooght men se in aeze of koopere pannen / die daer expres toe gemaecht worden / dat wezdt daer gebuerigh in omgeroert / wezdt dan seex goet meel / daer men meel-broodt van bacht / dat men Farinha noemt / soomendez bloem van maecten wil / soo neemt men de wortel en leghtse in soet waeter 48 uren langh / oock wel drie of vier daegen / tot dat se bequaem weech gelworden is ; dan neemt men de wortel en dzooghtse in de Son / gedzooght zijnde / stampmen se heel fijn / en sist men se / oock soo neemt de wortel en snijdt se aen dunne schijben / laet de selve in de Son dzoogen / so kan men deselve fijn stampen / oock kan men den dzoeffem van 't vergiftigh nat / dat upt den wortel gepast wezdt / in de Son dzoogen / het selve gedzooght zijnde / is seex exelent tot tegen-gift ; dit selve tot pap gemaecht / en daer op soodanigen gelegentheydt van gebzupcht / is boven maten goet gebonden : daer wezdt oock uptezmaten schoon biez van gemaecht / geelijck Maerx / Bredaer en bzupn Biez hiez te lande kan gebzoutwen werden : het werdt aldus toegemaecht / men bacht eez groote brooden / heel bzupn / die leght men op de aeze / omtrent 48 uren langh / of wat langez / tot dat se

beginnen te fermenteren / breektse dan in een bat schijon water / het sal fermenteren als nieuw biez ; daer nae stopt het bat dicht toe / daer van getapt / is een seer stercken en welsmaeckelijcken drank. De boornaemste Heeren van dat Landt gebuycken dit biez op haer tafel of maeltijden / tracterende haer gasten daer mede / als hiez te Lande met de beste drank gedaen werdt.

J. P. A. P. A. schrijft van een vrucht die Imhamos genoemt woerd / zijnde goet ende voetsaem / en teelt ongelooflijck boort.

Otte Kay pag. 43. Wat aengaet de Verwen , soo verhaelt desen Auteurs in deser boeghen / de Orangie-verwen , werdt by de Wilden genaemt Annota de Zinzelij , komt uyt seckere klepne roode zaetjens / wassende in eenen bast / dit is de gemeene bezwen / daer mede haer de Indianen beschilderen / daer is mede een Besie dat blaew bezet : daer valt oock een Gomme die geel bezet / daer zijn bladeren van boomen / die wel bereydt zijnde / geeft een seer hooge roode coleur. Daer wast mede een hout dat purper bezet / ende oock een dat geel bezet : daer is noch een hout / welckes sap als het heet is purper bezet / ende carmoosijn als het houdt is.

pag. 44. En wat wyders aengaet de bezwen / soo verhaelt desen Auteurs / dattez mede het gewas groept daer men de Indigo af maecht.

De Laet pag. 463. De Laet verhaelt van de bezwen op dese manieren ; op de Riviere d'Amazons schrijft hy / dat daer diverse bezwen vallen / maer en specificceert niet wat koleur die soude zijn.

In de Riviere Wiapoko schrijft hy / dat daer boort eenige tijden een Duytsman soude gewoont hebben / die daer veel bezwen verzadert hadde / een groot bat vol dat men daer vondt / na dat men van sijn persoon recht bescheyde gekregen heeft / is hy om sijn quaet leven van de Wilden doot geslagen.

pag. 471. Wyders verhaelt hy van de Bezwen op dusdanige wijze : men heeft daer sonderlinge Bezwen / van welckeen een is genoemt Annoto , een roode Besie / welcke wel geprepareert zijnde by de Indianen / soo bezet die een vaste Orangie koleur aen de zijde ; dese werdt boort een hooge prijs verkocht. Daer is noch een ander Besie dat blaew bezet : daer is oock secker Gomme van een boom / welck aen Laecken een vaste geelle koleur geeft ; daer zijn bladeren van boomen / die wel bereydt zijnde / een hooghe roode koleur geeft. Daer is oock hout dat purper bezet / is van een goeden prijs ; als mede een dat geel bezet : daer is mede een hout / welckes sap dat purper bezet als het heet is / en carmoosijn als het koud is / en meer andere dingen sijn daer (ongetwijffelt) die noch niet bekent en zijn / welcke by naestige ondersoekes by tijden en wijlen sullen gebonden worden.

pag. 475. Epndelijck schrijft hy / dat op de Riviere Essekebe , een bezwe Ovelana genoemt / soude te bekomen wesen.

D. P. de Vries, pag. 122. In de Riviere Coro , of Cawrora-nauwe , schrijft desen Auteurs / dat daer schoone Oriliane bezwe te bekomen is.

pag. 190. En epndelijck verhaelt hy / dat in dit landt Guiana , de boortverhaelde Bezwe te bekomen zijn / van de welcke een genoemt is Annoto , welck wast aen boomen / als een groote karsse-boom / groept gelijck groote Roeten / die opbersten als se rijp zijn / daer van binnen het pit klepne bespen zijn / root van koleur / welcke by de Indianen met Olj de Palm geprepareert woerd / en komt een

een vaste Oranje koleur van / seer bequaem aen zijde. De Indianen hebben hiez veel bezoght onder dese bezw / bezmeningen die wel met Cassavi, daer is een ander bespe die blaauw bezwt / daer is oock secker Gomme van een boom / welke aen Laecken een vaste koleur geeft ; daer zijn bladeren van boomen / die / wel bereydt zijnde / een hooge roode koleur geeft / daer is oock hout dat purper bezwt / is van een hooge prijs ; oock is daer een hout dat geel bezwt. En veel andere dingen zijn hiez (ongetwijffelt) die noch niet bekent en zijn / welke by neezstige onzesoekerz / by tijden en wijlen sullen konnen upgebon- den worden.

Nae dat desen Nuthen pag. 15. verhaelt / dat den Indigo daer seer ovez- bloeigh wast / soo schijft hy wijders van den Indigo dusdanigh.

Nieuwe
Colonie
pag 55. 56.
57.

De Indigo wezdt ghemaecht van de bladeren van een seckeren stuyck of plant / die opwascht met dunne korte tackjens / tot de hooghte van Nelsesie- boomen / draeght een rootachtigh bloempjen / die gevolght wordt van een langh schellertje vol zaden ; de zaden zijn omtrent van grootte als radijs- zaedt / maez doncker grauw van coleur ende bladeren : als sy beginnen rijp te worden / zijn van coleur als de rupte-bladeren / nae een zee groen / blaauw- achtigh.

Indigo wil wel wassen op hooge / drooge en gesonde gronden / die niet al te vet zijn / en in een open lucht / en wel omtrent de Zee kant.

Men plant de zaden in grijpen op een rechte linie gemaecht ; ieder grijp staen- de drie voet van den anderen / ende op het grijpen ieder een half voet van den anderen / doet men drie zaden op eene plaats.

De rechte tijdt om die te planten / is in het begin van de regen maenden : men moeste seer schoon en supbez van onkruydt houden : d'eerste drie maen- den en langer / als de occasie dient ; maez als de Indigo-boomjens haer wat beginnen up te spruyten / soo dooden sy het onkruydt.

In tien a elf maenden is het rijp / dat is kennelijck / als wanneer de bla- deren op de koleur van de Rupte-bladeren wesende / beginnen eenige geelach- tige bladeren te krijgen : om dan goeden Indigo te maken / neemt men twee wa- terzakken / die set men op een heubeltjen / d'een wat hooger dan de ander / op dat alle het nat van de opperste kan uptloopen in de andere.

De hooghte is de grootste / dese wezdt omtrent tien a twaelf voet langh / acht voet wijdt / en vijf voet diep / van goede steen en tias / of goeden kalk / en aen alle kanten wel dicht gemaecht / daer werden eenige palen in gemetselt om dwarsbalcken te leggen / om de Indigoos-boomjens of stuycken onder 't water te houden.

De tweede back wezdt omtrent acht voet langh / seven voet wijdt / en se- ven voet diep gemaecht / daer de Indigo op de volgende wijs wezdt gemaecht : in dese back leydt een spindel dwars ovez het midden van 't ene eynde tot het ander / aen beyde eynden van die spille / zijn sterke houten kuytwegghs door gedreeben / ieder houdt op pedez zijde drie boeten upstaende / van isse een een hout ofte balck aen ieder twee van die upsteeckende houten vast gemaecht / die op ene zijde recht tegens d'andere staen ; als nu twee van die balcken nae beneden hellen / soo staender twee na om hoogh / die na beneden hellen / heb- bende pedez biez a vijf Emmezs met de bodems upgeslagen / ende groote ste- nen in de plaats geset / aen haer vast gemaecht.

Al / als de back vol waeter is / staen twee personen op de kant van de back / een op de eene zijde / en een ander op de andere zijde / ieder by beuzte trekkende na sich de boorz. balcken de bovenste staen / soo staen die emmeers in en upt het waeter met groot gewelbt.

Al / als de Indigo stuycken ende bladeren rijp en bequaem zijn / soo snijt men die stuycken en alles 't samen af / en buidt daer de back mede vol / dan set men de dwarsbalcken boorzaementlijck om de stuycken onder te houden / op / en buidt de back met schoon suwver soet waeter / en soo laet men het staen / tot dat het waeter door de kragt van 't kuyndt begint te seymenteeren / en sich op te geben / ende als men siet dat het begint neez te slaen of stil te staen / soo tapt men al dat waeter af in de laege back : het afgetapte waeter daer in zijnde / soo slaet men dat waeter dagh en nacht sonder ophouden / altemet beezigh wren nae den anderen / tot dat de bezwe van het waeter begint te scheyden / 't welck men op dusdanigen wijs kan bemerken : men neemt een gladde silbere kom / daer in neemt men 't elckens het waeter / soo drae als men siet / dat aen de zijde / of op de boodem begint te setten / soo hout men op van het waeter langet te slaen / en laet het staen sincken een nacht / of een dagh / of meer / ende dan laet men het waeter sachjens door kzaentjens hooger en lager afloopen ; tot dat het komt tot de grondt / soo set men lijnwaet voor het gat / om de bezwe te behouden ; wanneez 't waeter wel is afgetoeken / soo neemt men saccken van lijnwaet gemaecht / daer doet men den droeffem of moeder in / en hanght deselbe op pennen aen de balck / om de bochtighheyt daer upt te laten leken : ende als de bochtighheyt wel uytgheleekt is / dan doet men die droeffem of moeder in lange ofte breede dooffens / die omtrent drie duym diep zijn / ende setse daer in de Sonne om te droogen / ende droogh zijnde / is de Indigo ghemacht : en om te probeeren of de Indigo goet is / schaypt men met de nagel daer op / soo by aldien de selbe hoopzachtigh siet / en blincht / soo is de selve goet / soo de Indigo wel slaet / geeft die bysondere groote winsten.

Wat boezes de bezwen aengaet / konnen wy upt J. P. A. P. A. niet anders hiez van schryven / als dat hy ons aenwijst / dat den Indigo ende Orangie-verwen in dit Landt Guiana van desgelijck gewassen.

Wat aengaende de Gomme bezhaelt desen Wutheuz / dat den Anime in deucht met den Coliman oer een komt / zijnde deselbe een geel en klare Gomme als die van Arabium.

De Copal is goet om geswellen te geneesen / upt houde stijmachtige oorzacken voort komende ; want die upt hitten bezoozsaecten / daer is deselbe soo dienstigh niet voor / aengesien desen Copal heet is.

Desen Copal is een witte Gomme upt den graetwe : den boom / dewelcke dese Gomme voortbrenght / is seer den Lauwrier-boom gelijk / mer is groo-ter en dicke van stamme.

De Baretta is een seer heylsamen balsam : daer ballen oock bezscheyde Gommen , seer bequaem tot Perfuymen , daer wort oock gebonden geel Amber , ende de Gomme Lemnia.

Wederz / van de genees kuynden schryft hy / dat de boorzaemste van dat Landt / en die alreede bekent zijn / zijn de volgende / als Spicarnardi , Cassia , Fistula , Sene-bladeren , Bolum Armenium , Terra Lemnia : daer is een Bescic , genaemt Kellete , de welck seer goet is voor bloediganch : 't sap van de bla-

otte Kay

pag. 42.

pag. 43.

pag. 61.

bladeren van een kizupdt genaemt Uppeé, is goetd tegens alle bezgift/ 't sap van 't bladt Icari, is seer goetd tegens pijn in 't hooft/ nevens ontallijcke Genees-kizupden meez.

Desen Autheur verhaelt / dat in dit geweste veel welrupckende Gomme te bekomen is / maer dewijl hy geen experientie en hadde van de Genees-krupden / soo en wist hy niet wat kracht sy hadde / maer hy schrijft dat daer wast Cassia Viskula, en Senebladen.

De Vries
pag. 130.

De Gomme aengaende / verhaelt desen Autheur / dat op de Riebies d'Ama-zones te bekomen zijn.

De Laet
pag. 463.

Op dese pag. verhaelt hy van een secker kizupdt / Wia Passa genaemt / wiens wortel de smaack sal hebben als Gember, ende van een sonderlinge kizacht / te weten / nae sijn seggen / goetd vooz de loop / en hooft-pijn / en verhaelt wijders / dat daer mede Balsen gebonden word / welcke / als desen Autheur verhaelt / omtrent de Riebiesen Aprobaca, Couwo, Wia ende Cajana te binden soude zijn.

pag. 463.

En wat voozders aengaet de Gomme en de Medicinalen in dit Landt / schrijft hy dusdanigh : de welrupckende Gomme van grooter weerde ende kizachten in Medicijne en Chirurgia sijn ontelbaer / als Gomme Lemnia, Coliliman ofte Cariman, Baratta, ende andere meer.

pag. 472.
pag. 473.

De Coliliman is een Gomme swart ende brockeligh / in aensien pick gelijk / een weynigh op koolen geleght / verbult de plaets met een seer aengenaemen soeten reuch.

Meester Walther Carij, een Man van goetd verstandt in de Medecijnen / seght / dat men het hooft houde ober de Croock / twee a drie mael daeghs / het geneest seer wonderlijck alle koude vochtige Rhumatijcke Persenen / is oock goetd vooz pijn in de lenden / daer mede gesmeert als het warm gemaecht word / is oock execlent om wonden te genesen / en noch veel andere gebreken / het word oock seer goetd bevonden vooz het Plereijn.

De Baratta, is een seer seltfame Balsen / alle anders verre overtreffende / geneest seer wonderbaerlijck versche wonden / op koolen geleght / geeft een seer aengename reuch / daer sijn noch andere welrupckende Gomme, die seer bequaem sijn tot parfumen ; insonderhejdt een / welck een aengenamen reuch geeft / als van Eel Magelij ; daer sijn execlente droogen vooz de Medicijnen / Spicanardi, Cassia, Fiskula, Senebladeren : nevens noch andere droogen meez / die in onse quartieren noch onbekent sijn / en van een sonderlinge kizacht / daer groept een Appeltje / dat van sonderlinge kizacht is / dat by de wilden Slaep-appeltjen genoemt word / welck soo violent is in sijn werckinge / dat een kleyn beetje daer van den dootd-slaep veroorzaecht / de minste drooppel van dit sap / daer af purgeert men seer excessivelijck en dancereus / doch moet by de Medecijn-Meesters voozichtigelijck gebruyckt worden.

Daer is een bespe / die de Indiaenen Kelleie noemen / dat seer goetd is tegen den Bloetd-ganch / 't sap van de bladeren / genaemt Uppee geneest wonden van senijnige pijlen / of beten van senijnige gebierten.

't Saetd van het Bladt / genaemt Icavi, is goetd tegen pijn in 't hooft / ende diergelijcke droogen en Simplici meer / al te langh om te verhalen.

Tot beslupt van de Gomme en Medicijnen getuygt J:P:A:P:A, dat meede in dit Landt Balsen ende Gomme te vinden is.

Wp

De Vries
pag. 130.

Wp konnen niet nalaten dit weynige noch in te voegen / hoedanigh dat de Wilden door een secker Boom haer visch soude vangen / desen Boom sijnde van sonderlinge consideratie / gelijk desen Nutheur schrijft / wast gemeenelijck omtrent de Wilden haer wooningen / en als sy willen gaen visschen / nemen sy eenige tackkens daer van / en varen in de kzecken / welcke met hoogh water / meest vol vlieden van goeden visch / ende nemen de stockjens / die sy op steenen upthoppen / gelijk als of het vlas is / en loopen dan boven aen de kzeck / die sy beneden met hoogh water met tacken van boomen gestopt hebben / en het water ten halve gevallen is / werpen sy dese geklopte houtjens daer in / hier door komt de Visch boven water swemmen / als ofse droncken is / seer dupselachtigh / sommige springen upt het water / maer de meeste part drijft met de bupek boven water / en dan wordt die van de Indianen niet een schep net opgescheyt. Waer soo daer noch eenige mochten sijn die noch swemmen / die schieten se met pijlen door het lijf / soq dat peder soo veel visch vangen kan / als het hem belieft.

De Laet
pag. 473.

Desen Nutheur / om dat hy een weynigh in den sin van den boozsten verseelt / voor soo veel / aengaende desen Boom / soo hebben wy niet konnen nalaten / het gene hy daer van schrijft / van woordt tot woordt / in dese manier hier by te voegen.

Den Boom / daer de wilden haer visch meede vangen / is van sonderlingen consideratie : wast gemeenelijck omtrent haer wooningen ; als sy willen gaen visschen / nemen sy eenige tackkens daer van / ende varende in de kzecken / welck met hoogh water meest vol zijn van goede visch / nemende stockjens / eerst gemozelt op een steen / ende wrijven die tusschen de handen in 't water op diuersche plaatsen / welck doet de Visch boven koomen / met den bupek om hoogh / soo dat sy daer soo vele konnen vangen als sy willen.

pag. 468.

Wp maecten een eynde van dit Capittel / met het gene dese Nutheur schrijft van de sijde die omtrent de Rivieren Aprawaca, Couwo, Wia, ende Cajaan te bekomen is.

Dit is al het gene / toebehoorende de Gewassen die in dit Landt gevonden worden / alhoewel die weynigh / van de sijde aengaende / voor geen gewas gerekent kan worden / om dat se upt een Dier ontspruyt / soo sijn wy gepootsaecht geweest om niet een bysonder Capittel van dit weynige te maken / soo docht het ons goet te sijn / dit selve hier in te voegen.

HET VI. CAPITTEL.

Van het vier-voetige Gedierte, en Gevogelte, soo wildt, als tam, welcke in *Gujana* gevonden worden, zijn de verflindende op den Aerdt-boodem.

Orte Kay
pag. 65.

Wat aen belanght / het ramme Vee, soo groot als klein / als daer sijn Paerden, Ossen, Koeyen, Ezels, Schapen, Geyten, en Verckens ; al dit Gedierte wil uptermaten op dit Landt wel aerden / en heeft daer een seer goeden tier / en teelt seer overbloedigh boozt / ja beter als in

in eenige gewesten van onse Europische quartieren: gelijk sulcks bespeurt kan worden onder den Oronoque gelegen: alwaer dat daer veel in overbloedt is/ doch vele van de Spanjaerden daer gebacht/ die niet naturel en zijn.

Het Wildt/ soo groot als kleyn/ dat daer te lande gebonden wordt/ is seer goet en menigergande. Onder de voornaemsten worden gerekent d'Antes, is van gesalte als een kleyn Os, heeft een hals en hooft gelijk een Hant/ doch breezer/ en hangende ooren/ het vleesch van dit Dier is seer aangenaem en delicaet/ om gegeten te worden/ voorts is daer meer wildt gebierte/ als Hertten, groot en schoon/ Rheen van over de hondert en meer ponden gewichts/ is oock seer welsmakende/ de wilde Swijnen sijn daer van verschepte soot en aerdt/ in dat in een ongeloofelycke meenichte.

De Packen, Corijs, ende Tattous, is een seer goet wildt/ heeft een delicaet en welsmakelyk vleesch. Dit gebierte houden haer onder de aerde/ gelijk hier te lande de Konijnen doen.

Daer te lande sijn oock Hasen ende Konijnen, van een sonderlinge grootte/ en seer aangenaem van vleesch/ noch is aldaer seer veel ander wildt/ dat seer langh sou vallen/ om te verhalen/ maer wy willen voortgaen/ en verhalen van het gebogelte/ die haer op dat Landt seer veel onthouden/ als daer sijn sonderlinge groote Kalkoenen, die ordinaris 30 à 36 ponden swaerwegen/ het vleesch van dese Kalkoenen valt delicaet/ en is seer mals/ sy sijn vooz den banck bet/ en valt soo droogh niet/ als de Kalkoenen hier te lande doen.

De Hoenders sijn daer te Lande seer groot/ jaer soo groot als hier te Lande de Gansen sijn. Dat Landt geeft voort groote vette Gansen, Eenden, Dayven, en meer diergelijcke gebogelte.

Alle wildt gedier te en gebogelte dat in Brasil en gantsch America gemeen is/ (voort soo veel de Landen gelegen tusschen beyden Tropicas) dat is/ mede in Guiana te vinden.

Daer is tweedexley wildt ghebogelte/ als die haer in de bosschen en Campinis onthouden/ dat sijn seer groote Struysvogels, en gebogelte Moutons genoemt/ deselve sijn brypn swart van couleur/ en grootte als een Kallekoense Henne, het manneken heeft een hoozn vooz op sijn hooft/ ontrent een spanne lanch/ aen elcken vleugel oock een kleyn hoozn/ waer mede het tegens sijn byanden gaet/ soo hy byncken wil/ steekt het den hoozn eerst in het waeter/ daer sy dat water mede ontroerd/ om voort vergift bevyt te sijn.

De Jaccouwen sijn oock swart brypn/ gelijcken seer nae de Bergh-hoenders: dese hoenders kommen tam gemaectt worden alsse jongh sijn. d'Arracans gelijcken seer nae de Faysanten, daer sijn oock veelderhande wilde Dayven, wit/ brypn/ rootachtigh/ en gesprickelt/ groot ende kleyn/ en dat in groote menichte.

De Geroutes sijn Kingel-dupben/ graeuwen en wit van couleur: de Rolles sijn Tortelduyven, van diverse soorten/ brypn/ graeuwen en rootachtigh/ de Papegayen en Periquiten sijn veelderhanden: van gelijcken sijn d'Araras hier te Lande/ genoemt West-Indische Raven, welckers vleesch seer lekker ende soet is.

d'Inambous is een secker soot van Parrijlen, deselve sijn schoon gesprickelt/ veel grooter als de hier-landse/ ja grooter als de Spaensche Parrijlen,

sen, oock seer delicaet van smaech. De Guianen zijn Aasvogels van diverse soorten / van diezelijcke gebogelte isser veel.

Ik kan niet boozyn gaen / om te gedencken dit kleyn vogeltje / dat in Brasil Beya-froule, en in Guiana Eva Nere genoemd wezdt / dit vogeltje is van grootte als een lidt van een vinget / sijn hooffen is boden op extraordinaer schoon / carnosijn van couleur / ende aen sijn buychen is het soo opnemende blinkende / dat geen goudt / noch bier / hoe versch en glinsterende het oock mach wesen / daer by niet te vergelycken is.

Onder de Water-vogels zijn dese wel de principaelste / die men in Brasil noemt Juberous, sijn swart en wit / het stuck weeght ordinaer twintigh pont / en oock wel waerdez; het vleesch van dien vogel is ongemeen goet en liefelijck van smaech.

Daer zijn allezlep slaghe van grootte Rijgers, die men in Brasil noemt Garla Real, sijn gaue en wit / en seer goet om te eeten: daer zijn oock spiezwitte Rygers, groot ende kleyn; desen Vogel draeght surbere veeren / die in alle plaetsen van Europa seer begeerigh zijn / die desen Ryger van het hooft af / rontsom den hals nederwaerts / tot op sijn onderlijf toe heeft hangen.

Daer is oock een secker slaghe van Vogelen / die soo groot zijn als hier te lande de Rabens zijn / in het beginsel sijn dez selbez veeren Colombijn van bezwen / doch naderhandt wassende / wezdt Incarnaet; ja / ten laetsten soo hoog en schoon incarnaet van koleur / als eenigh ooght die magh aenschouwen: van dese schoone veeren maechen de Indianen heelte kleeren en behanghse / oock kroonen op hunne hooffden / het vleesch van desen Vogel is seer goet en smaechelijck.

Daer zijn oock grootte Endvogels van diverse slaghe / seer goet en delicaet om te eeten: daer is oock een slaghe van gebogelte / bykans van grootte als een Swaen / met een langen hals / is swart van veeren / de welcke delicaet is om te eeten.

Daer is oock een halffslaghe van Endvogels, de welcke zijn veelbezhande / en lecker om te eeten.

De Leperaers aldaer zijn byer koleur bezwig; daer zijn oock bezshepde soort van Snippen, groot ende kleyn; de Moeras-Hoenders zijn seer aengenaem gegeten.

Noch soo is daer veel ander goet gebogelte meez / het welcke alhier te lang sou wesen het alles op te stellen / want het is wel af te meeten upt dit boozbezhaelde / dat daer noch veel en bezshepde Vogelen moeten zijn / maer wy sullen booztgaen / en van de gediezen bezhaelt desen Schrijver op dusdanigen wijs.

De Vries
pag. 127
128.

Daer is veel Wilde van albezhande soorte in dit landt Guiana, als wilde Verkens van groot getal / daer zijn tweedezlep kleyne soort / by de Wilden genoemd Pockiero, die de navel op de rughe hebben / de andere genaemt Panigo, deselbe zijn seer groot / wegen gemeentlijck 150 a 180 pondt; daer zijn oock menighe van Hasen en Konijnen / doch different van de onse / sijn gelijck een jonck Hart / dat bezen twintigh uuren oude is: daer zijn Luyperds, Tygers, Armadille, Maipuries; dese zijn van smaech als Ossen vleesch / kan oock gesouten worden: daer zijn oock Baremoes, dese smaechen als Schapen vleesch; als oock noch andere kleyne beestens / die mede seer lecker van vleesch zijn.

Daer

Daer zijn Daynen, Aapen ende Meerkatten, van diverse soorten / groot ende kleyn; van dese beesten zynde omallick heel / woorden by experientie al goet behouden om te eeten.

De Criebecke (is een soort van Wilden) bezhaelen dat op de Ribbiez Caparwaca, Hazen zijn / die de Wilden noemen Olay, en wilde Dazhengs sonder speck / die sy noemen Abisera; oock zynde beestens Waricory genoemt / syn rou van hant / de boozste beenen / als oock de achteeste / hebben maer drie teenen aan de voeten / 't hooft wags gewijs / met een korter steet / is seer slaperigh en weynigh van eeten / seer traegh in het bezetten of klimmen; oock is daer een beestjen dat Sagewins genoemt wordt / is kleyn en teer / kan niet wel groot gebzacht worden hupten de oude; oock soo zijn daer seer groote Bavianen.

Noch seght desen Nuthour / dat daer in groote overbloet zijn wilde Eynden, Teerlingen, Wilde Gansen, Rygers van diverse koleuren / Kranen, Oyevaers, Faylanten, Patrijfen, Duyven, Lijsters, Meerlen, Snippen, Papegayen van diverse soorten / als oock groote meenichte van groote en kleyne Vogels van wisselende koleur / nebens groote verslindende Vogels, ende Valcken van alderhande soorten met schoone koleur / als oock Ravens.

Wp voegen hier mede in / van het gene dese Nuthour schryft / doen hy in 't pag. 132. Jaer 1634 / in Octobez op de Ribbiez Senamaria was / dat hy met syn eegen oogen heeft aengesien / dat een seckier Frans Capiteyn aldaer / met hem op de Nacht gegaen was / de Wildschut vande voornoemde Capiteyn niet alleenigh een wilt Dazheng gevangen hadde die de Nabel op de rugh draeght / maer dat hy in eenen schoot 33. Ceelincs doode / waer oer desen de Vries hem seer bezwonderde.

Wat wyders de bloedeloofse Dieren aengaet / bezhaelt desen Nuthour / dat men in die gewesten seer gequelt is van de Moskiters, die sy Mapiy noemen / strecken seer winnigh / eenigh biez gestoocht / is een goede remedie voer dit gedieze.

Wijders is daer een ongedieze / die se Niguas ofte Sico noemen.

Wijders bezhaelt desen Schryver van dit ongedieze / Mosquiten genaemt / dat se op de Ribbiez Amara daer seer mede gequelt waren / en hy bezhaelt op de volgende pagie / dat in een andere Ribbiez Sarmanne genaemt / van gelijcken seer mede gequelt waren / want sy hadden haer Amachen aan de Boomen gebonden / alwaer sy in gingen slapen / en om dit Gedieze / van wegen de menighvuldigheden / moesten sy de Amachen boven het hooft toe doen.

Van de Gediezen bezhaelt ons dese Schryver dusdanigh / het Bos ende Velt is vol van bezschepde wilde Dieren / als Herten, Hasen, Konijnen, wilde Verckens, ende veel andere / ons hiez onbekent / seer goet tot spijzen / daer syn oock seer veel soorten / en dat met groote menichte van schoone Gebogelte / groot ende kleyn / die soo goet en smackelijck syn om te eeten / als eenige die wy hiez te lande hebben.

Van desen Nuthour wordt er van de Gediezen bezhaelt op volgende wijs. Daer zijn in dit Landt / in de Bosschen en Velden veel wilde Dieren / als Verckens, Reenen, Herten, Hasen, Konijnen, Packen, Tatous, en andere soorten meer / altemael goede en smackelijke kost.

Insgelijck is daer oock groot en kleyn schoon Gebogelte / van alderhande soorten / als Fisanten, Korhoenders, Patrijfen, Duyven, Papegayen, Quackels, ende Snippen,

Nieuwe
Colon. 15.

I. P. A. P. A.

pen, Thelingen, Lepelaers, ende anderen ons alhier onbekent / en wat wijdezs aengaet / het Hups- of Cami-gebiedte / als Hoenders, Enden, Gansen, Pauwen, Kalkoenen, &c. Dese teelen daerz machigh boort / want de Engelsche / Fransche / ende Duytsche / die maer van gemene middelen zijn / en de rupinte van Landen hebben / houden niet alleen veel hoenders / maer ludden van Kalkoenen, van 100 : 150 : ja 200 stucks seffens / daerz se haer Tafel 2 a 3 mael des weechs mede bezien.

De Geyten en Schapen teelen daerz tweemaal des Jaers / en krijgen 2 / 3 / 4 / ja 5 op eenen tijdt / en de Verckens ongelooftich / het groote Dee / als Paerden, Ezels, en Koe-beesten, aezden en teelen oock herez boort / als hiez te Lande ; en men blindt daerz beete Savanas, en soete Ribieren / om die te weyden en te waeren.

De Laet bezhaelt / dat op sommige plaetsen in de Ribiez Wiapoko de Inwoonderz seer gequeft zijn van een ongedierte / gelijck als een Vloo, de welcke sy Niquas noemen / dat die tusschen de nagelen en het vleesch in krumpt / het welcke een groote pijn en bezietige quelling veroorzaecht.

pag. 466. Wpderz schrijft sy / dat de inwoonderz die op de selve Ribier woonen / veel hoenders houden / en dat daer goede leefocht te bekomen was.

pag. 468. In de Driangel Eylanden schrijft sy / dat daer veel gebogelte / wildt en Ewanes te bekomen zijn.

pag. 469. Sy schrijft wpderz / datte op het Eplandt Niockombro, leggende tusschen de Ribiere Cajana ende Meccoria, bpsouder veel wildt is.

pag. 471. Ende in 't generael schrijft sy van de gebierten dusdanigh. Veel andere nootsaechelijchheden boort de onderhoudt van des menschen leven / worden hiez gebonden / wildt van alleley soorten / als wilde Verkens in groot getal / waer van tweedezhande soorten zijn / de kleynste genaemt Pockiero, en de andere soorten Panigo, die de nabel op de rug heeft : dese Verkens zijn van een grooten aezdt / jaer grootez als de Verkens hier te Lande / of in Engelandt : daerz zijn oock menighe van Hasen, Konijnen, doch kleiner als de onse hiez te Lande : en oock soo zijnder Tygers, Luypers, Oncen, Armadillen, Maipuries, dese zijn van smaecht als Offen vleesch / en konnen op deselbe wijs gesouten worden : de Baremoes-melck, smaecht als of ghy Schapen melck at / gelijck als daerz noch veel andere beesten zijn / die om krotzhepdes wille juist niet bezhaelt en worden.

Oock soo zijn daer een groote meenighe Apen ende Meerkatten, van diverse soorten / groote en kleyne / van sonderlinge coleur / als oock Dainen : dese beesten worden by experientie alle goet bevonden om te eeten / en noch veel andere vzeemde beesten maer / die hiez te Lande niet bekent en zijn / en in groote menighe aldaer bevonden worden.

HET VII. CAPITTEL.

Van de Visschen ende Zee-gedierten, dewelcke haer in de de Zee en Rivieren onthouden.

Van de visschen (schijft desen Nuthenz) is hier beeldezey. Eerst / van Zee-vis, als daer zijn Steen-braessens, Meulenaers, Tongen, Scharren, Roggen, Swaert-vis, Steur; dese is een vis als een Salm, maez is als die op Batavia balt / upgenomen de kolenz: oock soo issez Garnaat, Zee-kreeften ende Oesters, welcke aen tacken van boomen groepen / dat wonderlijk schijnt: daer is oock een Krabben-bis / genaemt Cossouwa, die in elcken ooght twee gesichten heeft; dese swemmende / houdt 't een altydt boven / en het ander onder waeter / de ribben en ruggen zijn des menschen ribben en rugge seer ghelijck / hebbende de eene rondt ende de andere black / met een rugge been daer in: desen visch is wat grooter als een spieringh / en gelijck hem seer in 't swimmen.

Dese houden haer met grooter menighe de strandt langhs / is aengenaemz van sinaech als den spieringh.

Oock soo is daer een soort van visch / die genoemt wordz Accare, seer gelijckende nae een Krocodil, maez is wat langer / dunder en gedzongender van hooft / komt somtijds wel op het Landt / is seer goet om te eeten / maez moet selijck om te hangen / heeft een sonderlinge reuck / maez dooz men die gewaer wordz.

Daer is noch een soort van visch / Owanna genaemt / die de boozgaende niet ongefijck is / doch wat slijpender; daer wezdt oock een visch gehangen Ayamare genoemt / is van grootte als een grooten Elst / is seer gesondt om te eeten. Boozts is daer van diverse Visch seer veel / doch by ons noch soo niet bekent / maez alle seer goet en delicaet / soo dat dit landt nae sijn klimact mach ghe-noemt worden / boozt ovezbloedigheyt van eenige Visch / en dat by eenigh land van de wereldt beroemt mach worden.

Daer is oock een Zee-visch / die de Indianen Coyumero, en de Spaense Manatie noemen / en by ons een Zee-koe genoemt wordz; dese komt ordinair / of wel meest in de winter / of bochtige sapsoenen / in de bezsche waeteren; als desen opgehangen is / gelijck seer nae een Darchen dat geslacht en opgehangen wezt gelijck ock wel na een jonge Os ofte Koe / heeft sinne en ribben / als een Darchen of Os is; die dese noyt gesien heeft / sou meenen dat het soo een diez was / de huidt is als een Koe-huidt.

Daer is oock een Visch die in Oost-Indien Cakop genaemt wordz / is excellent om te eeten / en van grootte als een Cabeljau, maez schobben op sijn lijf als een Coppez.

Oock is daer een Visch die in Oost-Indien Sanbilam genoemt wezdt. Oock onthoudt hem in 't bezsche waeter Coa, Krabben met grooter menighe / en op de laege berdzoncken landen en ondiepten langhs die luist heen.

Delwijl desen Nuthenz ontzemt Cayana wat langhs de zee-kant gingh wandelen /

delen / sagh hy een Walbisch bechten met een Swaerd-bisch dat het water soo root als bloedt was / t'elkens als de Walbisch up het water sprong / en dooz benaant heet van den Swaerd-bisch / blies hy een schrickelijck water op / in 't neez kornen sloegh hem de Swaerd-bisch onder de buidel / dat hy t'elkens weder up het water sprongh / en hy schryft dat het een wonder was om aen te sien.

pag. 133.

Hy bezhaelt ons hoerz van de Zee-gebiedten / dat doen hy in de Ribiez Amana was / de Indjanen van die plaets upt Visch en Krabben hangen waeren / dat hun beste kost is ; en een weynigh wijders bezhaelt hy / dat de boomen in 't water groepden / en de tacken die in het water hingen / met goede Desteys behangen waeren / daer sy smaetelijck van aten.

Nieuwe Colon.

pag. 15. 16.

Hy kornen tot desen Nutheuz / de welke ons schryft van de Wiffen op dese wijs : De Zee-kusten oerz al in de soete Ribiez / zijn oock bezicht met een groote varitert en menighe van de aldergrootste / schoonste en delicaetste Wiffen des werelids.

I. P. A. F. A

De Wiffen aengaende / schryft hy / dat aen de Haven / daer sy bezemeynden haerz onder te slaen / seer heerlyche Wiffesherpen zijn (hy nae onder het geschut) op die kust / daer onse Scheepen ten anchez quamen / en andere plachten te wiffen. In de soute en soete Ribiez / als mede de Zee / is oerz bloedigh rijck van de grootste / schoonste / en delicaetste Wiffen van beiderley soorte.

Otte Kay
pag. 8.

De Wateren ende Ribieren van Catana, kzoelen aldaer van alderhande soorten van schoone / welsmaetende / en boven maeten vette Wiffen ; en dooz bezhaelt hy dusdanigh.

pag. 70.

De groote Noord-zee / soo die de gantsche kust bespoelt / deselve is seer Wiffen-rijck / en dat van alderhande groote soorten / en vette delicate Wiffen , hiez te lande weynigh bekent / als oock betez van smaet : desgelijck is het mede gheselt met de Ribieren / de welke mede kzoelen van alfulchen schoone en heerlyche Wiffen , langhs de kust heenen worden seer veel goede Zee-koeven gebangen / wiens vleesch en speck seer goet en gesondt is / het is seer beguam om ingesouten en geroocht te wezen ; kan dusdanigh lang duren / hun sinez is oock seer beguam om gegeten / of anders gebuyscht te worden / de huyt van de selve is buffels niet ongelyck. Die van de Eplanden van West-Indien baren veel op seckere tijden aen die kust / om die Zee-koeven te vangen / en maecten soo van het vleesch als den huyt veel gelt.

Ingelijcks heeft die kust meenighe van Schildpadden , wiens vleesch seer goet is om te eeren / en smaet ongeveer als kalfs-vleesch ; de Schildpadden op de Ribiez d'Amazones, en op andere soete Ribieren / zijn wel de beste soort om te eeren ; dese Schildpadden ghebodt zijnde / hebben binnen in haer tijf eenigh vet ofte sinez / dat ghesmolten / en niet spercken in een pot gedaen / kan 7 a 8 jaren langh goet blyhen / en is seer delicaet om hy kost te koochen of te stoven / in plaets van boerz. Onder de Schildpadden, dewelcke haer in de Zee onthouden / ofte boerz aen in de mondt van de Ribieren / wezt een soort van Schildpadden gebangen / Corets genoemt : dese dragen een seer groot schildt / het welke boven op veel kleyne doozluchtrige ofte heldere schildtjens heeft / dese zijn de beste van de anderen altemael. Van dese schildtjens wezt het beste werck ghemaect ; aen de Fransche en Engelsche Eplanden / wozen dese schildtjens boerz een rijckdaelbez het pondt bezkost /

kost / soo dat de inwoners van die Eplanden / op gesette tijden seer veel van die Kust baren om den Coret te hängen.

Onder de visschen is een soort van visch / die in Brasil Graeu-munnick wort genoemd / deselve is een grooten / betten en welsmaeckenden visch / is grooter en somtijds wel eens soo groot als een Cabeljauw ; oock soo weerd daer delicaten Cabeljauw gebangen / als oock Schellevisch , Konincks-visch , Snoeck of de Brasem , die haer hier alle onthouden / dese hebben niet anders als een doorgaende gaet ; oock wort daer gebangen Dolphijnes , Dorades , Corretten , Cerletten , Carpetange , Pampers , Curi , Maes , Harders , Sagoenen , andere hazertjens (zijnde een soort van visch soo genoemd) seer bet ende delicaet ; daer wort oock in overbloet gebangen Baers , Baggher , Pirange , Tongen , Schollen , Bot , Roggen ende Pijlsteerten , sommige zijn wel soo groot als drie of vier mannen konnen tillen : daer is oock in overbloet Palingh van beschepde slaghe / als oock noch veel beschepde soorten van andere Visschen , dat hier te langh sou bal-len om te verhaelen / die daer in grooten overbloet zijn ; oock soo dient men dit van de Visch niet verzeeten te verhaelen / dat meest al de Visch ; die in de Zee / als oock in de Rivieren gebangen worden / door den hant soo bet zijn / dat als men de selve haet geen botez / noch eenighe saus daer behoef over te maecken / om de selve te bedroopen / dan alleenigh een Limoen of sueren Sitzoen / met wat Jaketay , ofte gestoote Brasilische preper gemenght met sout besoot / is geweldigh smaekelijck ; want soo wterzmaten bet / voersaem en delicaet is de Visch , die in die gewesten groept en gebangen wort : dit is verzeelen waerdigh / hoe dat men van het water daer de visch in gehoocht wort / een Mopiran van Farinfa maecht / dat is een soort van sop / gelijk in Holland van het weeren sop / of schapen vleesch / sop wort gemaect van witte broodt of andere / dat seer goet van smaek is / overmits de Visch aldaer te Lande soo bet valt / en daer beneffens soo substantieus / dat / soo wanneer die selve ghehoocht is / een geheelen bodem bet op het water staet / dat niet tranigh / maer seer soet en lekker van smaek is.

Onder alle Visschen munten dese in bettighejdt upt / als daer zijn Graeu-munnicken , Cabeljauw , Schellevisch , en voornamentlijck de Rivier-snoeck , Steen-braeslem ende Curema , dewelcke alle in haer egen bet swemmen : ich en kan alhier niet laeten te verhaelen het geene een loofwaerdich man mijn door de waerhejdt verhilacht heeft / hoe dat hy op de Kust van Guiana visch heeft gebangen ghadt / upt welcke hy acht pondt bet / schoon / wit en delicaet / gehaelt heeft / het welcke veele een wonder sal dencken / jae onghelocflijck sal schijnen die dit hooren / maer mijn geensins niet / nochre oock die geene / dewelcke met mijn in Brasil dien heerlijcken betten Rio Grande-snoecken ende Carimaes hebben gegeten : dese sonderlinge dencht heeft oock de visch in het Landt / die soo voetsaem is / als of men vleesch eet / jae schoon men deselve alle dagen guerne te eeten / die nopt moede of teghen worden souden / overmits sijn groote delicaethejdt / en ongemeene soethejdt en bettighejdt : is oock niet beswaerlijck / maer aengenaem om te eeten / en hoven dat seer gesondt.

De Zee ende Rivieren geben oock veeldehande slaghe van groote en schoone Kreeften ende Krabben , als daer zijn verzeijde soorten van Zee-krabben , Klip-krabben , Moras-krabben , die alle seer goet zijn / als oock Landt-krabben , die daer in de bosschen onthouden / en haere hooien in de aerde hebben / gelijk hier

hier te Lande de Konijnen doen ; dese zijn boven alle andere seer delicaet en lekker.

Men sullen wy eens verhaelen / hoe de Oesters aen de boommen groeyen / en aen de stamme der boommen die in het soute waeter staan / als mede oock aen de tacken / vooz soo veel die in het waeter hangen / daer aen wassen en groeyen de schoonste Oesters van de gantsche werelt / die in lecherheyt en smaect voozwaer nergens haer gelijcke te vinden is.

Dese Oesters zijn het heele jacz vooz goet / weynigh tijds uptgesondezt / zijn seer aengenaem raemw gegeten / oock soo smaecten deselve ytermaten lekker als die gebzaeden / gestoost / of in een Pastey gebacken ofte gekoocht werdt / gelijck men hier te Lande de mosselen doet.

De Oesters worden aldaer te Lande op veele en verscheide manieren seer delicaet bereydt en toegemaecht.

Dese Oesters zijn aldaer te Lande soo gemeen / dat men met gheringhe kosten sijn ghenoege daer van kan hebben / daer men daer en tegen hier te Lande veel geldt in vermorselen moet / als men sijn lust eens wil boeten / en op hondertste dele nae soo goet niet en zijn als die / die daer aen de boommen / of in het water groeyen / sulcks dat het daer te Lande een gemeene mans spijs is / daer het hier alleene is een rijcke mans kost.

De Oesters werden gebangen als het water bloeyt of op loopt / dan vaeyt men met boots / canoes ofte sloepen de Rivier opwaerts / ende niet ebbe of vallenbt waeter / wanneer de Oesters aen de stammen en tacken der boommen bloot sitten / soo plukt ende hreekt men de selve af / ende komen alsoo in een korten tijdt met een geheele Scheeps ladingh wederom t'huys.

De Laet
pag. 464.

pag. 465.

Pag. 468.

pag. 471.
en 472.

Van de visschen verhaelt ons de Laer , dat bystigh mijlen zuydwerts binnenlants de Riviere Wiapoko een bergh is / Howop genaemt / op welker top (na't seggen der Wilden) een groote poel is / daer seer delicate visch in gebangen word. Wyders verhaelt hy ons / hoe in de Riviere Wiapoko de visschen gebangen worden / maer en beschryft ons niet / wat soort de selve zijn.

Noch verhaelt ons desen Auteurs / dat onder de Triangel Eplanden veel visch te bekomen is : en wyders maecht hy een eynde van de soorten der visschen / die in Guiana te bekomen zijn.

Van visch is daer een groote variteyt / eerst / van Zee-vis , als daer zijn Steen-braesselen , Meulenaers , Tongen , Scharren , Roggen , Swartvis , Steur , Garnaet , Zee-kreeften ende Oesters , welke aen tacken der boommen groeyen : daer is oock een raren visch / die men Cassoorwa noemt / die in elcken oogch twee gesichten heeft / en swemmende / hout het d'een boven / d'ander onder 't water ; de ribben en de ruggh zijn des menschen ruggh en ribben seer gelijck / hebbende de eene rondt / en de andere black / met een rugbeen daer in : dese visch is wat grooter als een spieringh / maer verre beter van smaect ; noch soo is daer veel alderley slaggh van Zee als versche visch / soo dat onbeswaert magh gheseght worden / dat dit Landt van Guiana mach vergeleeken worden by de beste Landen die op den Aerdtbodem gevonden kan worden / wegens sijn groote overbloedigheyt van seer schoone vette / delicate en voetsame visch ; daer is een visch die van de Indianen genoeynt word Counero , en van de Spangiaerts Manau ; desen visch

Vis komt ordinaar in dezelfde wateren / voornaamentlijk in de winter sap-
soenen / welke hoogst geacht wordt / is half vleesch ; want zijn bloet is warm /
komt meest op ondiepe waeters of verzonnen gronden / oock wel op eenige
blakten ; wy noemen desen zee-vis Zee-koe , smaecht als ossen vleesch / kan
bequaem gesouten worden / en wordt oock veel 't Scheep gebruikt als ossen
vleesch / oock kan van desen Vis of Zee-koe excellent Oly gemaekt worden / die
tot veeldezelv dingen kan gebruikt worden / de huydt daer van in de Son
gedrooght / zijn als buffels huyden : hy nat weder komen dese visschen of
Zee-koeyen met seer groote menigte en abundantie in alle wateren / soo dat
deselve niet groote quantiteyt gebangen worden.

HET VIII. CAPITTEL,

Van de zeeden , Godtsdiensten , en vreemde eygenschap-
pen der outste Inwoonderen deses Landts.

Wij hebben hiez booren kortelijck verhaelt de ghelegentheydt van de Otte Kay
pag. 80. 81.
82. 83. 84.
85. en 86.
Zee ende Riviere van het Landt Guiana , benevens hare vruchtbaer-
heydt en de hunne vischrijckheydt / het naeste en voornaemste is
dat wy hiez nu sullen verhandelen van de Inwoonders / dat Indianen ofte
Wilden zijn / als haer natuerlijckheyt / ende verscheydenheydt der natien ; hier
van sullen wy kortelijck een verhael gaen doen omtrent haer bysonderlijcken
aerd , manieren , zeeden , Godtsdienst , politie , en voorts haer geheele le-
ven , handel ende wandel.

Sommige Inwoonderen van dit Landt Guiana , wel wilbe menschen ghe-
lijckende / soo men die wildt noemen magh / wegens haer uytzijcke naech-
te staet van leven / hy de welke zijn noch verscheyde hoest-denghden / die uyt
een hooge drift haerder natuer voer komt / en door een aengebooren eygen-
schap / veel beter in volgen als vele Christenen doen / dewelcke / niet tegenstaen-
de sy de waere kennisse van Godt / en sijn heyligh woort uyt de Evangelien
hebben behooren / nochtans op verre nae haer soo pberigh noch naestigh
niet en betoonen in de dagelijcke oeffeninge der deughden / de welke sy in-
mers weeten / dat afzwaelsels zijn van de eeuwige wijsheydt / rechtbaerdig-
heydt ende goetheydt Godes.

Insonderheydt soo worden mede hy de Caripausen , zijnde een seker natie van
volck / dat woont omtrent de Riviere Tappara , Apurwacque , Cauwo ende
Wia , dese volgen een loffelijcke ende nootfaerlijcke grondregel van staet /
die onberispelijck / in groote achtingen en ptaetjcken gestelt / en onderhouden
wordt / als wel doen , na verdiensten te erkennen , ende na haer werken te be-
loonen , ende quaet doen naer behooren te straffen , waer hy alle staeten voer-
namentlijk moeten bestaen / ende haeren staet verseecker blijven hou-
den / soo dat niet waerheydt vele van onse hedendaeghsche Princen /
Staeten ende Republijcken ghenoochsaem schaemroot staen / alwaer de
belooningen hedendaeghs niet nae verdiensten / maer nae gunsten worden ge-
daen

daen en uytgedeeft / ende daezom de best-verdienden / meesten tijdt woort mis-
gebaelt / en de straffe der quaetdoenders ongelijck ghestraft / in het houden van
haer woort en beloften / ende onderhouden van haer verbonden nae het alghe-
meene recht der volckeren / soo zijn die selve by Religieuze / trouwe en woort
houdende / dan de hedendaeghsche Christenen ; soo wanneer men met de selve
in ruste wil leven / moet men voer al wel in acht nemen / syn ghegeven trou-
we ongeschendt te bewaren / en syn woort te houden / of sal naemaels by haer
weynigh credijt / of ruste vinden.

Dit heb ick alleenigh noodigh gheacht hiez in 't kort aen te roeren / op
dat den Leezer daer wt kan afmeeren / dat de volckeren van die Landtstree-
ken / schoon dat sy Wilden ghenoemt worden / niet soodantigh wildt en zijn /
ofte sy hebben mede haer natuerlijck bestandt / ende geven genoeghsaem blij-
ken / hoe dat goede redenen by haer logeren / en dat sy die selve in haren han-
del ende wandel alsoo oeffenen / dat men daer wt moet bekenen / dat aen haer
niet en ontbreckt / dan de waere kennisse van Godt en syn salighmaeckende
woort. Hiez wt kan men bespeuren / met wat voer aezdt van menschen dat
men in die gesepde Landen sal moeten bezkeren / alleenigh sal hiez van noden
zijn by te voegen de namen der principaelste Stammen van die Natiën / en waer
die selve haer woonplaetsen hebben.

De voornaemste en obergroote mentigte der Eplanden / gelegen in die groo-
te en onbezgelijckelijcke Riviër de las Amazonas, bewoonen / zijn de Marawijs,
die haer woon-plaetsen hebben op de Eplanden van Sepanou ende Guariane,
daer aen volgen de Arroas, bewesten die Riviër / welcke Eplanden wel 150
Engelsche mijlen langh zijn : boven die voers. Arroas woont een natie / ge-
noemt Oppouso, zijnde een seer groot volck / alle woonende op Eplanden / en
strecht sich haer gebiedt wel oer de twee honderdt Engelsche mijlen verre.

Voers so zijn daer de Comasse, de Thoquilans, Auocalsans, Harettiars,
Myrowes, Olabosse, Omunies, Robuccahans, ende Arravacosse; dese woo-
nen alle aen de west-zijde in de Riviër de Jareyans, bewoonen de Eplanden in
de obergroote Riviër ten zuyd-oosten van de Arroas, die selve is mede een seer
groote natie.

De volckeren ende Natiën / soo tusschen Cabo del Norte, ende de Cabo
d'Orange, die zijn niet wel bekendt / en worden by sommighe de Coosheries
genoemt / de selve souden een seer goet handelbaer volck zijn / mae de In-
woonders omtrent de Riviër Tappara ofte Wyapoko ghelegen / zijn veel beter
bekendt / en bestaen in dese volgende gheslachten / als daer zijn de Tapocos,
Gamians, Pranaos, Tawayas, Wypocas, en hebben haer woon-plaets aen de
zuyd-oost zijde: de Mazarijs, Juarijs, Weypos, Carmorijs ende Capourijs, aen
de noord-west zijde van de gesepde Tappara; dese worden alle onder den gene-
ralen name van Caripousen begrepen : ende ghelijck dese groote Natie haer
gh gebiedt heeft omtrent de schoonste en lustigste Rivieren / en in een uytez-
mate vruchtbare ende heerlijke landtsbouwte / ja verre de beste op de gant-
sche Kusten van Guiana, soo is oock de selve van het alderbeleefte en men-
schelijckste slaghe van Wilden ofte Indianen, dat nezens in de werelt gebon-
den woort.

Dese Natie is seer stijdtbaer / beleefte end ernst / en van een seer vrolijke
humour; men vindt daer geen droevige of melancholijcke personen / mae
vro-
bzo-

broefheit / blygeestigh en vriendelijch / soo begeeren sy daer tegen weder vriendelijchheid / zijn seer gedienstigh aen de geene die hun komen besoeken: te mannen zijn seer sozghbuldigh oer de eere van hare vrouwen / van geheele de vrouwen oer de eere van haere mans.

De Caribanen zijn naegebuieren / en oock dootdriften van de Caripousen en haere goede zeeden; ende soo goet en menschelijch als dese zijn / soo hoort ende quaetdaerigh zijn de Caribanen, de selve is mede een seer groote natie / nemen haer begin omtrent de Rivier van Cayani ofte Caienne, ende strekt haer boorts upt tot boven de Rivier van Apurwacque, alwaer de Moperwacques en Pawieris haer ghebiet begint; daer aen volgen de Heconopas, die woonen op het Eyslandt Matorwy; de Jayos ende Arowacas, woonen omtrent de Rivier van Mariwyna, welcke laetste haer boorts upstrepden tot aen de Rivier van Essekeque. Hoe dat nu de bezdere Natie van daer af tot aen den Oronoque toe / eegentlijch genoemt worden / daer van is weynigh sekerheit; doch worden sommige van de volkeren omtrent den Oronoque woonachtigh zijnde / Arowaccas genaemt. Dit zijn wel de boornaemste geslachten / de welcke die landen langhs de Zee-kant bewoonen; die te landwaerds in woonen / zijn op desen hupdigen dagh noch aen ons niet bekend.

Onder alle dese volkeren zijn die geene / dewelcke in 't Oostelijckste gedeelte van Guiana woonen / wel de kloetste / moedtgste / milste / bekeftste / gezoutste ende arbejdsaemste / ende tegens alle moepelijchheden seer verdraeghsaem / ende seer dienstbaerdigh tegen de vreemdelingen.

Maer daer en tegen / die van het Westelijcke gedeelte van dat selve Landt / zijn de Inwoonders van contrarie humeuren / woedt / gierigh / luy ende traegh / daerom sy qualijch tot eenigen arbejdt konnen gebracht worden / soo dat die Natien / de Wilden op die Kusten noch de beste zijn / onder de welcke d'Europische volkeren / en boornaemelijch sommige Nederlanders het minste hebben verkeert.

De Indianen op die Kuste woonende / mogen eensints geheel booz slaeben gehouden worden / maer men moetse eenigsints haren arbejdt ende werck beloonen / op dat die selve eezder schijnen upt byren wille / dan dooz dwangh te dienen: in desen ommegangh wisten de Spangiaerden en Portugeesen niet dit volck wel te leben / somtijds booz goedighejdt / en somtijds oock met traeghejdt tot den arbejdt te brengen / en boorts alreijdt met sonderlinge boozsichtighejdt t'onderhouden: Hoc Opus, sic labor est.

Wat belanght dese volkeren haer Religie ofte Godtsdienst, soo men bemerken kan is seer kleyn / oeerder gantsch geene: nochtans soo zijn sy geen Afgoden-dienaren / noch enige superstitie toe gedaen / soo datse licht tot den waren Godtsdienst konnen gebracht worden.

Deele onder haer / en boornaemelijch de Caribanen, als oock de Indianen, hebben dese bezbloete manier onder haer / dat sy Dupbel bes meerders hebben / de welcke hen somtijds (Godt betert) onder haer / op de eene of andere wijs komt verschijnen / en sichbaezlijch met haer sprekt / ende haer volboet op haer begeerte / dat is / op eenige byzen henlupden antwoordt / in 't booz seggen eenigez dingen / somtijds de waerhejdt raedende / nae dat Godt de Heer hem sulchs toe laet; maer meerendeels die azime menschen met leugenen papende nae synen eegenen aezdt en eegenschap / ende die selve elendiglych

lijck bezeyden tot onderlinghe Oorloghen en bloedt-vergieten / met aen de selve hoope en toefeggingh te doen / van wederzijdes goede successen / haer bez Oorloghs saecken teghens malhandez / welcke haer t'elkens te laet bedrogen binden.

Soo dat het ten hooghsten te wenschen waer / dat het Godt Almachtigh nae sijn goederzierenhepdt geliefde / over die elendige menschen te ontfemen / en een deure te openen / op dat aen die de kennisse der waerhepdt / en den wegh des levens mocht geopenbaert worden / en dit blinde Heydendom / dat dooz de macht des Dupbels in soo een desolaten staet geboepent leyt / bezloft mocht worden.

Daer toe eenmael de herten der Nederlanders mogen opgeweckt worden / niet alleen om haer winsten en profijten / die sy daer soude komen van daen te recken ; maer tot bekeeringh van dat blinde Heydendom / dat de sraelen van Godes ghenade noyt en heeft gesmaecht / maer dat wy Nederlanders dooz Godes bestierende handt / haerlieden mogen aenwijzen / de wegh tot haere ewige gelucksalighepdt / ende een bekeringh van vele blinde Heydenen.

De Laet
pag. 170.

Wy sullen oock bezhalen het geen de Laet schrijft van de Inwoonders van Cajana : Harkourt bezhaelt / dat de Inwoonders van de Provintie van Cajana (seght hy) zijn Charibes , haer boornaemste Obezte was genaemt Arra Wicay , welcke woonde te Cilicedemo , behonden hun houw en getrouw tot onse Partie te wesen / soo dat hy daer 4 a 5 man van sijn volck liet / om de vriendtschap met dese wijsden te onderhouden / en haer tale te leeren / en om vriendtschap met de Joas ende Arwaccas te onderhouden : zundt westwaerts hande Provintie boven 't hooge landt zijn noch veel andere Natiën ende volckeren / die noch niet wel bekendt en zijn : oock en zijn de Inlandtsche Provintien soo veel niet bewoont / noch soo volckrijck niet / als wel de Provintien / die langs de Rivieren strecken / vermits spieden / wegens haren koophandel / betez by de Rivieren als in het landt sonden handelen ; dese luden en hebben geen vaste regeeringe ; maer erkennen een Opperschoft onder haer / die sy gehoorsamen / doch soo langh en ver als het haer lust en beliest ; sy hebben in elke Provintie ende Heerschapppe eenen Cacique genaemt / die alles gouwe neert / en dat by na in elck vleck ofte dozp. Sy sraffen gemeenelijck dootslaegers ende obezpeelers metter doodt : sy zijn geweldigh jalouys over haere vrouwen / en bezwachten groote huyschepdt van haer ; want soo sy die in eenigh obezspel bevinden / doen haer al stracks de herffenen inslaen. Die van eenighe qualiteyt zijn / hebben gemeenelijck twee a drie wijben ofte meerz ; en hoe sy meerz wijben konnen onderhouden / hoe sy meer geacht worden : hare wijben (insonderhepdt de oudste) dienen de mans gelijck haere knechts / als van broot te backen / en dancet toe te maecten / en wat boozs tot de tafel behoort / als oock alle hurs-diensten.

De Charibes , naer 't segghen van Harkourt , zijn de oudste Inwoonders van dit gewest : de Joos , Sappaas , Arwaccas , Paragotos zijn ofte van de Trinidad , ofte van den Oronogue , hezwaerts gevlucht voor de Spanglaezden / soo dat tusschen de Charibes , die op de kust woonen / ende dese andere Natiën ; maer een gebrusde peys ; en tusschen de Charibes die op het hooge Landt woonen / een continuele Oorlogh is.

Dordez verhaelt Harkourt , dat het volck in die gewesten geen bezdeeling noch reke-

rekeningh van tshden heeft / en rekenen alle by de Maen / als een / twee / drie / Ec. Maen / als oock dagen / en tellen maer tot tien / en dan weder tien / ende een / Ec. En om beter haer ineyningh upt te drucken / stecken hare vingeren op / ende als sy twintigh willen seggen / soo brengen sy haer handen by haer voeten : als sy belooften / ters binnen een seckeren tijdt ofte soo veel daegen te doen / soo sullen sy een bondeltje van gelijck getal van stockjes wegh nemen / tot dat sy die al wegh genomen hebben / als wanneer sy weren / dat den tijdt die sy belooft hebben / om is / ende willen haer beloften houden : hebben geen bezigligie / voor soo veel als men noch heeft konnen bemerken / als alleen dat sy eenigh bewijs toonen aen Son ende Maen / maer offeren noch en aenbidden die niet ; sy ghebruycken eenige superstitien in haer droncken feesten ; want soo daer een voornaem persoon sterft / soo houden sy solemnele Feestdaegen daer over / en ghebruycken dan meest den Parranaw drank , en houden niet eer op / voor dat die upt is / al sou het drie a vier dagen of langer duren ; en onder die sinnen / soo spelen / danssen / singen en quincieren sy lustigh / en houden die voor de beste quant die eerst droncken is / onder dit drincken / danssen / Ec. staen eenige vrouws-personen van de naeste vrienden des overleedene / die geweldigh huplen en lijzen : of sy hiez enige superstitie in gebruycken is noch onbekent ; dan dit is secker / dat haer Driesteys en waerseggers (die sy noemen Pedaios) op sommige tijden conferentie met den duivel hebben / welck sy noemen Wattipa , maer worden van hem bedrogen / doch haeren en breefen hem seer / jaer seggen dat hy quaedt is / en niet sonder groote reden ; want worden van hem dickwils blaem en swaer ghesmeeten.

Sy gelooven / dat de goede Indianen opwaerts varen / en wijfen nae den Hemel / welcke sy noemen Caupo , ende dat de quaede nederwaerts varen / wijfende nae de Aerde / welck sy noemen Soy : als een van haer Caliquen , ofte principaelste sterft / soo hy enige slaef ofte andere gebangen heeft / soo sullen sy die mede dooden / soo niet een van sijn andere knechten / op dat hy in d'andere werelt gedient mocht zijn.

Voorts soo sullen wy verhaelen / wat ons de Nieuwe van de Nieuwe Colonie verhaelt / als van de Inwoonders van dit geweste wordt betuygh / dat het volck dat daer woonde / een goet slaghe van volck is / die de bycomingen wel onthalen : en voorts schryft hy / dat het volck / dat omtrent de Abrahama woond / is een upnemende goet slaghe van volck / die de Christenen groote vriendschap en getrouwheyt bewesen. Hy verhaelt ons verder / van een Persoon / tot Amsterdam woonende / die de directie heeft gehad / van een Colonie eertijds op Abrawaka gesteldt / hem verklaert hadde / dat van het volck dat daer ghelegen heeft / hadde getuygenis van de goede Natie der Indianen / dat sy soo by en bepligh onder de Indianen verkeerden / als men in eenighe Landen soude konnen doen / en dat sy by vier en vijf / min ofte meer in haere wooninge quamen / sy hem mer haer spijs en drank vriendelijck tracteerden : ende hy verhaelt voorts / dat omtrent een jaer geleden / wierd van een Persoon verhaelt die onder dat geselschap is geweest / van een partij die daer na toe gingen sonder provisie en matzalen / op de presumpcie van eenige / die haer wijs gemaecht hadden / dat sy daer alles genoegh souden vinden / dat sy van nooden mochten hebben / de welcke daer gelandt zijnde / omtrent

Nieuwe
Coloni. 67.

pag. 66. 67.

de mondt van de Riviere / op een morassigen en ongelegen plaetse / soude
 altemael van honger en ongemack vergaen hebben / 't en waer daer eenige
 Indianen by gebal komende visschen / haer daer in foodanige ongelegentheyt
 bonden / daerse anders van honger hadde moeten sterben / uyt mededo-
 gentheyt / haer broot / visch / en andere spijzen brochten / en onderziel-
 den haer / tot dat eenige door een Schip / dat daer voer by voer / daer van daer
 verboert wierde / ende de andere boeghden haer te gaen woonen by de India-
 nen , daer sy eenige jaren bleven / tot dat sy door eenige Franschen verboert
 ende de andere verjaeght wierden. Wozbey de genuegentheyt van die Natie
 aen ons volck / is genoegsaem bekendt / en gebleeken in verschepte Co-
 lonien / die wy op die kusten hebben eenige jaren gehad / als daer zijn Her-
 bic , Isekepe ende Pouroma , daer sy ons volck / dat weynig in getal was /
 niet alleen in rust ende vrede met haer hebben laeten woonen / ende haer alle
 vrientschap betveesen ; maer te Herbice , daer niet meer en waeren als se-
 stigh Nederlanders / wameez de Engelsche daer met een stercke vloot
 aenguaemen / om die plaetse in te nemen / omtrent vijfhondert Arowacas
 quamen haer assisteren tegen de voorsz. Engelsche / en hielpen 't Frost repa-
 reren / ende den vyant repouseren.

Soo dat daer de minste reden niet en is om te vreesen / dat de Indianen iets
 vyandelijcks tegens ons souden ondernemen / indien wy sorze dragen / dat sy
 by de onse niet en werden bezongelijcht / insonderheyt omtrent haer huys-
 vrouwen ende kinderen.

Wy hebben nagelaten te verhalen van David Pietersz. de Vries ; het gee-
 ne by van de inwoonders schijft / vermits wy dachten / dat ons Otto Kays
 Nieuwe Colonie en de Laet klaerlijck ghenoech daer van gheschreeven heeft /
 soo sullen wy met onse verhalinge gaen eyndigen / en tot slot hier by boeghen
 een Apendix / waer in aengewesen wordt / watter bezepelt wordt tot mon-
 teringh voer een die sijn profijten op Guiana van meeningh is te soecken.

A P E N D I X.

Alhier hebben wy bygevoeght, het geen ons den Schrijver Nieuw Colonie, door den Druck heeft ghemeen ghemaeckt, soo aengaende de calculatie van alle de onkosten, en der Participanten, tot het uytsetten der tien Dienstknechten, en twee Dienst-maeghden, met twaelf Maenden provisie op de reys, met het geweer en amonitie, en alle noodige reedtschappen en materialen over te voeren, van desgelijken de Beestiaelen, en op wat wijze dat men goede Dienst-booden soude kunnen bekomen; en eyndelijk wat profijten voor de Coloniers, ofte Hoofden van dien, te verwachten staen.

De onkosten van de twaelf Dienst-boden.

V Lees en Speck booz twaelf maenden	_____	235	—	0	—	0
Booz Stochvis	_____	133	—	12	—	0
Bozt / Gezt / Rijs en Eritten	_____	72	—	0	—	0
Broodt	_____	135	—	0	—	0
Maes	_____	59	—	0	—	0
Votez	_____	67	—	0	—	0
Booz Bier	_____	78	—	0	—	0
Booz 't aennemen van 't Dolck	_____	37	—	16	—	0
Geldt in handt gegeven	_____	180	—	0	—	0
Booz Deechens/ Bultsacken/ ende Doz-kussens	_____	96	—	0	—	0
Booz Wapenen	_____	40	—	0	—	0
Booz Kruyt en Loot	_____	51	—	5	—	0
Booz Keps-geldt booz de Persoon die nae de Grenzen gaet om orde te stellen / om de Dienst-boden aen te nemen / als oock booz de Procuratien en Contracten te schrijven / sal pedez Principael geven	_____	6	—	6	—	0
Booz het Dolck af te brengen na de Haven	_____	37	—	16	—	0
Booz twaelf weechen Kost in de Haven en op de Keps-	_____	183	—	0	—	0
Booz pedez eene gulde tez weech / booz diez weechen / na dat sy aengenomen zijn / tot dat sy af-komen nae de Havenen	_____	48	—	0	—	0
Maeckt te samen	_____	1450	—	15	—	0

Om

Om Huys, Kerck en School te bouwen.

Dooz vier duysendt Dannen	72	0	0
Dooz twee duysent Tegels	36	0	0
Dooz Spijckers.	4	0	0
Dooz vijf Deuren en vijf Vensters	35	0	0
Dooz een tweede-paer in een Viscy-net ende Schuyt -	90	0	0
Maecht te samen	237	0	0

De onkosten van de Paerden, Ossen, Koeyen
en Geyten, voor vijf Perloonen.

Dooz vijf Hollandische Maerpen / pedez tachtentigh gulden	400	0	0
Dooz vijftigh Koepen / pedez tseftigh gulden	900	0	0
Dooz vijf en twintigh Cabo-berdes Koepen	750	0	0
Dooz laden / Jochien / Kietens / Ploegen ende Eggen	150	0	0
Dooz vijf Cabo-berdes Maerpen	150	0	0
Dooz thien Sabels en Coomen / twintigh Pistoolen en Holsters / en thien Karbijnen / en alle toebehoo- ren	258	0	0
Dooz Hoop en voeder dooz de Beesten	450	0	0
Dooz Vaten om Water	200	0	0
Dooz Schapen / Boeken / Gepten / pedez tseftigh	350	0	0
Maecht te samen	3608	0	0
Dooz pedez Persoon	721	12	0

(Nota.) d' Onkosten van de Dienst-boden / beloopen

Wegens 't gebouw van Huysen	1450	15	0
Noch wegens 't Dee dooz pdez	237	0	0
Maecht te samen	721	12	0
Dooz Perssen / Hamers / Vijlen / Hack- messen / Houtweelen / Schoppen / Sagen / Koopere Kassen / Here Platen om Cassa- vie te maechen / en andere Instrumenten	137	0	0
Ergo dooz pdez Principael	2546	7	0

Waer en op wat wijze men sal te werck gaen, om
goede Dienst-boden te bekomen.

Y Eder thien of meer Perssoonen / mogen niet malkanderen inspannen / om
permandt van haren wegen te senden met behoorlycke procuratie / ende een
hoofschrift van conditien / by haer alle onderzeechent / boden naer de Gren-
sen toe / daer de Dienst-boden swaren azerpdt / schyale kost en wepmigh loons
gewendit zyn / ende die op tamelycke conditien / en hoope om haer staet en condi-
tie in die Landen meezchelyck in korten tydt te mogen verbeteren / buyten twijfel

fel haer geezn sullen willen bezhupren / daer sal hy een bequaem Persoon opspuren / die sal aennemem willett om pedez de thien Dienst-knechten en twee Dienst-meyden te hupren / en sal met het contracteren om de boozs. Dienst-boden te hupren nae de condittien boozgheslelt / en oock om de selbe op seckerere tijdt / en aen soo een plaetse af te senden in een schuyl tot last van de Meesterz ; en sal tot dien eynde deposteren in handen van een sufficient Koopman / booz 't aennemem van pedez Dienst-knecht en Dienst-meydt / een Ducaton van drie gulden drie stuybez / 't welcke booz honderdt twintigh Persoonen / sal beloopn tot de somme van drie honderdt acht en tseberuigh gulden / ende sal de Nemmer dat gelt ontfangen / soo dra de aengenomene Dienst-boden sullen ghekomen zyn op de ghebestineerde plaetse / en nae behooren haer overgegeven hebben in dienst van hare Meesterz.

De Dienst-boden die hy sal aennemem / sullen gesondt en kloech volck zyn / bequaem ende gelwendt om 't azehpen / niemandt onder seftien jaren / noch boden twee en deztigh oudt ; ende hy sal hy procuratie in de naeme van pedez Meesterz / met twaelf Dienst-boden booz hem aengenomen / volgens de boozgestelde condittien contracteren / ende het Contract booz een publicque Notaris aidacz laten beschrijven / ende hy haer alle laten onderzeekent wezden / ende een authentijcque Copie daer van met haer assenden aen de Meesterz.

Wat condittien en stipulationen dienen gemaect te werden
tusschen de Meesters en haer Dienst-boden.

I.

Yeder Dienst-knecht en Dienst-meydt sal sich bezhupren en bezbinden aen haer Meester / om hem te dienen vlez jaeren na den anderen / en sullen alle haer Meester getrouwt zyn / hem eeren / ende in alles gehoozsaem zyn nae behooren / ende waer 't haer Meester sal ghelieben / beyde hupen en binnen 's Hups / met behoorzijche neezstighedyt haer Meesters werck doen / het 3p Landt-bontwerp / Weest-hoederp / baren / visschen / of anders wat het soude mogen zyn.

I I.

Pedez Dienst-knecht sal gehouden zyn / om den Eedt van getrouwigheydt te doen aen de Heeren en Regeerders van de Colonie / en om sich te laeten oeffenen in 't geweez / en by occasie van invasie of anders gereed te zyn / en gewilligh om sijn Meester / sijn Hups en Goedt te helpen bescheymen / ende onder sijne respectibe Officieren / volgens last van de Regeerders de Stadt en 't Landt te helpen bescheymen / de byanden aen te tasten / en nae te jagen ; mits dat hy (ten 3p hy 't willigh doet) niet verdez en sal behoeven te gaen / van sijn Meester / of de andere principale Persoonen selfs : en by faut van sijn plicht / of mis-compozemnt / sal hy sich submitteren aen de straffen / die de Regeerders hem sullen gelieben op te leggen ; ende desgelijcks de Dienst-meyden / oock wanneez sy haer schuldighe plicht niet en sullen doen / soo sullen sy haer de straffen onderwezen / de welcke de Magistzaten sullen gelieben haer op te leggen.

I I I.

Pedez Dienst-knecht / soo dra hy op sijn ghebestineerde plaetse sal gekomen zyn / ende hem selben sal aen sijn Meesterz dienst na behooren overgegeven hebben /

den / en op 't Schip sal gebracht werden / sal bystehen gulden byz gelde van sijn Meester ontfangen / ende pebez Dienst-mept sijn gulden / ofte soo veel min of meer als sy sullen bedongen hebben.

IV.

De Meesters sullen pebez Knecht en Dienst-mept bezschaffen een Deerchen / Bultsack / ende een Onz-kussen / om op te slapen.

Op 't Schip sullen sy neffens de Voortgezellen getraceert werden.

VI.

Daer te Landt gekornen zijnde / sal pebez Dienst-knecht ende Dienst-mept drie malen tez weech hebben een pondt Osse vleesch / ofte een half pondt Speck / en vier malen tez weech pebez een pondt Stockvis / pebez een half pondt Boter / tez weech / pebez een pondt Aes tez weech / en booz twaelf Perfoonen vier kop Gort / Rijst / Geest of Ertten 's daeghs / met Melck / Kezmelck / Wep en andere dingen ; nae discretie en gelegentheyt / en soo veel Broodt als sy van nooden sullen hebben.

En sonstijts in plaetse van Osse vleesch / Speck of Stockvis / ander Vleesch / ofte goede Visch en genoegh / in plaetse van het half pondt Boter / Oly of Supper genoech.

In plaetse van Gort / Rijst / Geest of Ertten / Patatos en andere goede Graanen en Vruchten des Landts.

In plaetse van Broodt / Cassavie ofte Farinfa / dat heel goetd broodt is.

In plaetse van Bier sal men altemet water drinken / dat daer heel goetd en gesondt is / met altemet wat Wijn en Brandewijn / ende andere Dranken die daer gemaecht werden.

VII.

Pebez Dienst-knecht sal booz sijn jaerlijchs loon hebben dertigh of veertigh gulden in gelde / of drie of vier honderd pondt Taback / of soo veel min of meer als sy kunnen bedingen / betaelt te werden op de extracte van sijn dienst.

VIII.

Een pebez Dienst-mept sal jaerlijchs loon hebben twintigh ofte dertigh gulden in geldt / ofte twee of drie honderd pondt Taback / of soo veel min of meer als sy kunnen bedingen.

IX.

Een pebez Dienst-knecht en Dienst-mept sal hebben byz / twee goede Hemden / twee paez Kousen / en een paez nieuwe Schoenen 's jaers / met klederren om dagelijchs in te weichen / min of meer als sy kunnen bedingen.

X.

Daer 't eynde van de boozschrebe drie a vier jaeren / sullen de Dienst-knechten ende Dienst-mepten gehouden zyn haer Meester te dienen noch soo veel tijdt om niet / behalven de kost / als sy in de Havens en op de reys sullen geweest hebben op haer Meesters kosten.

XI.

De Meesters sullen behoorlijke sozge dragen booz haer Dienstboden gesondt heyd / ende in den tijdt van hare siechten haer bezien met alles nae haer bezmogen tot haer genesinge noodigh / mits dat sy booz de tijdt die sy sullen sieck gelegen hebben / soo langh haer Meester om niet (behalven de kost) dienen /

boden

doen de boornoemde dyle a biez jaeren / ende de tijt die sp op de repd sullen ge-
weest hebben.

XII.

Ende naez dat de Dienst-knechten en Dienst-meyden sullen haer tijt vol
optgebiert hebben / soo sullen sp pder / behalven haer loon / soo veel goet / bequaem
en welgeleegene Landt hebben / als sp van nooden sullen hebben om een goede
Plantagie te kunnen maechen / om die eeuwighlijck en eijfelijck te besitten / het
3p 20 / 30 / 40 a 50 morgen Landts.

XIII.

Ende (by alden sp sullen haer dienstigh oordeelen) sullen sp na de expiraete
van haren dienst / booz twee dagen 's weechts booz haer Meesters te werken /
daere weechelijckische kost hebben by haer Meesters / op dat sp sonder haer loon
te beynhinderen / mogen leven / ende de andere bier dagen werken in haer eegen
Plantagie / tot dat haer Plantagie is in effect om haer te kunnen spijfgen / op
dat alsoo haer loon behouden hebbende / sp daer mede twee a drie Dienst-
knechten booz haer selven mogen ontbieden / of een Begez hoopen / gelijck sp
daer mede sulchs genoeghsaem sullen kunnen doen / en met een wepnigh goede
sazge / supnighheyt ende neerstighheyt / in korten tijt saep / welgestelde en rij-
ke Luyden mogen werden.

Een Calculatie van de Winsten en Profijten , die wy door
Godts zegen, ende de gewoonelijcke behoorelijcke devoi-
ren aangewendt zijnde, 't eerste jaer, ende de navolgende
jaren mogen verwachten.

T En eersten / aengaende de Bestialen / soo nodigh / ende soo nut zijnse / dat
sonder de selve (hoe vruchtbaer en goet het Landt 3p / ende hoe gzoote
winsten top opt mogen doen) men soude maer een moepelick / ende schier
armelick leven moeten leyden / moepelick om altydt te voer moeten gaen / ende
alle swaare lasten op menschen schouderen te laten draegen / jaer oock de Sup-
ker-Molens en kunnen niet oprichten sonder Paerden ende Ossen ; ende ar-
melijck / om dat men soude veel ghesout / oudt / onsmackelijck en ongesonde
kost / te weten oudt ghesoute vleesch ende Speck moeten eeten / ende dat op
gzoote kosten / ofte men moet al te veel tijt verquisten in Jagen ende Visschen /
tot verjupminge van de Plantagie / maez met de boozs. Bestialen versten zijn-
sal men groot gerijf en boozdeel hebben / en oerbloedt van alles / en soo gemache-
lick en heezlich leven / als men soude kunnen wenschen.

En eersten / van de Paerden sal men niet alleen een groot gherief hebben /
om daer mede te reysen heen en weer / ende in Karren en Wagens swaare lasten
te kunnen voeren / maez oock met de Ossen sullen sp seer dienstigh zijn om het
Landt te ploegen en bereyden / om Gansen / als Erwtren / Boonen / Gerst / Ma-
bez en Rijst te zaepen / gelijck die dingen en veel andere daer wel willen waesen /
maez oock om de Plantagien booz Taback / Wilho / Indigo / Kattoen en Gim-
bez / insonderheyt booz 't Supker-riedt te helpen bereyden ; want dat werdt
daer meest met menschen handen gebaen / is om dat sp de Beesten niet en hebben /
ofte het gebzupch van dien niet wel en weten / ofte oerbwegen ; want met een

Ploegh kan men meer grondt op een dagh omploegen / ende eggen / dan thien Menschen kunnen om-graeben / ende wanneer de grondt gedroochen en ge-echt is / indien men hoopjes wil maechen / kan men ten minsten drie booz een maechen.

Van de Koeven en Gevten / kan oerz soo veel Botezen en Raes maechen / dat hy niet alleen sijn eygen Familie / ende alle sijn Dienstboden daer mede kan bezadigen / maer oock andere Personen wat mede-deelen; ende niet de Melck / Botez-melck en Wep / niet alleen sijn Dienst-boden helpen spij-sigen / maer oock met het overschot van dien / en van Patatos / Cassabie ende andere vruchten / bijstien of festien Derckens 's jaers opbooden en mesten / om alle drie weechen ofte alle maent een bzaef het Dazken te kunnen slach-ten.

Ende den aentwasch van de Calveren / Gevten en Schapen / die in die Landen seer machigh aenteelen / sal foodanigh sijn / dat na het eerste jaer pedez Persoon sal een overschot van vleesch / om niet alleen sijn twaelf Dienstboden / ende sijn Familie daer mede te onderhouden / maer oock noch andere twaelf Dienst-boden daer en bogen.

Wiez by geboeght de Hoenders / Kalkoenen / Enden ende Gansen / dewelcke aldaer van wegen de warmte en groote vruchtbaerheyt des Landts / ende rupinte des Veldts die pedez sal genieten kunnen / werden by groote meenigh-te lichtelijck aengegheecht / en het wildt Gedier ende Gebogelte / met de ex-celleinte Vis / Vessers en Krabben / die men daer by gelegentheyt sal kunnen vangen / sullen tot onderhoudt en vermaech des Menschen leven het hare oock contribueren / soo dat men door Godts zegen geen Koft en sal manqueren.

Ende dese boorz. Beesten / gelyck sy niet seer veel en sullen kosten omse te houden / om dat men eygen landt genoegh sal hebben / en om datter geen winter en is / noch foodanighe drooghte / dat men soude behoeven hoop te maechen / soo sullen sy oock groot voordeel doen aen 't Landt door haer Mist / om goede Thuynen te maechen / ende insonderheyt om seer opnemende goe-de Taback te doen waschen / soo dat de boorszchebe Bestialen oerz te voeren / is een saecke seer noodigh / en van grooten gewichte en winste.

Aengaende de Dienst-boden / indien men aldaer sal tijdelijck aenkomen / dat is in Augusto ofte September / op 't eynde van de Kregen-maenden / om alle de drooge maenden booz handen te hebben / sullen de thien Dienst-knech-ten (want wy willen de Mayden r'huys by de Koeven / Derckens / Schapen ende Gevten laten) indien sy haer schuldige debitoz eenighsints willen doen / niet alleen de noodige huysen bouwen / ende de Stadt helpen in defensie brengen / ende genoeghsaem Dibzes en Lijf-tocht kunnen planten / maer oock een-nighe dupfent pondt Taback planten en bereyden binnen den tijdt van twaelf maenden / het welcke hiez oerz ghesonden zijnde / sal ten minsten drie of vier stupbers 't pondt gelben / ende beloop een goede somme geldts / en alwaer 't maer een dupfent / of maer hief honderd guldens / boorzwaer het waer een groote winste booz 't eerste jaer van soo een kleyn Capitael / alle de andere boorz-geroerbe boorzdeelen daer by oock gereekent zijnde.

Nu wanneer de Plantagien in effect sullen sijn / ende datter genoeghsaeme Dibzes en Lijf-tocht sy omse te kunnen onderhouden / ende men begint een goede stupber in de handt te krijgen / dan sal men meer Dienst-knechten ende

Dienst-

Dienst-meyden kunnen ontbieden op wepnigh onkosten / als te weten de Ducaton booz het aennemen / een Ducaton booz Keps-geldt / vijftien gulden op de handt / ende de behoeften en kost op 't Schip : andere kosten sal men niet behoeven te doen / ende kan tot dien eynde peder Persoon / ofte peder thien Persoonen althits houden haer Correspondent in een van de Havens / die de sijne weez-houdt in eenighe Stadt op de Grenzen / die op aenschrijven op de boorz. conditien Dienst-knechten en Dienst-meyden sal aennemen / en affenden op de gedefineerde tijden / omse boort te senden met de afgaende Scheepen / soo dat men althit kan met bequame Dienst-boden bezien werden.

De Dienst-knechten kunnen by tijden en wijlen hoven haer ander wezck een Chupn maechen / zaepen en planten / ende de twee Dienst-meyden konnen die schoon houden en begieten / het Hups-wezck doen / ende de kost koochen / de Koeper en Septen melcken / Borez en Kaes maechen / Hoenders / Kalkhoenen ende Verckens aengueecken.

Van tseftigh Septen salder meez Melck zijn / als alle de Dienst-boden ende de gantsche Familie kunnen eeten / ende van acht Koeperen kan gemaecht worden meez Borez en Kaes (en dar daer 't gantsche jaer dooz / om datter althits Lent en Somer en gaet Gras is / seer goet kan ghemaecht worden) van twee of drie Familien kunnen uiberen / daer by salder oock vallen veel Kiez-melck en Wep / seer nuttigh om Verckens aen te queecken.

De Koeperen teelen daer beter boort als hiez te Lande / en de Septen teelen tweemael 's jaers / en pder twee / drie / vier ende vijf repfen / de Schaepen als sy op strandt / of hoogh en droogh Landt werden / ende 's nachts gehuyst werden / aerden daer oock seer wel / en teelen beter boort als hiez te Lande / en werden uptermaeten het / gelijk ick in Brasil ende in de Eylanden gemaqueert hebbe / de Maerpen aerden daer oock seer wel / en teelen wonder wel boort / ende sullen grooten dienst doen om spoedigh te repfen / en lasten te dragen op haer rugh / ofte in Karrenen Wagens / ende oock daer het noodigh is om het Landt om te ploegen ; naer Mist sal oock groot goet doen aen de Chupnen ende Taback-plantagien.

Want de eenighste reden waerom de Brasils-Taback en Oranogues / of Spaensche Taback / soo upnemende goet is hoven de Taback van de Eylanden / is ten principael / om dat sy veel Bestialen hebbende / sy die Bestialen alle nacht op den Acker (die daer toe gedefineert ende bereydt en omgeheyt is) brengen ende doen logeren / om dien Acker tegens het sapsoen te bereden en bennisten / waer dooz de aerde wezdt seer bet ende kragtigh gemaecht / ende daarom de Taback die daer in wascht / is seer excellent.

Soo dat den dienst van de Bestialen seer nuttigh en profitabel is / en de winsten seer groot / want behalven den overbloet van Melck / Borez en Kaes die men aen anderen (die daer mede niet versien sullen zijn) verkooppende / op een rebelijke prijs een goede stupber gelts sal maechen.

Het gewasch van de Maerpen en Koeperen / en van Schapen ende Septen / behalven de Verckens die dooz den afval van de Melck / Bier-melck / Wep ende Bleesch / en van de Cassabi ende Patatos / lichtelijck sullen opgequeecht werden / met de Hoenders / Gansen ende Kalkhoenen / die daer oock overbloedigh aenteelen / sal groote winsten by brengen / ten minsten twee of drie hondert gulden 's jaers.

Geeft dat de Maerpen maer eens in drie a vier jaren pedez een Weule boorz-
bzenght / gelijk sy dat wel konnen doen / en ebenwel gebzupcht werden / dat
sal een goede stupber renderen.

De Koeebesten (ten zy dooz ongebal bezjindezt) bzengen jaerlijchs een / dat
is acht Kalveren in 't geheel / ende dewijl men Landt genoegh sal hebben / het
en sal niet veel kosten omse op te bzengen ; daer upt sal oock een goede winste
konnen / het zy dat men die houdt ende gebzupcht / of bezhoopt aen andere die-
se van nooden heeft / reekentse tegen 300 gulden 's jaers.

Sestigh Gepten en Schapen / pedez twee mael 's jaers / de een boorz den an-
ende pedez reys pedez twee / maecht een gewas van 240 / boorz de Heeren biez en
twintrigh / soo blijven boorz de Epgenaers 216 / de welcke de een boorz den an-
deren sullen weezdt zijn / pedez vijftigh pondt Taback / dat is in alles 10800
pondt / weezdt 1080 gulden / soo datter het tweede jaer de winste sal konnen
wesen :

Dooz Botezen Kaes	—	200	—	0	—	0
Dooz de Kalveren	—	100	—	0	—	0
Dooz de Gepten	—	1080	—	0	—	0
In alles	—	1580	—	0	—	0

Ende van de Gepten mogen wy reekenen dat het
gewasch sal pedez jaer behalven de mannetjes die men
kan slachten of bezhopen / verdubbelt werden.

Geeft dan dat pedez Dienst-knecht / op het tweede
jaer / maecht 2000 pondt Taback / dat is van
thien ——— 20000 weezt ———

dat is met doozgaende summa ———

In alles ———

2000	—	0	—	0
1580	—	0	—	0
3580	—	0	—	0

Betaeldt daer upt biez honderzt pondt Taback / boorz
twee per centum van de Waegh / dat is ———

Dooz 't Hoofst-geldt van de thien Bestalen drie hon-
derzt pondt Taback / dat is ———

Dooz vijftigh Wexkens / ende vijftigh Gepten ge-
slacht / eich vijft pondt Taback / dat is ———

Dooz twintigh mozzens Landts / pedez twee pont /
dat is beertigh pondt Taback ———

Rekent dat men geeft pedez Dienst-knecht vijft hon-
derzt pondt Taback 's jaers / ende pedez Dienst-mepte
biez honderzt ponde / dat is in alles vijft honderzt pondt
Taback / weezt pzo rata gestelt ———

Dooz pedez twee Hemdden / twee paez Roufen /
ende een paez Schoenen / pedez een pach Aleederen om

40	—	0	—	0
20	—	0	—	0
32	—	0	—	0
4	—	0	—	0
580	—	0	—	0

in te weyken / in alles 2060 pondt Taback / weest - 206 — 0 — 0

Ende in alles — 892 — 10 — 0

Alu tyecht 829 — 10 — van 3830 — 3530 — 0 — 0

892 — 10 — 0

Soo blijft — 2687 — 10 — 0

Koopt hiez 1000 set Slaben / 1000 — 1200 — 0 — 0

En ontsiedt 12 Dienst-boden / 1000 — 746 — 6 — 0

Dit is in alles — 1946 — 6 — 0

Soo blijft noch — 741 — 4 — 0

Hiez upt kan een pegelijck slaeslijck sjen ende begrijpen / wat groote winsten men doen kan upt een sleen Capitael van dize duysent gulden / in de eerste twee jaren / ende daer na saezlijcks onder Godts zegen / sijn Capitael verdubbelen.

Wy kosten hiez wel aengeboeght hebben / op wat manier en wat Capitael een Participant van nooden hadde / als mede wat profijten daer upt konnen ontsaen / na de wijze ons Otto Kap dat beschrijft ; maer aengesien in die tijden condictien ende hoedanigheden mer deses tijds veel beschillen / soo hebben wy die nagelaten nu aen te roeren / die begeerigh zijn sulchs te willen weten / geliefte den voornoemden Rutheuz na te sjen / en sijn contentement daer upt teeken.

E Y N D E

THE SECRETARY OF THE
TREASURY
WASHINGTON
D. C.
JAN 10 1892
DEPT. OF THE TREASURY
WASHINGTON
D. C.

TO THE SECRETARY OF THE
TREASURY
WASHINGTON
D. C.
FROM THE SECRETARY OF THE
TREASURY
WASHINGTON
D. C.

E. D.

